Mads Valdemar Egsgaard Hauge

Christian 9. – Danmarks ”Europas svigerfar” og hans efterslægt i de europæiske konge- og fyrstehuse i nationalismens tidsalder

Christian IX – Denmark’s “father-in-law of Europe” and his descendants in the European royal and princely houses in the era of nationalism

Abstract

Denne artikel omhandler Christian 9., "Europas svigerfar", og hans efterkommere i de europæiske konge- og fyrstehuse. Denne historie er blevet fortalt mange gange før. Denne artikel fokuserer på, hvorledes Christian 9.s efterslægt i Europa søgte at manøvrere i overgangen fra et fyrstestaternes Europa til et nationalstaternes Europa i 1800- og 1900-tallet, en udvikling, der igangsattes af nationalismen som politisk bevægelse i det 19. århundrede. Christian 9.s multinationale efterslægt i de europæiske konge- og fyrstehuse måtte indstille sig på at leve inden for rammerne af nationalt definerede statsdannelser. Forudsætningerne for fænomenet "Europas svigerfar" lå bl.a. i et faldende udbud af fyrstelige, Christian 9. og dronning Louises fælles kosmopolitiske slægt i Hessen-Kassel og stormagternes anerkendelse af prins Christian (9.) som dansk tronfølger i 1852. Christian 9.s to ældste døtre og yngste søn knyttede via giftermål forbindelse med stormagterne Storbritannien, Rusland og Frankrig, ligesom Frederik 8.s giftermål med en svensk-norsk prinsesse inddæmmede det skandinaviske alternativ til den glücksborgske tronfølge i Danmark og cementerede det dansk-tyske glücksborgske dynastis i den danske nationalstat efter 1864. I forhold til kongevalg blev Christian 9.s næstældste søn og næstældste danske sønnesøn valgt til konger af de to nye nationalstater fra 1800-tallet, henholdsvis Grækenland og Norge, i 1863 og 1905. Den tyske (fra 1871) og italienske nationalstat (fra 1861) krænkede dynastiske rettigheder ved opløsningen af traditionsrige fyrstestater, i Tyskland fx kongeriget Hannover (Welf) og i Italien hertugdømmet Parma (Bourbon), som henholdsvis Christian 9.s yngste datter og yngste barnebarn giftede sig ind i. To af Christian 9.s oldebørn giftede sig ind i det rumænske (1921) og belgiske (1926) kongehus, to andre nationalstater fra 1800-tallet, og et af Christian 9.s græske oldebørn var eksempelvis kortvarigt dronning af Kroatien under 2. verdenskrig.

This article concerns the Danish King Christian IX, known as "the father-in-law of Europe", and his descendants in the European royal and princely houses. This story has been told many times before. This article is focusing on how the European posterity of Christian IX sought to manoeuvre in the transition of Europe from dynastic states to nation states in the 19th and 20th centuries. This development was started by the political movement of nationalism in the 19th century. The multinational posterity of Christian IX in the European royal and princely houses had to prepare for living within the frameworks of national defined states. The conditions of the phenomenon "the father-in-law of Europe" lay for instance in a decreasing number of princes and princesses, Christian IX and Queen Louise's common cosmopolitan family in Hesse-Kassel and the recognition of Prince Christian (IX) as Danish successor to the throne in 1852 by the Great Powers. Christian IX's two oldest daughters and youngest son established connections through marriages to the Great Powers of the United Kingdom, Russia and France, and Frederick VIII's marriage to a Swedish-Norwegian Princess encircled the Scandinavian alternative to the Glücksburg succession in Denmark and cemented the Danish-German dynasty of Glücksburg in the Danish nation state after 1864. In connection to election of kings Christian IX's second son and his second Danish grandson were elected kings of the two new nation states from the 19th century, Greece and Norway respectively, in 1863 and 1905. The German (from 1871) and Italian nation state (from 1861) infringed dynastic rights by dissolving traditional dynastic states, in Germany for example The Kingdom of Hanover (House of Welf) and in Italy The Duchy of Parma (House of Bourbon), which Christian IX's youngest daughter and youngest grandchild married into respectively. Two of Christian IX's great-grandchildren married into the Rumanian (1921) and Belgian (1926) royal house, two other nation states from the 19th century, and one of Christian IX's Greek great-grandchildren was for example a short-lived queen of Croatia during the Second World War.

Indholdsfortegnelse

Indledning **s. 4**

Historisk fortilfælde: Frederik 3. **s. 5**
Den tyske forudsætning **s. 12**
Det brasilianske tilbud **s. 16**
Den hessiske nøgle til tronen **s. 18**
Hessen-Kassel og Europa **s. 20**
En kosmopolitisk slægt **s. 22**
Stormagternes anerkendelse **s. 28**

Den britiske forbindelse **s. 29**
Det danske tronfølgespørgsmål og Rusland **s. 33**
"Kongernes Onkel" **s. 38**
Den skandinavistiske forbindelse **s. 40**
Sverige **s. 42**
Det danske kongehus **s. 43**
Glücksborgerne i Norge **s. 45**
De tyske fyrstehuse **s. 47**
Belgien **s. 49**
Storhertugdømmet Luxembourg **s. 53**
Fyrstendømmet Liechtenstein **s. 55**
Hannover **s. 58**
Baden **s. 61**
Ernst August den Yngres efterkommere **s. 63**
Fyrstendømmet Monaco **s. 66**
Glücksborgerne i Grækenland **s. 67**
Tilbudte troner **s. 69**
Rumænien **s. 75**
Italien og Kroatien **s. 80**
Jugoslavien **s. 82**
Spanien **s. 88**

Epilog: Viften **s. 96**

Litteraturliste **s. 97**

Indledning

Danmarks kong Christian 9. (1863-1906) blev ikke alene stamfar til det nuværende danske kongehus, det glücksborgske, men tillige en stor europæisk fyrsteslægt. Den første glücksborgske monark havde med sin dronning Louise (1817-98) seks børn, tre prinser og tre prinsesser: Frederik (8.) (1843-1912), Alexandra (1844-1925), Vilhelm (1845-1913), Dagmar (1847-1928), Thyra (1853-1933) og Valdemar (1858-1939). Kongeparrets børn blev gift ind i de dominerende europæiske konge- og fyrstehuse. Derudover blev parrets næstældste søn, prins Vilhelm, som 17-årig valgt til konge af Grækenland under navnet Georg 1. i 1863. Fire af det danske kongepars børn blev placeret på europæiske troner, enten som regerende monarker, Frederik 8. af Danmark (1906-12) og græske kong Georg 1. (1863-1913), eller som gemalinder til europæiske regenter, Storbritanniens dronning Alexandra (1901-10) og Ruslands kejserinde (zarina) Dagmar (1881-94). Christian 9. blev derfor allerede i sin samtid kendt under tilnavnet ”Europas svigerfar”.

I dag findes efterkommerne efter Christian 9. og dronning Louise, ”Europas svigerforældre”, i konge- og fyrstehusene i otte af de ti eksisterende europæiske arvemonarkier i begyndelsen af det 21. århundrede, fraregnet valgmonarkierne Vatikanstaten og fyrstendømmet Andorra: Danmark, Norge, Storbritannien, Belgien, Luxembourg, Spanien, Monaco og Liechtenstein. I 2015 er Christian 9. foreløbig blevet stamfar til 24 monarker fordelt på ni europæiske monarkier. Danmark: Frederik 8. (1906-12), Christian 10. (1912-47), Frederik 9. (1947-72) og Margrethe 2. (1972-). Norge: Haakon 7. (1905-57), Olav 5. (1957-91) og Harald 5. (1991-). Storbritannien: Georg 5. (1910-36), Edward 8. (1936), Georg 6. (1936-52) og Elizabeth 2. (1952-). Rusland: Nikolaj 2. (1894-1917). Belgien: Baudouin 1. (1951-93), Albert 2. (1993-2013) og Philippe 1. (2013-). Luxembourg: Henri 1. (2000-). Spanien: Filip 6. (2014-). Grækenland: Georg 1. (1863-1913), Konstantin 1. (1913-17, 1920-22), Alexander 1. (1917-20), Georg 2. (1922-24, 1935-47), Paul 1. (1947-64) og Konstantin 2. (1964-73). Rumænien: Michael 1. (1927-30, 1940-47).

I adskillige tilfælde er begge ægtefæller efterkommere af ”Europas svigerfar”. For monarkernes vedkommende gælder det således Grækenlands kong Paul 1. og dronning Frederika (1917-81), Konstantin 2. og dronning Anne-Marie (1946-), Norges kong Haakon 7. og dronning Maud (1869-1938), kong Olav 5. og kronprinsesse Märtha (1901-54), Rumæniens kong Michael 1. og dronning Anne (1923-2016) og Storbritanniens dronning Elizabeth 2. og den britiske prinsgemal, prins Philip (1921-2021), hertugen af Edinburgh.

Denne artikel vil søge at udrede forudsætningerne for de dynastiske forbindelser, som Christian 9.s efterkommere var i stand til at indgå med repræsentanter for nogle af de mest fremtrædende monarkier i Europa. Eftersom Glücksborgerne foruden den danske også har siddet på den græske og norske trone, vil det græske og norske kongevalg i henholdsvis 1863 og 1905 tillige blive behandlet. Artiklen vil følge Christian 9.s efterkommere frem til vore dages konge- og fyrstehuse. Hovedvægten vil dog blive lagt på en perspektivering af Christian 9.s position som "Europas svigerfar" ved en historisk analyse af baggrunden for Christian 9.s børns giftermål.

Historisk fortilfælde: Frederik 3.

Christian 9. er langtfra den eneste danske konge, der er blevet stamfar til en vidtforgrenet europæisk efterslægt. Frederik 3. (1648-70), den ottende konge i det oldenborgske dynasti på den danske trone, er et eksempel på en dansk monark, hvis efterkommere også spredtes til store dele af Europa. Frederik 3. og dronning Sophie Amalie (1628-85) fik seks levedygtige børn.

Den ældste prinsesse, Anna Sophie (1647-1717), blev i 1666 gift med kurfyrst Johann Georg 3. af Sachsen (1680-91). Deres næstældste søn, August 2. den Stærke, der var kurfyrste af Sachsen (1694-1733) under navnet Friedrich August 1., blev valgt til konge af Polen i 1697. I Den Store Nordiske Krig (1700-21) allierede Sachsen-Polen sig med Danmark-Norge og Rusland mod Sverige. Monarkerne for tre af de krigsførende stater, Danmark-Norges kong Frederik 4. (1699-1730), Sveriges Carl 12. (1697-1718) og Sachsen-Polens August 2., var fætre. Carl 12. besejrede den sachsiske og polske hær og invaderede Sachsen. Ved freden i Altranstädt i 1706 blev August 2. formelt tvunget til at abdicere og overlade den polske trone til den polske adelsmand Stanislaw 1. Leszczynski (1677-1766). Med russisk hjælp blev August 2. på ny konge af Polen i 1709.

Da August 2. døde i 1733, udbrød Den Polske Arvefølgekrig eller rettere Tronfølgekrig (1733-38), da Polen var et valgmonarki fra 1573-1791 og 1792-95. En koalition bestående af bl.a. Sachsen, den pro-sachsiske del af den polske adel, Rusland og Habsburgmonarkiet støttede den sachsiske kurfyrste Friedrich August 2. som ny polsk konge, August 2.s søn August 3. (1734-63), mens bl.a. Frankrig og Spanien stod bag Stanislaw 1. Leszczynski som kandidat til den polske trone. Stanislaw var svigerfar til den franske kong Ludvig 15. (1715-74) og tilhørte den polske adelsslægt Leszczynski, der i 1473 fik tilkendt den arvelige ærestitel af greve af det tysk-romerske kejserrige af den tysk-romerske kejser Friedrich 3. (1452-93). Stanislaw opnåede også denne gang

kun kortvarigt at være konge af Polen og storfyrste af Litauen (fra 1733-36), der fra 1569-1795 var i realunion med Polen.

Da det sachsiske kurfyrstehus blev det regerende kongehus i Polen, konverterede dets medlemmer til katolicismen, hvorved Sachsen-Polen og efter 1763 kun Sachsen kunne knytte dynastiske forbindelser med de øvrige katolske monarkier i Europa. Polen-Litauen gennemlevede tre delinger mellem Habsburgmonarkiet, Preussen og Rusland for til sidst at forsvinde fra landkortet i 1795. Habsburgmonarkiets del fra den første deling i 1772 var fx kongeriget Galizien-Lodomerien (1772-1918). Ved sin død i 1763 blev August 3. som kurfyrste af Sachsen efterfulgt af sin ældste søn, Friedrich Christian, der døde senere samme år. Han ægtede Maria Antonia af Bayern (1724-80), datter af den tysk-romerske kejser Karl 7. (1742-45) og Maria Amalia af Østrig (1701-56). Hans efterkommere videreførte det sachsiske kurfyrstehus, fra 1806-1918 kongehus. I de følgende generationer knyttedes dynastiske forbindelser med bl.a. hertugdømmet Parma, storhertugdømmet Toscana og Spanien samt i den sachsiske hovedlinje (den albertinske linje af dynastiet Wettin), hertugdømmet Zweibrücken/pfalzgrevskabet Zweibrücken-Birkenfeld, en sidelinje til Wittelsbach-dynastiet i Bayern, hertugdømmet Savoyen, Bayern, Østrig og Portugal.

August 3.s næstyngste søn, Albert Kasimir (1738-1822), giftede sig ligesom sin far ind i det habsburgske dynasti og blev udnævnt til hertug af Teschen i det sydøstlige Schlesien (et område mellem Sachsen og Polen i Habsburgmonarkiet og det tysk-romerske kejserrige) og guvernør over De Østrigske Nederlande og Ungarn. August 3.s ældste datter, Maria Amalia (1724-60), giftede sig i 1738 med kong Karl 7. af Napoli og Sicilien (1734-59), fra 1759-88 kong Karl 3. af Spanien. Deres tredje søn blev som kong Ferdinand 1. af Begge Sicilier (1816-25) fra 1816 grundlægger af sidelinjen Begge Sicilier inden for Bourbon-dynastiet. I 1861 blev kongeriget nedlagt og en del af kongeriget Italien. Prins Carl af Bourbon Begge Sicilier og hertug af Castro (født i 1963), som er en af to indbyrdes stridende prætendenter til den nedlagte trone, er fadder til H.K.H. Prinsesse Josephine til Danmark (2011-), yngste datter af det danske kronprinsepar. Maria Amalias næstældste søn videreførte som Karl 4. af Spanien (1788-1808) det spanske kongehus (Bourbon). Maria Amalias datter prinsesse Maria Luisa (1745-92) formæledes med den tysk-romerske kejser Leopold 2. (1790-92) af dynastiet Habsburg-Lothringen. Deres søn Frans 2. blev den sidste tysk-romerske kejser (1792-1806) og den første kejser af Østrig (Frans 1.) (1804-35). Hans efterslægt tæller tre kejsere af Østrig i fire generationer indtil 1918. August 3.s søn Karl Christian (1733-96), 1758-63 hertug af Kurland, blev gennem sin datters ægteskab stamfar til de fire konger af Italien fra 1861-1946, der udgik fra Sardinien-Piemonte (Savoyen-dynastiet).

August 3.s datter Maria Josepha (1731-67) giftede sig med den franske tronfølger og blev mor til de franske monarker Ludvig 16. (1774-92), Ludvig 18. (1814-15, 1815-24) og Karl 10. (1824-30). August 3.s anden levedygtige datter, Maria Anna (1728-97), giftede sig i 1747 med den bayerske kurfyrste, Maximilian 3. Joseph (1745-77). Han var søn af Karl 7., der som kurfyrste af Bayern kortvarig var tysk-romersk kejser fra 1742-45 og konge af Bøhmen 1741-43 under Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48), hvor Bayern i en koalition med Frankrig, Spanien, Preussen, Napoli og Sicilien kæmpede imod Habsburgmonarkiet og en koalition bestående af Hannover, Storbritannien, De Forenede Nederlande, Rusland og Sardinien-Piemonte. Sachsen støttede først Bayern (1741-42) og dernæst Østrig (1743-45). Maximilian 3. droppede Bayerns ambitioner om den tyske kejserkrone og sluttede fred med Habsburgmonarkiet i 1745. Da parret ikke efterlod sig børn, udløste Maximilian 3.s død i 1777 en arvefølgekrise. Han blev efterfulgt som bayersk kurfyrste af sin fætter Karl Theodor (1777-99), der var fra Wittelsbach-sidelinjen pfalzgrevskabet Sulzbach og fra 1742 kurfyrste af Pfalz og hertug af Jülich og Berg. Karl Theodor indgik en aftale med Habsburgmonarkiet om at mageskifte (bytte) det sydlige Bayern med dele af De Østrigske Nederlande. Denne plan blev stærkt imødegået af Maria Anna og Karl Theodors fætter hertug Karl 2. August af Zweibrücken (1775-95), der var overhoved for Wittelsbach-sidelinjen pfalzgrevskabet Birkenfeld og den næste arving til Bayern og kurfyrstendømmet Pfalz. Karl 2. August var desuden gift med Maria Annas niece Maria Amalia af Sachsen (1757-1831), datter af kurfyrst Friedrich Christian af Sachsen. De fik støtte fra Preussen og en række andre tyske stater, og krisen om arvefølgen resulterede i Den Bayerske Arvefølgekrig (1778-79). Udgangen på krigen blev, at Østrig kun erhvervede et mindre område af Bayern.

Kong Frederik 3.s næstældste datter, prinsesse Frederikke Amalie (1649-1704), blev i 1667 formælet med hertug Christian Albrecht af Slesvig-Holsten-Gottorp (1641-95, hertug fra 1659). Hertugerne af Gottorp udgjorde den ældste sidelinje til det oldenborgske kongehus (fra 1544), og i 1600-tallets krige mellem Danmark-Norge og Sverige søgte de med svensk hjælp at udbygge deres magtstilling som suveræne fyrster i Slesvig og Holsten. Denne politik led endeligt skibbrud med Den Store Nordiske Krig (1700-21) og indlemmelsen i 1721 af de gottorpske dele af Slesvig i de kongelige dele af hertugdømmet. Frederikke Amalie blev til gengæld stammor til det russiske kejserdynasti fra 1762-1917, Holsten-Gottorp-Romanov, der leverede syv zarer i seks generationer foruden den regerende zarina Katharina 2. den Store (1762-96), zar Peter 3.s gemalinde. Frederikke Amalie og Christian Albrechts sønnesøn hertug Carl Friedrich af Slesvig-Holsten-Gottorp, Holsten-Gottorp fra 1721 (1700-39, hertug fra 1702), giftede sig med en datter af kejser Peter 1. den Store

(1682-1725) og grundet dynastiske forhold kunne hans søn, den gottorpske hertug Carl Peter Ulrich (1728-62, hertug fra 1739), bestige den russiske trone i 1762 som zar Peter 3. I 1773 blev der indgået en aftale mellem Danmark og Rusland, hvor man byttede de gottorpske dele af Holsten med den danske kongeslægts stamlande grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst. Dermed blev den danske monark enehertug i Holsten, som han havde opnået i Slesvig i 1721. Overhovedet for det gottorpske hus, den russiske zar, overgav områderne til den yngre gren af slægten, den mandlige efterslægt efter Frederikke Amalies yngste søn, Christian August (1673-1726), fyrstebiskop af Lübeck fra 1705, som blev hertuger af Oldenborg fra 1774, storhertuger fra 1815-1918. Christian Augusts ældste, levedygtige søn, Adolf Frederik (1710-71), fyrstebiskop af Lübeck fra 1727-50, blev valgt til svensk kronprins i 1743 og besteg den svenske trone i 1751. Fire monarker, Adolf Frederik indbefattet, fra Huset Holsten-Gottorp regerede Sverige frem til 1818 og Norge fra 1814-18 i tre generationer.

Frederik 3.s tredje datter, prinsesse Vilhelmine Ernestine (1650-1706), blev i 1671 gift med kurfyrst Karl 2. af Pfalz (1680-85). Da ægteskabet var barnløst, arvede den katolske Neuburg-sidelinje til Wittelsbach-dynastiet, som den protestantiske kurfyrste tilhørte (Simmern-linjen), kurfyrstendømmet Pfalz. Karl 2.s søster, hertuginde Elizabeth Charlotte af Orléans (1652-1722), som var den franske kong Ludvig 14.s (1643-1715) svigerinde, gjorde imidlertid et arvekrav gældende, hvilket blev et dynastisk påskud for Frankrigs invasion af kurfyrstendømmet i 1688, hvorved Den Pfalziske Arvefølgekrig eller Niårskrigen (1688-97) var en realitet. I denne europæiske storkrig kæmpede Frankrig imod en koalition bestående af bl.a. De Forenede Nederlande, England, Spanien og det tysk-romerske kejserrige, deriblandt kurfyrstendømmerne Bayern og Brandenburg og hertugdømmet Lothringen. Frankrig måtte opgive sit krav på Pfalz.

Frederik 3.s yngste søn, prins Jørgen (1653-1708), som var sin mors yndling, prøvede forgæves sekunderet af moren at blive valgt til konge af Polen i 1674. Hans kandidatur blev bakket op af Frankrigs kong Ludvig 14. Hans evangelisk-lutherske tilhørsforhold viste sig dog som en væsentlig forhindring, da Polen var et katolsk monarki. Polen havde tidligere været dynastisk knyttet til et nordisk land, da Sverige og Polen-Litauen i årene 1592-99 var i personalunion med hinanden. Som ovenfor nævnt var Polen-Litauen og Sachsen i personalunion med hinanden fra 1697-1763, afbrudt 1706-09 og 1733-34. Personalunion angiver, at to eller flere stater har et fælles monarkisk statsoverhoved. Den katolsk opdragne Sigismund 3. (konge af Polen 1587-1632 og Sverige 1592-99) af det svenske Vasa-dynasti tilhørte på sin mødrene side det polske kongehus fra 1386-1572 (Jagiello), Litauens storfyrsteslægt (1377-81, 1382-92, 1440-1572). Hans to sønner blev

efterfølgende valgt til konger af Polen, hvorved Vasa-slægten regerede Polen frem til 1668. Fra 1599-1660 var de tre konger titulære (formel titel uden embede) konger af Sverige. Hertug Karl 5. af Lothringen (1675-90) søgte ligeledes ad to omgange forgæves at opnå den polske kongetrone; i 1669, hvor han blev slået af Michael 1. (1669-73), der tilhørte den polske adelsslægt Wisniowiecki, og i 1674, da han ligesom den danske prins blev forbigået til fordel for Johan 3. Sobieski (1694-96) af den polske Sobieski-slægt. Hertugslægten fra Lothringen knyttede dynastiske forbindelser i 1600- og 1700-tallet med bl.a. Frankrig og de italienske monarkier. Eksempelvis ægteviedes den ældste datter til hertug Leopold 1. af Lothringen (1690-1729), Elisabeth Therese (1711-41), i 1737 med fætteren kong Carl Emmanuel 3. af Sardinien-Piemonte (1730-73).

Lothringen var under militær besættelse af Frankrig i perioderne 1634-61, 1670-97 og 1702-14. Hertugerne knyttede derfor stærke bånd til Habsburgmonarkiet, hvor de som oftest gik i militærtjeneste og deltog i rigets krige mod ikke mindst Frankrig og Det Osmanniske Rige i slutningen af 1600-tallet. I 1722 fik hertugen af Lothringen, der var arving på kvindesiden i Gonzaga-slægten, tildelt hertugdømmet Teschen af den tysk-romerske kejser som kompensation for tabet af hertugdømmet Montferrat i det nordlige Italien til hertugdømmet Savoyen i 1708. Hertugdømmet Mantova kom under østrigsk styre. Siden 1530 havde Gonzaga-dynastiet regeret hertugømmet Mantova og fra 1536 Montferrat (erhvervet gennem et giftermål i 1531 og hertugdømme fra 1574). I 1627 uddøde den mandlige linje, hvorefter Gonzaga-slægtens franske sidelinje Nevers overtog Mantova og Montferrat. Denne begivenhed udløste Den Mantovianske Arvefølgekrig (1628-31), hvor de krigsførende parter Frankrig mod det tysk-romerske kejserrige, Spanien og Savoyen støttede hver deres rivaliserende kandidater til den ledige trone i en magtpolitisk kamp om det nordlige Italien. Resultatet blev, at dele af Montferrat blev afgivet til Savoyen, mens Nevers-linjen blev siddende frem til 1708. Den sidste hertug af denne linje forbrød sin besiddelse af Mantova til den tysk-romerske kejser ved sin støtte til Frankrig i Den Spanske Arvefølgekrig (1701-14).

I 1678 blev Karl 5. af Lothringen formælet med Eleonora af Østrig (1653-97), der var enke efter sit første ægteskab med ovennævnte kong Michael 1. af Polen og datter af den tysk-romerske kejser Ferdinand 3. (1637-57) og Eleonora (1630-86) fra Mantova. Deres sønnesøn Frans 3. Stefan (1708-65, hertug af Lothringen 1729-37) giftede sig i 1736 med den habsburgske enearving Maria Theresia (1717-80), tysk-romersk kejserinde fra 1745-65 og monark i Habsburgmonarkiet 1740-80: bl.a. Østrig, Bøhmen, Ungarn og Kroatien; kun dronning af Bøhmen i perioden 1740-41, 1743-80. I 1737 afstod han sit hertugdømme, Lothringen, til den afsatte kandidat til den polske trone,

Stanislaw 1. Leszczynski, mens han til gengæld fik overdraget storhertugdømmet Toscana, der siden dets oprettelse i 1569 havde været regeret af den navnkundige Medici-slægt. I den forbindelse negligerede man Spaniens arvekrav, da den spanske kong Karl 3. via sin mor (Elisabeth Farnese (1692-1766) fra hertugdømmet Parma)) var tipoldebarn af et kvindeligt medlem af Medici-slægten, der på mandssiden uddøde i 1737. Hertug Frans 3. Stefan var kvartnevø til den sidste storhertug af Medici-dynastiet.

Da den toscanske storhertug i 1745 blev valgt til tysk-romersk kejser under navnet Frans 1. Stefan kunne han beholde sin arvede titel som hertug af Teschen. Fra 1766 videreførtes titlen af datteren Maria Christina af Østrig og svigersønnen, den ovenfor nævnte Albert Kasimir, og deres efterslægt via en adoptivsøn frem til Habsburgmonarkiets sammenbrud i 1918. Frans 1.s lillebror, prins Karl Alexander af Lothringen (1712-80), indtrådte i østrigsk militærtjeneste og var med i Den Østrigske Arvefølgekrig og Den Preussiske Syvårskrig (1756-63). I 1744 ægtede han Maria Theresias søster, Maria Anna af Østrig (1718-44). Med dette ægteskab blev Karl Alexander dobbelt svoger til Maria Theresia. Parret blev udnævnt til guvernører over De Østrigske Nederlande. Med sin gemalinde var Frans 1. Stefan grundlæggeren af dynastiet Habsburg-Lothringen, der regerede det tysk-romerske kejserrige fra 1765-1806 og fra 1780-1918 Habsburgmonarkiet. Efter det mislykkede forsøg på den polske kongetrone i slutningen af 1600-tallet fik hertugslægten fra Lothringen således mere end fuld oprejsning i de efterfølgende generationer.

Det samme kan ikke siges om den dansk-norske prins Jørgen, der som nævnt måtte se sig slået i 1674 af Johan 3. Sobieski, der blev morfar til den ovenfor nævnte tysk-romerske kejser Karl 7. I 1683 blev prinsen gift med den britiske prinsesse Anne (1665-1714), der var regerende dronning af England, Skotland og Irland fra 1702-07 og fra 1707 Storbritannien og Irland til sin død. Anne var datter af kong Jacob 2. (1685-88), og ægteparret var kvartonkel og kvartniece. De var begge efterkommere af den danske kong Frederik 2. (1559-88). Med dette ægteskab opnåede det danske oldenborgske kongehus muligheden for at videreføre den britiske kongeslægt. Prins Jørgen blev britisk prinsgemal under navnet Georg, hertugen af Cumberland. Men på trods af 17 graviditeter efterlod dronning Anne sig ikke nogen levedygtige børn, og dronning Anne blev dermed Stuart-dynastiets sidste monark. Stuart-slægten var konger af Skotland fra 1371-1603, og derefter tillige af England og Irland med undtagelse af perioden 1649-60 (England var en republik; Skotland og Irland fra 1653) og 1694-1702 (Oranje-Nassau, der fra 1689-1702 sad på den britiske trone), da England, Skotland og Irland indgik en personalunion. I 1707 blev denne personalunion omdannet til en politisk union: den britiske statsdannelse, Storbritannien, var en realitet.

Med den britiske tronfølgelov fra 1701 videreførtes kongehuset af efterkommerne efter kurfyrstinde Sophie af Hannover (1630-1714), en datterdatter af Jacob 1. (1603-25), Jacob 6. af Skotland (1567-1625). Sophie af Hannover var faster til ovennævnte Karl 2. af Pfalz og svigerinde til Sophie Amalie af Braunschweig-Lüneburg, Frederik 3.s gemalinde. De arveberettigede efterkommere gælder kun ægtefødte og er desuden begrænset til dem, der ikke fra fødsel eller via giftermål er romersk-katolske. I dag omfatter den britiske tronfølge flere tusinde personer, såvel borgerlige som medlemmer af en række europæiske konge- og fyrstehuse, fx en lang række tyske fyrstehuse som fx Leiningen og Schaumburg-Lippe og det danske, norske, svenske, nederlandske og græske kongehus og det monegaskiske fyrstehus (1999-2018). Sophies tredje søn, hertug Maximilian Wilhelm af Braunschweig-Lüneburg (1666-1726), var således ikke arveberettiget til den britiske trone, da han grundet sin militærtjeneste hos den tysk-romerske kejser havde konverteret til katolicismen i 1692. Han deltog som general for lejetropper fra Braunschweig-Lüneburg i den såkaldte Moreakrig (1684-99), hvor republikken Venedig kæmpede imod Det Osmanniske Rige i Adriaterhavet og det sydlige Grækenland. Som feltmarskal i den tysk-kejserlige hær ledte han endvidere hannoveranske tropper i Den Spanske Arvefølgekrig. I 1714 efterfulgtes dronning Anne af sin halvfætter, Sophies ældste søn, der blev konge af Storbritannien og Irland under navnet Georg 1. (1714-27). Dermed var Storbritannien og kurfyrstendømmet Hannover, fra 1814 et kongerige, i personalunion med hinanden frem til 1837, afbrudt fra 1807-14. Den britiske monark var således ligesom den polske konge og litauiske storfyrste fra 1697-1763, afbrudt 1706-09 og 1733-34, tysk kurfyrste og dermed berettiget til at deltage i valget af den tysk-romerske kejser.

Frederik 3.s yngste datter, Ulrikke Eleonore (1656-93), giftede sig i 1680 med Sveriges kong Carl 11. (1660-97), den anden monark af dynastiet pfalzgrevskabet Zweibrücken-Kleeburg, der var en Wittelsbach-sidelinje og Sveriges kongehus fra 1654-1720. Parrets søn efterfulgte sin far som svensk konge under navnet Carl 12. Med den barnløse krigerkonges død i 1718 overtog hans yngre søster, Ulrika Eleonora den Yngre (1688-1741), regeringsmagten som regerende dronning i Sverige. Ved denne lejlighed blev hertug Carl Friedrich af Slesvig-Holsten-Gottorp forbigået som ny svensk konge. Han var søn af den gottorpske hertug Friedrich 4. (1671-1702, hertug fra 1695), der var gift med sin kusine den svenskfødte prinsesse Hedvig Sophie (1681-1708), ældre søster til Carl 12. I 1720 abdicerede Ulrika Eleonora, der overførte tronen til sin hidtidige prinsgemal, den hessiske landgreve Friedrich 1. (Hessen-Kassel), der dernæst var svensk monark til sin død i 1751. Da parret var barnløst, blev Carl Friedrichs fætter Adolf Frederik ny svensk regent i 1751. Grundet sin

farbrors giftermål med en søster til Carl 12. var Adolf Frederik beslægtet med det svenske kongehus. Derudover nedstammede han fra det svenske kongehus gennem sin oldemor på mødrene side pfalzgrevinde Christina Magdalene af Kleeburg (1616-62), søster til Carl 10. Gustaf (1654-60) og gift med markgreve Friedrich 6. af Baden-Durlach (1659-77). Hans arvekrav fejlede derfor ikke noget. Det lykkedes således Holsten-Gottorp-slægten i den sidste ende at erhverve sig den svenske trone.

Frederik 3.s og dronning Sophie Amalies ældste søn, Christian 5. (1646-99, konge fra 1670), videreførte den danske kongeslægt. Med deres børns indflydelsesrige ægteskaber var Frederik 3. og Sophie Amalie ubestridt det protestantiske Nordeuropas svigerforældre.

Den tyske forudsætning

Kong Christian 9. skulle komme til at gentage kunststykket fra Frederik 3., sin fire gange tipoldefar på mødrene side. Alligevel må Christian 9.s position som "Europas svigerfar" betegnes som et enestående fænomen. Med kongens seks børn knyttede det danske kongehus internationale, dynastiske forbindelser med en række europæiske monarkier dels gennem giftermål, dels gennem kongevalg. Det danske kongehus blev i dette dynastiske net forbundet med de mest dominerende, indflydelsesrige og prestigefulde monarkier, idet den danske konge blev svigerfar til Europas to mægtigste regenter, den britiske konge og den russiske zar. Endvidere blev Christian 9. i en religiøs forstand i modsætning til Frederik 3. hele Europas svigerfar, idet der etableredes forbindelser via giftermål med såvel de protestantiske (Sverige-Norge, Storbritannien, Hannover), katolske (Frankrig) som ortodokse monarkier (Rusland). Fortællingen om Christian 9. er derfor noget ganske særligt i Europas fyrstehistorie.

Ovenstående beretning om Frederik 3.s fyrstelige efterkommere og deres liv og skæbne åbenbarer et Europa, der var baseret på det dynastiske princip. Langt hovedparten af Europas stater regeredes af fyrstelige dynastier, og grænserne mellem staterne var funderet på en skønsom blanding af arv, giftermål, krig og mageskifter (byttehandler). Staternes afgrænsning var således på ingen måde i overensstemmelse med de nationale og sproglige tilhørsforhold. De mange diminutive tyske og italienske monarkier var dog nationalt og sprogligt overvejende homogene. Mageskiftet efter Den Spanske Arvefølgekrig mellem Habsburgmonarkiet og Savoyen er et sigende eksempel i forhold til datidens syn på stater som en anden handelsvare. Ved fredsslutningerne i 1713 og 1714 blev Sardinien tilkendt Habsburgmonarkiet, der i 1720 mageskiftede denne besiddelse med Sicilien, der

efter krigen var tilfaldet hertugdømmet Savoyen. Hertugdømmet Savoyen var fra 1416-1720 et fyrstelen under det tysk-romerske kejserrige, og fra 1720 regerede dynastiet Savoyen (navn efter hertugdømmet) over kongeriget Sardinien-Piemonte. De europæiske stormagter forsøgte fortløbende at opretholde den internationale magtbalance mellem dynastierne, hvis arvekrav jævnfør ovenstående hyppigt medførte krige med lige dele dynasti- og magtpolitiske motiver.

Parallelt hermed blev dynastiske forbindelser så godt som udelukkende indgået af politiske hensyn og med politiske motiver for bl.a. at skabe eller forbedre et givent forhold mellem to magter. Et blandt utallige eksempler er ægteskabet mellem Sardinien-Piemontes kong Victor Amadeus 3. (1773-96) og prinsesse Maria Antonia af Spanien (1729-85) i 1750. Giftermålet skulle forbedre forholdet mellem de to stater, mellem dynastierne Savoyen og Bourbon, efter at de to lande havde kæmpet på hver deres side i Den Østrigske Arvefølgekrig. I 1800-tallet omformedes det hidtidige dynastiernes Europa, idet det nye ideal med nationalismens fremkomst var statsdannelser baseret på nationalitetsprincippet. Nationernes grænser skulle udstikke staternes grænser, hvorved bestræbelsen for etablering af en nationalstat blev den nye centrifugalkræft i europæisk politik. Beretningen om Christian 9.s efterkommere og deres højtstående placeringer i de europæiske monarkier i de efterfølgende generationer eksponerer i høj grad denne omformning, men samtidig er den i sig selv en væsentlig forudsætning for tilblivelsen af fænomenet ”Europas svigerfar”.

I 1700-tallet bestod det tysk-romerske kejserrige (oprettet i 962), der var en overnational union, af omkring 300 suveræne stater og territorier som fx kurfyrstendømmer (fyrster, der valgte den tysk-romerske kejser), ærkebispedømmer, markgrevskaber (tysk: grænsegrever), bystater (102 byer, i slutningen af 1700-tallet reduceret til 51) og rigsgrevskaber. I tillæg til disse hørte rigsumiddelbare territorier, deriblandt grevskaber, herskaber, nogle riddere (ca. 350 slægter ejede ca. 1500 godser) og rigslandsbyer, som fra middelalderen hørte direkte (umiddelbar) ind under den tysk-romerske kejser og rigsmyndighederne og ikke under den lokale territorialfyrste. Efter en menneskealder med revolutionskrige i kølvandet på Den Franske Revolution i 1789 og Napoleonskrigene i perioden 1792-1815 skulle hele det europæiske statssystem omorganiseres. Med opløsningen af det tysk-romerske rige i 1806 skulle ikke mindst de tyske stater reorganiseres i territorial og statsretlig henseende.

Reduceringen i antallet af tyske monarkier blev indledt i 1803, hvor de gejstlige fyrstendømmer (fx tre kurfyrster af Mainz, Köln og Trier, fyrstelige bispe- og ærkebispedømmer og prælater som fyrste-provster o.l.) blev sekulariseret, dvs. lagt ind under verdslige fyrster, primært fyrster, som dermed fik erstatning for deres afståelser til Frankrig i 1801. De verdslige fyrstestater omfattede

først og fremmest de fire øvrige kurfyrster (fra 1623 fem, fra 1692 seks), fyrster af det tysk-romerske rige som fx storhertuger, hertuger, markgrever og landgrever og endelig rigsgrever, grever, friherrer, herrer og nogle enkelte fyrster. I 1803 opløstes 112 af disse rigsumiddelbare fyrstestater, herunder 45 selvstændige rigsstæder. I 1806 mistede 70 småfyrster, byer og rigsgrever deres selvstændighed til de 16 stater, der dannede Rhinforbundet (1806-13), som var et fransk protektorat. Denne proces kaldes for mediatiseringer, dvs. de regerende slægter i de indlemmede (opløste) monarkier beholdt deres respektive titler. De mediatiserede fyrstehuse blev regnet på linje med de regerende konge- og fyrstehuse i Europa, dog var de ældre fornemmere end de yngre.

I 1815 oprettedes Det Tyske Forbund, der bestod af det østrigske kejserrige (Østrig), herunder kongeriget Bøhmen, fem kongeriger, kurfyrstendømmet Hessen-Kassel, syv storhertugdømmer, 11 (fra 1826-39 ti) hertugdømmer, ti fyrstendømmer, et landgrevskab fra 1817 (Hessen-Homburg) og de fire tilbageblevne bystater, fristæderne Frankfurt am Main og de tre gamle hansestæder Lübeck, Bremen og Hamborg. På 12 år fra 1803-15 var antallet af tyske monarkier reduceret fra ca. 300 til rundt regnet 40. Fra 1825-26 blev der foretaget territoriale ombytninger i de sachsiske hertuglinjer inden for den såkaldte ernestinske linje i det wettinske dynasti, to hertugdømmer og landgrevskabet opløstes i perioden 1847-66, ligesom to fyrstendømmer annekteredes af Preussen i 1850.

Oprettelsen af Det Tyske Forbund og dermed rationaliseringen af den hidtidige brogede mosaik i det tyske område i Europa var en indrømmelse fra Europas mægtigste politikere på Wienerkongressen (1814-15) til de nationale oprørsbevægelser, der særligt i de tyske stater havde set dagens lys som en reaktion mod det franskbesatte Europa i begyndelsen af 1800-tallet. De mange afsatte tyske fyrster udgjorde følgelig et eklatant brud på det dynastiske princip. Derved kom Det Tyske Forbund som et statsforbund til at repræsentere det første spæde skridt hen imod en tysk-national samling. Med reduceringen i antallet af tyske monarkier blev prinserne og prinsesserne i det danske kongehus konkurrencedygtige på det nye, internationale fyrstelige ægteskabspolitiske marked, ligesom de talrige mindre og mellemstore tyske fyrstestater havde været det i århundrederne før, samtidig med, at Danmark efter tabet af Norge i 1814 rykkede ned ad den magtpolitiske stige blandt Europas magter fra en andenrangs til en tredjerangs småstat, hvorved prinser fra det danske kongehus nu fremstod som politisk ufarlige i forhold til valg af monarker i de nye nationalstater med egne nationale konge- og fyrstehuse i 1800- og 1900-tallets Europa, der hovedsageligt skete på grundlag af afstemninger i parlamenterne, og i et vist omfang folkeafstemninger.

På trods af nationalismens styrke i 1800- og 1900-tallet forblev de fyrstelige og adelige slægter i Europa kosmopolitiske i den forstand, at de ikke udelukkende var fasttømret til noget nationalt fællesskab, men havde internationale forbindelser såvel socialt, kulturelt som åndeligt. De fyrstelige og adelige var gift ind i slægter på kryds og tværs af nationale og statslige grænser. De regerende kongelige og fyrstelige dynastier vedblev at føre international dynastipolitik til ind i det 20. århundrede, anvist af Gotha-kalenderen. Fra 1763 er der blevet udgivet en genealogisk kalender i den tyske by Gotha over Europas regerende og tidligere regerende konge- og fyrstehuse og siden de tyske mediatiserede fyrstehuse, fyrster af det tysk-romerske rige (dvs. med status som rigsfyrster) og rigsgrever, og familier, der aldrig har været suveræne med mindst et medlem, der bar titlen fyrste eller hertug, efterhånden udvidet til særlige bind om grever, friherrer og adelige slægter generelt. Først i årtierne efter 2. verdenskrig (1939-45) opblødtes normen om standsmæssige ægteskaber for medlemmerne af Europas konge- og fyrstehuse.

I sin samtid havde Christian 9. en europæisk fyrstekollega i Montenegro, der ligeledes fik prædikatet "Europas svigerfar". Nicolaj 1. (1841-1921), der var montenegrinsk fyrste fra 1860-1910 og konge af den lille bjergrige, ortodokse balkanstat, reelt uafhængigt siden 1697, fra 1910-18 (dynastiet Petrovic-Njegos), kunne ligesom Christian 9. profitere af faldet i udbuddet af tyske prinsesser og prinser, sine mange børn og sin begrænsede magt, hvorved de dynastiske forbindelser ikke indvirkede på den internationale magtbalance. Fem af hans døtre giftede sig fyrsteligt. Den ældste datter, prinsesse Zorka (1864-90), ægtede i 1883 prins Peter (1.), konge af Serbien fra 1903-18 (dynastiet Karadjordjevic), fra 1918-21 den første konge af Kongeriget af Serbere, Kroatere og Slovenere). Den næstældste datter, Milica (1866-1951), ægtede i 1889 den russiske storfyrst Peter Nikolajevitj (1864-1931), sønnesøn af zar Nikolaj 1. (1825-55). Den tredje datter, Anastasia (1868-1935), formæledes i 1889 med hertug Georg af Leuchtenberg (1852-1912, hertug fra 1901). Efter parrets skilsmisse i 1906 giftede prinsessen sig året efter med storfyrst Nikolaj Nikolajevitj (1856-1929), ældre bror til storfyrst Peter. Den femte datter, Elena (1873-1952), giftede sig i 1896 med Victor Emmanuel (3.), konge af Italien (1900-46). Den sjette datter, Ana (1874-1971), formæledes i 1897 med prins Franz Joseph af Battenberg (1861-1924). Den ældste søn, kronprins Danilo (1871-1939), ægtede i 1899 prinsesse Jutta fra storhertugdømmet Mecklenburg-Strelitz (1880-1946).

Det bør også medregnes, at den internationale dynastipolitik havde langt bedre vilkår i midten af 1800-tallet, hvor monarkiet endnu var anset som den eneste anstændige statsform i Europa. I 1863, da Christian 9. besteg den danske trone, var der tre kejsere (Frankrig, Østrig (Habsburgmonarkiet), Rusland)), en pave (Kirkestaten), en sultan (Det Osmanniske Rige), to regerende dronninger

(Storbritannien, Spanien), 12 konger (Sverige-Norge, Danmark, Preussen, Bayern, Sachsen, Württemberg, Hannover, Nederlandene, Belgien, Portugal, Italien, Grækenland) foruden de resterende tyske monarkier, og ud over de nuværende fyrstendømmer Monaco, Liechtenstein og Andorra tre fyrster (Rumænien, Serbien, Montenegro). Antallet af konger dækker over den svensk-norske konge, der var konge i to kongeriger, Sverige og Norge, og antallet inkluderer ikke kongerigerne Bøhmen, Ungarn, Kroatien, Slavonien, Lombardiet-Veneto, Dalmatien og Galizien-Lodomerien, hvis konger var den østrigske kejser, og kongeriget Polen (Kongres-Polen) (1815-67), hvis konge var den russiske zar. Omkring år 1900 var der siger og skriver tre republikker i Europa: Frankrig, Schweiz og San Marino. I det 20. århundrede begyndte en successiv afskaffelse af en lang række europæiske monarkier som led i en demokratiseringsproces. Udviklingen blev igangsat af det portugisiske monarkis fald i 1910. I kølvandet på 1. verdenskrig (1914-18) fulgte afskaffelsen af 26 monarkier som følge af dels monarkiets ophør på tysknationalt plan i form af det tyske kejserrige (1918) og dermed de øvrige 22 tyske monarkier, organiseret i delstater, fraregnet de tre bystater, der formelt blev regnet for republikker, dels opløsningen af de tre multinationale imperier: Det Russiske Kejserrige (1917), Habsburgmonarkiet (fra 1867 dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn) i 1918 og Det Osmanniske Rige (1922). Sekunderet af 2. verdenskrig fulgte Jugoslavien, Albanien, Ungarn, Italien, Bulgarien og Rumænien. Senest er det græske monarki blevet afskaffet i 1973. I dag er der kun 12 europæiske monarkier tilbage, inklusive det spanske monarki, som blev genoprettet i 1975 efter 44 års republik.

Det brasilianske tilbud

August Philip (1612-75), sønnesøn af den danske kong Christian 3.s (1534-59) yngste søn, hertug Hans den Yngre af Slesvig-Holsten-Sønderborg (1545-1622, hertug fra 1564), emigrerede som 21-årig i 1633 til de tyske stater for dér at søge lykken. Den unge officer arvede i 1646 godset Beck ved Minden i Westfalen efter en barnløs søster, og i overensstemmelse hermed tillagde han sig titlen hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck. Fyrstebispedømmet Minden blev i 1648 en del af Brandenburg. Slægtens mandlige medlemmer forrettede i de følgende generationer fortrinsvis militærtjeneste hos Kurfyrstendømmet Brandenburg/Kongeriget Preussen. Kurfyrsten støttede den tysk-romerske kejser i Den Spanske Arvefølgekrig. Kejserens professionelle stående hær måtte ikke rekruttere soldater i kurfyrstendømmerne, men til gengæld kunne den tysk-kejserlige hær hverve tropper i den tysk-romerske kejsers øvrige besiddelser, der ud over de øvrige tyske stater tillige

omfattede de habsburgske arvelande. Som en belønning for hjælpen ophøjede kejseren noget usædvanligt kurfyrstendømmet Brandenburg til kongeriget Preussen i 1701. Der var en regel om, at der ikke måtte være kongeriger inden for grænserne af det tysk-romerske kejserrige, kongeriget Bøhmen fra 1212 undtaget. Titlen som konge af Preussen vedrørte dog hertugdømmet Preussen (Østpreussen), der i 1618 overgik ved arv til kurfyrsten af Brandenburg. Dette område var ikke en del af det tysk-romerske kejserrige, ligesom kongeriget Sicilien heller ikke var det, hvorfor hertugen af Savoyen fra 1713-20 kunne være siciliansk konge.

Efter fem generationer af Beck-linjen vendte slægten tilbage til udgangspunktet med prins Wilhelms (1785-1831) indtræden i dansk militærtjeneste. Sønderborg-Beck-slægten vendte for første gang siden 1633 tilbage til det danske monarki, da Wilhelm i 1804 blev optaget i Hestgarden, datidens Kongelige Livgarde til Hest, i København. Forbindelserne til det oldenborgske kongehus var endnu stærke, den 14. oldenborger, kong Frederik 6. (1808-39), var prinsens gudfar. I 1810 gjorde den fattige dansk-tyske prins Wilhelm et ualmindeligt godt parti ved sit giftermål med den danske konges kusine prinsesse Louise Caroline af Hessen-Kassel (1789-1867). Derved blev prinsen tillige svoger til kongen, hvis dronning var Marie Sophie Frederikke (1767-1852), Louise Carolines ældre søster. I årene 1810-25 boede parret på Gottorp Slot ved Slesvig by hos Louise Carolines forældre, landgreve Carl af Hessen-Kassel (1744-1836), der fra 1768-1836 var statholder i hertugdømmerne Slesvig og Holsten, og Louise (1750-1831), der var søster til Christian 7. (1766-1808). Prins Wilhelms indtræden i dansk militærtjeneste skal ses i lyset af den økonomiske ruin og karrieremæssige skuffelser, som faren, hertug Friedrich Carl Ludwig (1757-1816, hertug fra 1775), havde oplevet.

I 1824 døde enken til den sidste barnløse hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, Anna Caroline (1751-1824). Den ældre glücksborgske hertuglinje nedstammede fra Hans den Yngres søn hertug Philip af Glücksborg (1584-1663, hertug fra 1622). I 1825 overdrog Frederik 6. titlen og Glücksborg Slot ved Flensborg Fjord til sin svoger Wilhelm, der siden 1816 havde været den tiende og sidste hertug af Sønderborg-Beck. Dermed opstod den yngre glücksborgske hertuglinje, der 40 år senere skulle blive et fast begreb i hele Europa. Begyndelsen var dog yderst pauver. Med bare tre ansatte efter hertug Wilhelms tidlige død i 1831 var hoffet på Glücksborg Slot formentlig det mindste i Europa.

I slutningen af 1820'erne blev familien bestående af hertugparret og deres ti børn første gang noteret på det internationale, fyrstelige ægteskabsplan. Den portugisiskfødte kejser Pedro 1. af Brasilien (1822-31), der var søn af Portugals kong Johan 6. (1816-26), fremsatte et ægteskabstilbud

til hertugparrets to ældste døtre, prinsesserne Marie (1810-69) og Friederike (1811-1902). Begge afslog det brasilianske tilbud. Portugal blev i 1139 til et samlet kongedømme. Portugal var i personalunion med Spanien fra 1580-1640, hvorefter landet som et selvstændigt monarki regeredes af Braganza-dynastiet. Som 18-årig blev Pedro (1.) i 1817 gift med den østrigske ærkehertuginde Maria Leopoldina (1797-1826), der var datter af kejser Frans 1. og Maria Teresa (1772-1807) fra kongerigerne Napoli og Sicilien. Fra 1821 var han af sin far blevet indsat som regent i den store, portugisiske koloni Brasilien (siden 1815 et kongerige), hvor han i 1822 mod sin fars vilje havde ladet sig udråbe til kejser. I den politiske ustabile situation var han i et par måneder også konge af Portugal i 1826 (Pedro 4.). I en alder af 28 år blev han enkemand. I Europa var den sydamerikanske monark kendt som en notorisk skørtejæger, hvorfor de to dansk-tyske prinsesser også gav ham et afslag. I 1829 fandt han dog endelig en ny gemalinde, da han ægtede den katolske prinsesse Amélie af Leuchtenberg (1812-73), der var datter af kejser Napoleon 1.s (1804-1814/15) stedsøn, Eugène de Beauharnais (1781-1824), og Augusta (1788-1851), født prinsesse af Bayern. Eugène var vicekonge af Italien (1805-14) og udnævntes i 1817 af sin svigerfar, den bayerske konge, til hertug af Leuchtenberg og fyrste af Eichstätt. Modsat andre tyske fyrster og prinser, der kæmpede imod Napoleon på bl.a. preussisk, østrigsk og nederlandsk side, var Eugènes svigerfar, kong Maximilian 1. Joseph (1806-25), allieret med den franske kejser indtil 1813. Amélies ældste søster, Joséphine (1807-76), var i 1823 blevet gift med tronarvingen til den svensk-norske trone, Oscar 1. (1844-59).

Kejser Pedro 1. måtte abdicere i 1831, og han døde allerede i 1834, knap 36 år gammel. I 1889 blev monarkiet afskaffet i Brasilien, der således kun var et selvstændigt kejserrige i 67 år. Det var med andre ord ikke nogen lysende løbebane, som de to glücksborgske prinsessesøstre gav afkald på.

Den hessiske nøgle til tronen

Da hertug Wilhelm døde i 1831, sendtes hans fjerdeældste søn og sjette barn, prins Christian af Glücksborg (1818-1906, fra 1863 konge af Danmark under navnet Christian 9.), til København, hvor hans moster og onkel, det danske kongepar, Frederik 6. og dronning Marie Sophie Frederikke, tog sig af hans opdragelse og uddannelse. I 1842 giftede han sig med prinsesse Louise af Hessen-Kassel (1817-98) og gentog derved sin fars giftermål ved både at gifte sig ind i det hessiske fyrstehus (Hessen-Kassel) og det danske kongehus. Bruden var søsterdatter til Christian 8. (1839-48) og faren, landgreve Wilhelm af Hessen-Kassel (1787-1867), var dansk officer i København. Parret var to gange halvfætter og halvkusine via det danske kongehus og det hessiske fyrstehus, da

de begge på mødrene side var oldebørn af Frederik 5. (1746-66) og tillige oldebørn af landgreve Friedrich 2. af Hessen-Kassel (1760-85). Frederik 2.s oldenborgske mandslinje uddøde med den barnløse Frederik 7. (1848-63), Christian 8.s søn. Kongelovens arvefølgeregler fra 1665 tillod at videreføre arvefølgen på spindesiden, såfremt mandslinjen uddøde, dvs. gennem Christian 8.s søster landgrevinde Charlotte af Hessen-Kassel (1789-1864) og hendes fire levedygtige børn.

Ægteskabet mellem Louise og Christian forenede to mulige arveadkomster til den danske trone. Prinsesse Louise opfyldte ligesom sin gemal Kongelovens krav om at være efterkommer af Frederik 3., og prins Christian nedstammede i lige ubrudt mandslinje fra det oldenborgske kongehus som efterkommer af Christian 3. Derved var Christian i kraft af sin fædrene slægt legitim arving til Holsten, der som tysk-romersk rigslen (1034-1806) havde mandlig arvefølge og ikke var omfattet af Kongeloven. Med den dansk-tyske helstat bestående af kongeriget Danmark og hertugdømmerne Slesvig, Holsten og fra 1815 Lauenborg, to sidstnævnte var medlemsstater i Det Tyske Forbund, gjaldt det om at finde en kandidat til tronen, der arveretligt kunne sikre helstatens enhed.

Såvel Christian som Louise var dog yngre søskende og tilhørte yngre linjer. Efter langvarige forhandlinger, hvori den hessiske landgreve Wilhelm tog aktiv del, overdrog Louises tre søskende, Marie Louise (1814-95), Friedrich (1820-84) og Augusta (1823-89), deres arveret til hende, som hun på sin side i 1851 videreførte til sin ægtefælle, prins Christian. Dette afkald fra Kongelovens øvrige arvinger var et væsentligt skridt hen imod den endelige løsning af det danske arvefølgespørgsmål i 1853, hvor prins Christian anerkendtes som helstatens tronfølger med vedtagelsen af Tronfølgeloven i Rigsdagen samme år. Uden Louises og hendes slægtninges arveafkald var prins Christian (9.) aldrig blevet dansk konge, men højst kongefader, da Louise kunne havde overdraget sin arveret til parrets ældste søn, Frederik (8.), født i 1843.

Positionen som ”Europas svigerforældre” skyldtes i høj grad de tidligere nævnte markedsfordele med det generelt faldende udbud af fyrstedøtre og -sønner i Europa. Middelalderens feudalsystem med små grevskaber, bystater og fyrstendømmer m.m. vedblev at bestå som et bælte ned igennem Midteuropa, hvor Italien og Tyskland blot var geografiske overbegreber for denne mosaik helt indtil midten af 1800-tallet. Den nye tyske nationalstat i 1871 blev ligesom kongeriget Italien fra 1861 organiseret efter monarkiske principper med det preussiske kongehus (Hohenzollern) som det nationale kejserhus. Kejserriget Tyskland var i modsætning til Italien organiseret som en føderation med de resterende 25 tyske fyrste- og bystater, fire kongeriger, seks storhertugdømmer, fem (indtil 1876 seks) hertugdømmer, syv fyrstendømmer og tre frie hansestæder, som delstater.

Baggrunden for det danske kongehus' enestående ægteskabspolitiske succes skal dog først og fremmest findes hos "Europas svigermor", hvis hessiske slægt ved blodets bånd umiddelbart knyttede Glücksborgerne til det oldenborgske kongehus. I tilknytning til dette havde Louises hessiske slægt traditioner for stærkt familiesammenhold og tætte forbindelser til en række af Europas konge- og fyrstehuse.

Hessen-Kassel og Europa

Det hessiske fyrstehus' (Hessen-Kassel) forbindelse til det danske kongehus gik tilbage til Christian 5.s dronning Charlotte Amalie (1650-1714) fra landgrevskabet Hessen-Kassel, der sammen med Hessen-Darmstadt-linjen opstod ved en deling af Hessen-slægtens besiddelser i 1567. Hessen-slægten stammede tilbage fra 1200-tallet. Landgreve Friedrich 2.s tre sønner, Wilhelm 9. (1785-1821), landgreve Carl af Hessen-Kassel (1744-1836 (Christian 9.s morfar)) og landgreve Friedrich af Hessen-Kassel (1747-1837 (Dronning Louises farfar)), der var søstersønner til Frederik 5.s dronning Louise (1724-51, født prinsesse af Storbritannien og Irland), blev som små fjernet fra deres hjem og sat under den britiske konges beskyttelse, da deres far gik over til den katolske tro. Som følge af Den Preussiske Syvårskrig blev de sendt til hoffet i København. Wilhelm og Carl giftede sig i hhv. 1764 og 1766 med deres danske kusiner prinsesserne Wilhelmine (1747-1820) og Louise (1750-1831), søstre til Christian 7., og de fik dermed nærmere tilknytning til det danske kongehus.

Friedrich 2.s farbror landgreve Friedrich 1. af Hessen-Kassel (1730-51) blev efter at have været svensk prinsgemal fra 1718-20 kong Frederik 1. af Sverige (1720-51). Den hessiske slægt udgjorde således fra 1720-51 det svenske kongehus.

Tre genstande fra samlingen på Amalienborgmuseet er i dag et tydeligt vidnesbyrd om det hessiske fyrstehus' forbindelse til det britiske kongehus. Der er tale om tre hovedvandsæg eller lugtedåser, datidens statussymbol for kvinder, i forskellig størrelse i guld med elfenbensskal. Hvert af hovedvandsæggene indeholder en høne, en krone og en ring. Hovedvandsæggene er fra Frankrig ca. 1720. Oprindelig var de en gave fra den franske prinsesse Charlotte af Orléans (1676-1744), der var gift med hertug Leopold 1. af Lothringen, til dronning Caroline af Storbritannien og Irland (1683-1737), der var gift med Georg 2. (1727-60) og fra fyrstendømmet Brandenburg-Ansbach (Hohenzollern). Det britiske kongepar er Christian 9. og dronning Louises tipoldeforældre. Parrets datter Marie af Storbritannien og Irland (1723-72) giftede sig i 1740 med landgreve Friedrich 2.

Hovedvandsæggene er nedarvet gennem Frederik 6.s dronning Marie Sophie Frederikke til dronning Louise. I 1818 giftede det hessiske fyrstehus sig atter ind i det britiske kongehus, da dronning Louises faster prinsesse Augusta af Hessen-Kassel (1797-1889), datter af landgreve Friedrich, ægtede hertug Adolphus af Cambridge (1774-1850, hertug fra 1801), yngste søn af den britiske kong Georg 3. (1760-1820).

I 1817 blev en anden af dronning Louises fastre, Marie Wilhelmine (1796-1880), formælet med storhertug Georg Friedrich af Mecklenburg-Strelitz (1779-1860, storhertug fra 1816). Parrets yngste datter, Mariane af Mecklenburg-Strelitz (1821-76), var fra 1841-46 den anden gemalinde til Frederik (7.). Gennem generationer var det hessiske fyrstehus (Hessen-Kassel) blevet gift ind i slægterne fra Nassau og Anhalt (dynastiet Askanien). Landgreve Friedrich blev eksempelvis i 1786 gift med Caroline af Nassau-Usingen (1762-1823). Gennem de historiske forbindelser med den vidtfavnende Nassau-slægt var Huset Hessen-Kassel også indirekte forbundet med det nederlandske kongehus. Den franske by Orange ved Rhonefloden udgjorde fra 1100-tallet et lille fyrstendømme, der i 1544 arvedes af den tyske greve Vilhelm den Tavse af Nassau-Dillenburg (1533-84) (Oranje-Nassau), der som nederlandsk statholder ledede nederlændernes selvstændighedskamp mod Spanien. Hans oldebarn fyrst Vilhelm af Oranien (1650-1702) var nederlandsk statholder 1672-1702 og blev britisk konge 1689-1702 (Oranje-Nassau) som Vilhelm 3. i England og Irland, den 2. i Skotland. I 1815 blev Oranien-dynastiet Nederlandenes kongehus (Oranje-Nassau).

Dronning Louises storesøster, Marie Louise, giftede sig i 1832 med prins Friedrich August af hertugdømmet Anhalt-Dessau (1799-1864). Dronning Louises bror, prins Friedrich af Hessen-Kassel, havde i sit andet ægteskab med prinsesse Anna af Preussen (1836-1918) datteren Elisabeth (1861-1955), der i 1884 ægtede arveprins Leopold af Anhalt (1855-86). Dronning Louises far var en svoren tilhænger af det dynastiske princip i Wienerkongressens Europa, hvorfor et ægteskabstilbud fra den nytiltrådte franske kejser Napoleon 3. (1852-70) til den yngste datter, Augusta, blev afslået med den begrundelse, at Bonaparte-slægten illegitimt havde besteget den franske trone. Prinsesse Augusta giftede sig til gengæld til farens store forbitrelse ikke-fyrsteligt, da hun i 1854 ægtede baron Carl Frederik Blixen-Finecke (1822-73), der tilhørte en dansk-svensk-tysk adelsslægt. Ved udbruddet af Treårskrigen (1848-50) i 1848 og de slesvig-holstenske separatisters forgæves forsøg på løsrivelse fra det danske monarki frasolgte han sine godser i det tyske Pommern i en markering af sit dansk-nationale ståsted, ligesom han også meldte sig til den danske hær.

Huset Hessen-Kassel var således via slægtsforbindelser, direkte som indirekte, forbundet til flere af de øvrige protestantiske monarkier i Nordeuropa: det britiske, dansk-norske (indtil 1814),

Sverige, De Forenede Nederlande (formelt en republik) og nordtyske monarkier. Dynastiet var endvidere forbundet med den tyske adelsslægt Kettler, der var hertuger af Kurland 1561-1737. Medlemmerne af slægten var opdraget til altid at stå til rådighed i forbindelse med kongevalg. Finland, der efter at være gået tabt for Sverige i 1809 havde haft status som et russisk storfyrstendømme, løsrev sig fra Rusland i forbindelse med revolutionen i december 1917. Som en fremtidig politisk modvægt til Rusland valgte den lovgivende forsamling den 9. oktober 1918 prins Friedrich Karl af Hessen-Kassel (1868-1940), søn af prins Friedrich, til finsk konge. Den hessiske prins, titulær kurfyrste som overhoved for Huset Hessen-Kassel, var svoger til den sidste tyske kejser og Preussens konge, Wilhelm 2. (1888-1918). Den tyske kejsers abdikation den 9. november samme år og de tyske monarkiers fald kvalte dog endeligt drømmen om monarkiet som statsform i et uafhængigt Finland. Friedrich Karl nedlagde sin krone den 14. december 1918. Landet erklærede sig officielt for republik den 17. juli 1919.

Det gamle landgrevskab, der i 1803 ophøjedes til kurfyrstendømme, bevarede sin nye status i Det Tyske Forbund, uagtet at der ikke længere var en tysk-romersk kejser at vælge. De yngre linjer af Huset Hessen-Kassel fortsatte dog med at benytte sig af landgrevetitlen som titulær titel. Den yngste søn af landgreve Friedrich 2., Friedrich, fik tildelt Rumpenheim Slot ved Frankfurt am Main. Hans ældre bror Wilhelm 9. residerede på det gamle hessiske fyrsteslot Wilhelmshöhe ved Kassel. Landgreve Friedrichs efterkommere, der tæller blandt andre dronning Louise, går under navnet Hessen-Kassel-Rumpenheim. De årlige familiesammenkomster på Fredensborg Slot i Nordsjælland i sensommeren og det tidlige efterår i 1880'erne og 1890'erne, hvor Christian 9. og dronning Louise samlede deres børn, svigerbørn, børnebørn og oldebørn, var inspireret af dronning Louises slægt. I det hessiske hus (Hessen-Kassel) var det fra 1837 til 1870'erne en fast aftale, at hele familien hvert andet år mødtes på slottet Rumpenheim til nogle ugers samvær. Som prins havde Christian 9. gentagne gange været med på Rumpenheim. Ved disse lejligheder blev en række dynastiske forbindelser arrangeret, deriblandt prinsesse Alexandras ægteskab med den britiske tronfølger.

En kosmopolitisk slægt

De internationale, europæiske forbindelser kan for Huset Hessen-Kassel ikke kun iagttages i forhold til de slægtsmæssige forbindelser, men tillige i relation til den tyske fyrstestats deltagelse i det kosmopolitiske fædrelandsbegreb. I det kosmopolitiske fædrelandsbegreb var fædrelandet den stat, hvis fyrste man loyalt valgte at tjene. Det var ikke defineret ved det sted, hvor man var født, men

hvor man virkede. Et eksempel på en fyrste, der i sit liv eksponerede det kosmopolitiske fædrelandsbegreb, er hertug Carl Rudolf af Württemberg-Neuenstadt (1667-1742, hertug fra 1716). Efter den obligate dannelsesrejse rundt i Europa deltog med sin hær 1687-89 i den førnævnte Moreakrig. Som leder af en deling danske lejetropper deltog han sammen med sin ældre bror i det sejrrige slag ved Boyne i Nordirland i 1690, hvor den protestantiske Vilhelm 3. af Oranien besejrede sin afsatte katolske svigerfar, Jacob 2. (1685-88). Dernæst kæmpede de mod Frankrig i Niårskrigen, hvorefter den danske konge sendte dem til det nuværende Ukraine, hvor de støttede de polsk-sachsiske tropper i Sachsen-Polens krig mod Det Osmanniske Rige (1683-99). Carl Rudolf deltog for Danmark i Den Store Nordiske Krig (1700, 1709-20) og udmærkede sig i den danske hær i Den Spanske Arvefølgekrig på England, De Forenede Nederlande og de østrigske habsburgeres side. Da han i 1716 blev hertug, sluttede 25 års dansk militærtjeneste. I 1734 deltog den aldrende hertug i Den Polske Tronfølgekrig som generalfeltmarskal for det tysk-romerske kejserrige.

Et sidestykke til det kosmopolitiske fædrelandsbegreb var det forhold, at Europa før 1800-tallet ikke kendte til værnepligt, hvorfor et fænomen som lejetropper var ganske almindelig. Europas fyrster, herunder også den danske konge, udlejede hele hærenheder ad gangen bestående af menige soldater og oftest yngre fyrstesønner som officerer til andre stater, der deltog i skiftende koalitioner i krige i 1600-tallets anden halvdel og i 1700-tallet. Udlejning af soldater kunne have bizarre følger set med nutidens nationalt betingede øjne. Hertug Friedrich 2. af Sachsen-Gotha-Altenburg (1676-1732, hertug fra 1691) kom eksempelvis i 1702 til at udleje tropper til Frankrigs kong Ludvig 14., som anvendte dem i krigen mod den tysk-romerske kejser (Den Spanske Arvefølgekrig). Hertugens ældste søn, hertug Friedrich 3. (1699-1772), begyndte i 1734 at handle med soldater med den tysk-romerske kejser og udleje tropper til den preussiske konge og fyrsten af Waldeck-Pyrmont.

Indrullering af udenlandsk mandskab forekom hos næsten alle europæiske stormagter i såvel fredstid som krigstid, hvor de lod deres professionelle stående hære supplere af lejetropper i krigstid. Rekrutteringsgrundlaget hertil var gennem generationer specielt de mange tyske og italienske fyrstestater, der som oftest havde deres egen hær. Efter afslutningen på Trediveårskrigen (1618-48) i 1648 blev den tysk-romerske kejser endeligt reduceret til en symbolsk installation uden politisk indflydelse, og de rigsumiddelbare tyske stater kunne derefter i vidt omfang føre deres egen udenrigspolitik. Der kunne være forskellige parametre for, hvor Europas fyrstelige og adelige slægter valgte at gå i militærtjeneste. Nationale tilhørsforhold spillede ikke nogen afgørende rolle, hvorimod ældre politiske og personlige loyaliteter og simpelthen rationelle fornuftshensyn var af afgørende betydning. Frem for alt indtog det dynastiske aspekt en essentiel rolle, idet

slægtsforbindelser i flere tilfælde var bestemmende for hvilken fyrste, man valgte at tjene. Eksempelvis havde fyrstefamilien fra Waldeck-Pyrmont i 1700-tallet tradition for særlig ofte at tjene i den nederlandske hær, ligesom den tyske fyrsteslægt var indgiftet i Nassau-slægten.

Vurderinger lyder på, at 12 % af den franske hær i 1700-tallet bestod af udenlandske tropper i fredstid, mens denne andel steg til 20 % i krigstid. En tredjedel af infanteriregimenterne blev rekrutteret uden for Frankrigs grænser. Den største gruppe udgjorde de 12 schweiziske regimenter; andre enheder var tyske, irske, skotske, svenske, italienske og wallonske regimenter. De tyske regimenter omfattede både det tysk-romerske kejserrige og Habsburgmonarkiet, ligesom kroatiske lejesoldater endvidere hvervedes til Frankrig. Vallonien, den fransktalende, sydlige provins i det nuværende Belgien, udsendte gennem generationer adelige fra veletablerede officersfamilier til fransk og spansk militærtjeneste, hvor de i flere tilfælde havde solide familieforbindelser. Området hørte til De Spanske Nederlande fra 1556, en provins i det tysk-romerske rige og en del af det tysk-østrigske dynasti Habsburgs besiddelser. Efter Den Spanske Arvefølgekrig overgik området til den østrigske gren af Habsburg-dynastiet og blev en del af Habsburgmonarkiet (De Østrigske Nederlande), der ligesom fx Østrig og Bøhmen hørte under såvel det tysk-romerske kejserrige som Habsburgmonarkiet. Også den spanske hær gjorde brug af permanent etablerede udenlandske regimenter, fx et italiensk, et vallonsk, tre irske og fem schweiziske regimenter. Derudover rekrutteredes tillige tyske lejesoldater fra det tysk-romerske kejserrige og Habsburgmonarkiet.

Landgreve Friedrich 1.s yngste bror, prins Georg Karl af Hessen-Kassel (1691-1755), tjente i den preussiske hær indtil 1730, hvorefter han blev feltmarskalløjtnant i den svenske hær. Dette skifte skyldtes det forhold, at yndlingsbroren, Friedrich 1., fra 1720-51 tillige var svensk konge. Derefter var den hessiske prins general i den hessiske hær og til sidst general i den tysk-kejserlige hær. Georg Karls ældre bror prins Maximilian (1689-1753) var bl.a. generalfeltmarskal i den tysk-romerske hær. Landgreve Friedrich 1. deltog som svensk general i sin svogers (siden 1715) Carl 12.s felttog mod Norge i 1716 og 1718. Landgreve Friedrich 2.s tre sønner kom som nævnt til det danske hof, hvorpå de to yngste sønner, statholder Carl og hans to barnløse sønner, landgreve Friedrich (1771-1845) og prins Christian af Hessen-Kassel (1776-1814), og landgreve Friedrich og hans ældste søn, Wilhelm, dronning Louises far, tjente som officerer i den danske hær. Landgreve Wilhelm havde været dansk officer siden sit 15. år og tjent den enevældige dansk-norsk-tyske, fra 1814 dansk-tyske helstat.

Polen benyttede i 1600-tallet i yderst begrænset omfang udenlandske soldater, og i anden halvdel af det 17. århundrede mistede landet sin stormagtsstatus. Portugal er som europæisk statsdannelse

interessant at se nærmere på grundet den iberiske nations forbindelse til Christian 9.s fædrene slægt. Christian 9.s tipoldefars fætter hertug Friedrich Wilhelm 1. af Sønderborg-Beck (1682-1719, hertug fra 1689) tjente i hæren i det tysk-romerske kejserrige og konverterede til katolicismen. Han faldt i slaget ved Francaville på Sicilien i 1719 i Den Firedobbelte Alliances Krig (1718-20), hvor en koalition af Frankrig, Habsburgmonarkiet, De Forenede Nederlande og Storbritannien kæmpede imod Spanien om italienske territorier. I 1708 giftede han sig med en repræsentant for adelsslægten Sanfré i Piemonte; en datter af dette ægteskab ægtede en portugisisk adelsmand. De fik en søn, Alexandre de Sousa Holstein (1751-1803), der var portugisisk aristokrat og ambassadør ved hofferne i København, Berlin og Rom. Han fik en søn, Pedro de Sousa Holstein (1781-1850), som blev Portugals første moderne regeringschef med titlen ”præsident for ministerrådet” (1834-35 og i 1842 og 1846).

Efter Den Portugisiske Restaurationskrig (1640-68) genvandt Portugal sin uafhængighed fra det habsburgske Spanien i alliance med Frankrig (1641-59 og 1667-68) og fra 1662 England og med hjælp fra franske, engelske, skotske og irske frivillige lejesoldater. Portugal forholdt sig gennemgående neutral i europæiske konflikter. I Den Spanske Arvefølgekrig deltog Portugal fra 1703 på England, De Forenede Nederlande og de østrigske habsburgeres side. De portugisiske styrker erobrede Madrid i 1706, og koalitionens kandidat til den spanske trone, ærkehertug Karl af Østrig, blev udråbt til spansk konge. Kort efter måtte koalitionsstyrkerne dog fortrække til Catalonien, eftersom den spanske adel var splittet i deres orienteringer mellem henholdsvis Habsburgmonarkiet og Frankrig (Bourbon-dynastiet). Via de spanske habsburgeres italienske besiddelser, kongerigerne Sardinien, Napoli og Sicilien og hertugdømmet Milano, kom spanske adelsslægter således i vidt omfang til Frankrig. Det var med den spanske højadels billigelse, at den franske kong Ludvig 14.s sønnesøn Philip 5. (1700-46) blev indsat som spansk konge, da de spanske habsburgere uddøde i år 1700. På grund af flere dødsfald i den habsburgske kejserfamilie blev ærkehertug Karl tysk-romersk kejser under navnet Karl 6. (1711-40). Da Storbritannien hverken ønskede en Habsburg- eller Bourbon-overmagt på kontinentet, blev det muligt at afslutte krigen med resultatet, at Frankrig og Spanien ikke blev forenet i en personalunion. Den portugisiske adelsmand Pedro Manuel de Ataide (1665-1722) ledede de portugisiske og allierede styrker i Den Spanske Arvefølgekrig. Efter krigen indtrådte han i østrigsk tjeneste og blev vicekonge af Sardinien (1714-17) og general for kavaleriet i Napoli. Prins Georg Ludwig af landgrevskabet Hessen-Darmstadt (1669-1705), en sidelinje til Huset Hessen-Kassel, var feltmarskal i den østrigske hær i Den Spanske Arvefølgekrig fra 1701-05. I sin ungdom havde han været med i sejren over

osmannerne i slaget ved Mohács (Ungarn) i 1687 under ledelse af prins Eugen af Savoyen (1663-1736), hvorefter han meldte sig til Vilhelm 3.s (af Oranien) førnævnte togt til Irland. Efter at have konverteret til katolicismen kæmpede han for Østrig imod Frankrig i Niårskrigen og blev udstationeret i det habsburgske Spanien, hvor han udnævntes til vicekonge af Catalonien (1698-1701).

Landgreve Karl 1. af Hessen-Kassel (1670-1730) udlejede sin hær til andre stater i Den Spanske Arvefølgekrig, hvorved Hessen-Kassel for første gang for alvor markerede sig inden for den lukrative handel med lejesoldater. Landgrevens næstældste datter, Marie Louise (1688-1765), blev i 1709 gift med fyrst Johan Vilhelm Friso af Oranien (1687-1711, fyrste af Nassau-Dietz 1696-1702), der som medlem af Nassau-slægten (Nassau-Dietz) arvede fyrstendømmet Oranien i 1702 efter den førnævnte barnløse Vilhelm 3. Fyrstendømmet Oranien blev ved afslutningen af Den Spanske Arvefølgekrig indlemmet i Frankrig i 1713. Siden har bl.a. det preussiske kongehus arveretligt ført prætentionstitlen fyrste af Oranien. Fyrstendømmet Oranien-Nassau (1702-1806, 1813-15) i det tysk-romerske rige mediatiseredes i 1806 og opløstes endeligt i 1815. Den væsentligste grund til giftermålet var, at brudens far, den hessiske landgreve, var en velanset general under den højt respekterede britiske feltherre i Den Spanske Arvefølgekrig, Hertugen af Marlborough, hvorunder også brudgommen som general for de nederlandske styrker tjente. Parrets søn, Vilhelm 4. af Oranien (1711-51), opnåede i 1747 at blive statholder i alle de syv nederlandske provinser (De Forenede Nederlande), der havde løsrevet sig fra Spanien i 1581. Hans sønnesøn, fyrsten af Nassau-Oranien-Fulda (1803-06), erstatning for tabet af statholderskabet i 1795, og Oranien-Nassau (1806, 1813-15), blev konge af Nederlandene i 1815 under navnet Vilhelm 1., der abdicerede i 1840. Landgreve Karl 1.s ældste levedygtige søn, landgreve Friedrich 1., ledte de hessiske tropper i Den Spanske Arvefølgekrig på De Forenede Nederlandes side.

Under landgreve Wilhelm 8. (1751-60), Friedrich 1.s yngre bror, allierede Hessen-Kassel sig i Den Preussiske Syvårskrig med Preussen og Storbritannien-Hannover mod en koalition bestående af Frankrig, Habsburgmonarkiet og Rusland. Forbindelserne mellem Hessen-Kassel og Brandenburg/Preussen var traditionelt stærke. Eksempelvis var Friedrich 1.s første gemalinde landgrevens kusine Louise Dorothea af Preussen (1680-1705), der på mødrene side tilhørte Huset Hessen-Kassel. Wilhelm 8.s søn, Friedrich (2.), var i preussisk militærtjeneste under Syvårskrigen.

Med afsættelsen af den britisk-katolske kong Jacob 2. i 1688 og hans efterfølgende militære nederlag i 1690 til svigersønnen og efterfølgeren, Vilhelm 3. (Vilhelm 2. i Skotland), der fra 1689-94 regerede sammen med sin gemalinde, kusinen Marie 2., fulgte en lang række irske (og skotske)

adelige slægters udvandring til det kontinentale Europa, hvor de primært kom i militærtjeneste hos de katolske magter Frankrig, Spanien, Habsburgmonarkiet og de italienske stater. I fx Habsburgmonarkiet blev nogle slægter helt integreret med deres irske adelstitler. Jakobitterne formede et transnationalt netværk over hele Europa, hvor de deltog i skiftende konflikter. James FitzJames (1670-1734), den første hertug af Berwick og uægte søn af Jacob 2., var født og opvokset i Frankrig. Han var med i slaget ved Mohacs i 1687 under hertug Karl 5. af Lothringen, der ligesom prins Eugen af Savoyen kæmpede i den habsburgske, tysk-romerske kejsers navn. Han udmærkede sig i fransk tjeneste under Den Spanske Arvefølgekrig, Den Firedobbelte Alliances Krig og Den Polske Tronfølgekrig, hvor han faldt. Hans søn James FitzJames Stuart (1696-1738) arvede sin fars britiske og spanske adelstitler, og han deltog på spansk side i Den Firedobbelte Alliances Krig imod sin egen far. Han indtrådte dernæst i diplomatiet som ambassadør i Rusland, siden i Østrig og Napoli. Hans halvbror videreførte den franske linje af slægten som fransk hertug af FitzJames.

Peter Lacy (1678-1751), der var af irsk adelsslægt, forlod med sin far og bror Irland i 1690'erne og tilsluttede sig den irske brigade i Frankrig. Efter to års østrigsk tjeneste indtrådte han i russisk militærtjeneste, hvor han var med i bl.a. Den Store Nordiske Krig og Den Polske Tronfølgekrig. Hans søn, den russiskfødte Franz Moritz von Lacy (1725-1801), blev østrigsk feltmarskal, udnævnt til greve af det tysk-romerske kejserrige og deltog i Den Østrigske Arvefølgekrig (i de italienske stater, Bøhmen, Schlesien og Holland) og Den Preussiske Syvårskrig.

Jacobitterne mente, at den retmæssige indehaver af den britiske trone var Jacob 2. og hans mandlige efterkommere, og ud fra deres forskellige positioner i Europa forsøgte de i flere omgange at tilbageerobre tronen gennem militær intervention fra især Frankrig. Det sidste større oprør fandt sted i 1745-46 og var denne gang til fordel for Jacob 2.s sønnesøn Charles Edward (1720-88). I december 1745 landsatte prins Friedrich (2.) af Hessen-Kassel sine 6000 hessiske tropper i Skotland til støtte for sin svigerfar, den britiske kong Georg 2., i nedkæmpelsen af det jacobittiske oprør. I slaget ved Culloden i april 1746 led jacobitterne deres endelige nederlag til en britisk hær, der var tro mod Hannover-slægten. På trods af sin støtte til den protestantiske arvefølge i Storbritannien konverterede Friedrich til den katolske tro i 1749. Som landgreve udlejede han hessiske tropper til Storbritannien og sin nevø kong Georg 3. (1760-1820) i Den Amerikanske Uafhængighedskrig (1776-83) i et omfang, der gjorde, at alle de tyske lejesoldater i britisk tjeneste blev benævnt "hessiske" af amerikanerne, skønt de kom fra adskillige tyske fyrstestater, herunder bl.a. Anhalt-Zerbst og Waldeck-Pyrmont. Hele 7 % af befolkningen i Hessen-Kassel var ansat i hæren.

”Europas svigermor” var således udgået af en slægt, der havde rigt facetterede forbindelser ud over hele Europa af såvel dynastisk som politisk karakter. Dette forhold havde efter alt at dømme betydning for ”Europas svigerforældre” som fænomen i slutningen af 1800-tallet, eftersom Christian 9. som ovenfor vist tillige på sin mødrene side nedstammede fra Huset Hessen-Kassel.

Stormagternes anerkendelse

Wienersystemets princip om de arveberettigede fyrstehuses ret til statsmagten, det dynastiske princip (legitimitetsprincippet), og det tilhørende restaurationsprincip, der fordrede en genoprettelse af de politiske institutioner fra før 1789, blev fraveget i forhold til fx oprettelsen af Det Tyske Forbund. I foråret 1848 spredte borgerlige revolutioner og nationale vækkelser sig som en løbeild i kølvandet på den franske Februarrevolution. Omkring 1850 lykkedes det de europæiske stormagter anført af den russiske zar at inddæmme og neutralisere disse nationalliberale oprørsforsøg, fx nationale separatistbevægelser i den dansk-tyske helstat, Habsburgmonarkiet og Det Osmanniske Rige. Arvefølgen til Europas fyrstelige territorialstater vedrørte ikke kun dynastiernes opretholdelse i de respektive monarkier, men tillige den internationale magtbalance mellem Europas stormagter, i wienersystemet benævnt som ligevægtsprincippet. Den dansk-tyske helstat skulle gå udelt i arv, hvorfor det gjaldt om at få udpeget en af udlandet anerkendt tronarving til alle rigsdelene.

Med London-traktaten af 8. maj 1852 anerkendte stormagterne Frankrig, Preussen, Rusland, Storbritannien og kejserriget Østrig (Habsburgmonarkiet) og desuden Sverige-Norge prins Christian (9.) af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg og hans mandlige efterkommere som arvinger til kongeriget Danmark og hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg. Grundlaget for denne anerkendelse var de tidligere nævnte arveafkald fra Kongelovens øvrige arvinger i landgrevinde Charlottes efterslægt. Traktaten, der siden tiltrådtes af en række andre europæiske stater, blev fulgt op af London-protokollen af 2. august 1852, ved hvilken Frankrig, Rusland, Storbritannien, Sverige-Norge og senere Habsburgmonarkiet aftalte, at det danske monarki skulle fastholdes som helhed, dvs. et konservativt helstatspolitisk udgangspunkt. Beslutningen blev konfirmeret i den danske Rigsdag i 1853. Det danske tronfølgerpar, Christian (9.) og Louise, blev i kraft af stormagternes internationale legitime garanti noteret ved de europæiske hoffer, som tog mål af deres børn til fremtidige dynastipolitiske aftaler. To døtre og to sønner til det danske tronfølgerpar, fra 1863 kongepar, blev gift med repræsentanter for dynastierne i tre af de ovenfor nævnte stormagter, ligesom en tredje søn blev gift med en prinsesse fra Sverige-Norge.

Den britiske forbindelse

Som ovenfor nævnt var det hessiske fyrstehus (Hessen-Kassel) beslægtet med det britiske kongehus, ligesom Frederik 3.s søn prins Jørgen blev britisk prinsgemal til dronning Anne. Det hannoveranske dynasti i Storbritannien leverede tillige to danske dronninger i 1700-tallet til det oldenborgske dynasti: Frederik 5.s første gemalinde, Louise, født prinsesse af Storbritannien og Irland og datter af Georg 2. og sønnen Christian 7.s dronning Caroline Mathilde (1751-75), sønnedatter til Georg 2., født prinsesse af Storbritannien og Irland og kusine til den danske monark.

Kong Frederik 6. lod sin nevø og halvnevø, prins Christian (9.), optræde på den internationale fyrstescene ved en række lejligheder. I 1837 blev han i en alder af 19 år sendt til Storbritannien for at lykønske dronning Victoria (1837-1901) ved hendes tronbestigelse, og året efter repræsenterede han kongen ved dronningens kroning i Westminster Abbey. Ved denne lejlighed gjorde han et godt selskabeligt indtryk. Hvad der kunne synes som en umiddelbar mulighed blev aldrig en realitet: Den elegante dansk-tyske prins blev ikke britisk prinsgemal. Til gengæld blev hans ældste datter et kvart århundrede senere afsat til den britiske tronarving.

Danmarks geopolitiske placering ved indsejlingen til Østersøen havde forsvarsmæssig betydning for Storbritannien. Den danske arvefølge var som nævnt ikke et udelukkende dansk anliggende, og valget af tronfølger forudsatte stormagternes accept. Den vesteuropæiske stormagt havde således en særlig interesse i det danske tronfølgespørgsmål og i en løsning af dette spørgsmål, hvorfor den danske tronfølgerfamilie også blev bemærket ved det britiske hof. Udvalget af protestantiske prinsesser i den giftefærdige alder var yderst begrænset. Seks tyske prinsesser blev af dronning Victoria dømt uegnede på grundlag af deres ydre fremtoning. Den danske prinsesse Alexandra formåede at indynde sig hos den britiske monark grundet sin skønhed og sikre sociale intuition. Den 10. marts 1863 stod brylluppet mellem 18-årige Alexandra og den britiske tronfølger, prinsen af Wales, 21-årige Edward (7.) (1901-10), på Windsor.

En danskfødt svigerdatter svækkede dog ikke på nogen måde dronning Victorias udprægede tyske sympatier. Dronningens gemal var hendes tyske fætter på mødrene side prins Albert (1819-61) fra hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha, og det britiske regentpars ældste datter, Victoria (1840-1901), var gift med Friedrich (3.), konge af Preussen og tysk kejser i 100 dage i 1888. Eftersom det britiske kongehus var gift ind i det preussiske kongehus, ønskede Storbritannien ikke at blive part i det forestående militære opgør om hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg. Dertil kom, at det britiske hof åbenlyst solidariserede sig med Augustenborgerne, der dynastisk tabte kampen om

den danske trone i Treårskrigen (1848-50). Den slesvig-holstenske hertuglinje, der var den ældste gren blandt hertug Hans den Yngres efterkommere, gjorde krav på hertugdømmerne Holsten og Slesvig, der ifølge Augustenborgerne kun kunne nedarves i direkte mandslinje. Et forsøg på arveretligt at sikre helstatens enhed havde medført, at Kongelovens arvefølge indførtes i Slesvig i 1721. I 1866 ægtede dronning Victorias tredjeældste datter, Helena (1846-1923), hertug Christian August 2.s (1798-1869, hertug fra 1814) søn prins Christian af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1831-1917), der med dette giftermål i hånden blev haveinspektør på Windsor. Dronning Victoria fandt tillige dronning Louises hessiske familie umoralsk og intrigant.

Det britiske tronfølgerpar fik fem levedygtige børn. Den næstældste søn, Georg (5.), født i 1865, blev i 1893 formælet med prinsesse Mary af Teck (1867-1953), der kortvarigt var forlovet med den ældste søn, der døde af influenza i 1892. Parret var to gange kvarttante og kvartnevø gennem det hessiske fyrstehus og det britiske kongehus, da Mary var barnebarn af hertugparret af Cambridge, Dronning Louises faster og onkel, og via deres fælles forfader i den britiske kong Georg 3. Dronning Marys far, Franz (1837-1900), der tilhørte en morganatisk sidelinje til kongehuset i Württemberg, kongerige fra 1806-1918, blev i 1871 udnævnt til hertug af Teck. Franz tjente i første omgang i den østrigske hær og deltog i Den Italiensk-Østrigske Krig i 1859 og Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Efter sit giftermål i 1866 med en britisk prinsesse, Mary Adelaide (1833-97), tjente han resten af livet i den britiske hær. Dronning Marys yngste bror, Alexander (1874-1957), var gift med et andet af dronning Victorias børnebørn, britiske prinsesse Alice (1883-1981).

Hele den multinationale samfundselite i Europa af fyrstelige og adelige, der rekrutteredes til officerskorpset, diplomatiet og storpolitikken, måtte indstille sig på at vælge varig side mellem de nationalt afgrænsede stater, der begyndte at aftegne sig i 1800- og 1900-tallet. Den tysk-nationale samling i 1871 indebar et stort skridt hen imod fremkomsten af en national patriotisme til afløsning af det kosmopolitiske fædrelandsbegreb. Dette forhold lader sig bedst illustrere ved et par eksempler fra de tyske fyrstehuse. Hertug Carl Michael af Mecklenburg (1863-1934) tilhørte den russiske sidelinje til det regerende hus i storhertugdømmet Mecklenburg-Strelitz (1815-1918), tjente i det russiske militær og deltog på Ruslands side i 1. verdenskrig mod Tyskland og dets allierede. I juni 1914 meddelte han storhertugen, at han ville give afkald på sine arverettigheder, og i august samme år umiddelbart efter verdenskrigens udbrud antog han russisk statsborgerskab. En linje af storhertugfamilien fra Oldenborg, efterkommerne efter hertug Georg af Oldenborg (1784-1812) og en datter til den russiske zar Paul 1. (1796-1801), assimileredes i det russiske samfund, kejserfamilie og militær med deres tyske titel. En sønnesøn til hertug Georg, Alexander Petrovich af

Oldenborg (1844-1932), valgte dog i 1889 under indtryk af den anti-tyske stemning i Rusland og i forhåbning om at arve storhertugdømmet Oldenborg at fratræde sin stilling som ledende general for den kejserlige garde. Udgangen af sagen blev blot ved en 11 måneders orlov, bevilget af zaren.

Almindelig værnepligt blev indført i bl.a. Preussen i 1813, Norge 1814, Frankrig 1793 (senere ophævet og genindført efter nederlaget i Den Fransk-Tyske Krig 1870-71) og i Danmark 1849. Værnepligten var af stor betydning for dannelse af nationalstaterne i kraft af bl.a. det forhold, at hærene med undtagelse af de frivillige nu blev rekrutteret inden for de (national)statslige grænser, ligesom den i fx Habsburgmonarkiet blev brugt til at dæmme op for nationalismen og skabe loyalitet over for fyrsten. De kongelige slægter fastholdt imidlertid deres traditionelle transnationale forbindelser af slægt og venner, hvilket i sig bar på risikoen for splittelse og konflikter inden for dynastierne i forbindelse med nationalt motiverede krige. Christian 9. opfattede de internationale fyrsteægteskaber som en art ægteskabelige fredsforsikringer. Et europæisk net af regerende fyrster holdt sammen gennem slægtsforbindelser var i kongens optik lig med politisk afspænding i Europa.

I tilfældet med "Europas bedstemor", dronning Victoria, blev slægten opsplittet og sprængt under 1. verdenskrig, hvor Storbritannien kæmpede i en koalition med bl.a. Frankrig og Rusland mod Tyskland og dets allierede. Dronning Victoria og prins Albert fik i årene 1840-57 ni børn, fem døtre og fire sønner, og i juli 1914 før krigens udbrud havde parret 120 efterkommere. Af dem boede 42 i Tyskland, og 14 af dem deltog i "Den Store Krig" imod Storbritannien. Det drejer sig om dronning Victorias ældste barnebarn, den tyske kejser Wilhelm 2. (1888-1918), fem af hans seks sønner, hans bror og dennes yngste søn, datteren Victorias tre dattersønner af Huset Hessen-Kassel (børnebørn til dronning Louises bror), hvoraf to faldt, oldebarnet prins Gottfried af Hohenlohe-Langenburg (1897-1960), børnebørnene storhertug Ernst af Hessen (1892-1918), hertug Albert af Sønderborg-Augustenborg (1869-1931, hertug fra 1921), der reelt blev fritaget af den tyske kejser for deltagelse i krigen mod Storbritannien, hvis hær hans ældre bror havde tjent i, og hertug Carl Edward af Sachsen-Coburg-Gotha (1900-18). Alle var i militær- og/eller krigstjeneste hos det tyske kejserrige.

Endvidere var en datterdatter til Dronning Victoria, prinsesse Alexandra af Hessen (1872-1918), og en sønnedatter, Marie (1875-1938), gift med monarkerne i henholdsvis Rusland og Rumænien (Ferdinand 1. (1914-27)), der i 1916 indtrådte i krigen på Ententemagternes (Storbritannien mfl.) side mod Centralmagterne (Tyskland mfl., bl.a. Bulgarien og Det Osmanniske Rige).

Hertug Carl Edward af Sachsen-Coburg-Gotha, der som tidligere regerende tysk forbundsfyrste efter 1918 tidligt tilsluttede sig nazismen, fratoges på grund af sin tyske krigsdeltagelse sine britiske ordener, sin britiske prinsetitel og sine adelstitler (bl.a. hertug af Albany) i 1919. I samme

forbindelse frakendte man fra britisk side titlen Viscount Taaffe fra en irsk adelsslægt, der i 1700-tallet var emigreret fra Irland til det tysk-romerske kejserrige (Østrig) og siden havde været statstjenere for de tysk-romerske og østrigske kejsere og således også for Habsburgmonarkiet i 1. verdenskrig på tysk side. I 1917, under indtryk af den anti-tyske stemning under 1. verdenskrig, skiftede det britiske kongehus det tyskklingende slægtsnavn Sachsen-Coburg-Gotha (Hannover var dynastiets navn 1714-1901, 1901-17 Sachsen-Coburg-Gotha) ud til fordel for benævnelsen Windsor. Kongehusets medlemmer gav afkald på deres tyske fyrstetitler. Medlemmerne af slægten Teck gav afkald på deres tyske titler, der blev skiftet ud med britiske adelstitler, ligesom Georg 5.s to kusiners titler af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg slettedes. Det hannoveranske dynasti, der endnu i dag sidder på den britiske trone, gennemførte således en gennemgribende symbolsk nationalisering af det britiske kongehus.

Georg 5. og dronning Mary fik en datter og fem sønner, hvoraf den yngste døde som 13-årig. Den næstyngste søn, prins Georg (1902-42), hertug af Kent fra 1934, giftede sig i 1934 med sin halvkusine den græsk-danske prinsesse Marina (1906-68), datter af prins Nikolaos af Grækenland og Danmark (1872-1938), Georg 1.s tredjeældste søn, og dermed tillige efterkommer af "Europas svigerfar". Den ældste søn, Edward 8., abdicerede i 1936, hvorefter hans yngre bror hertugen af York, Georg 6., besteg den britiske trone. Hans ældste datter, den britiske tronfølger, prinsesse Elizabeth (2.) af Wales, født i 1926, ægtede i 1947 prins Philip (1921-2021), søn af Georg 1.s næstyngste søn, prins Andreas (1882-1944). Philip blev ved ægteskabets indgåelse hertug af Edinburgh, og han frasagde sig sin græsk-danske arveret. Den eksilerede Philip blev uddannet i den britiske flåde og deltog i 2. verdenskrig på britisk side. Elizabeth og Philip mødtes første gang i 1939, og de opretholdt kontakten under krigen via brevveksling. Hans fire ældre søstre, Margarita (1905-81), Theodora (1906-69), Cecilie (1911-37) og Sophie (1914-2001), giftede sig alle ind i tyske fyrstehuse i hhv. Hohenlohe-Langenburg, Baden (Zähringen), Hessen (Darmstadt), Hessen-Kassel og Hannover. Cecilie og hendes gemal tilsluttede sig nazistpartiet, og Sophies første gemal, prins Christoph af Hessen-Kassel (1901-43) (sønnesøn til dronning Louises bror), faldt i 2. verdenskrig på tysk side. Ingen af søstrene og svogrene til prins Philip var selvsagt velkomne til brylluppet.

Ved giftermålet blev den græsk-danske prins Philip britisk statsborger og antog navnet Mountbatten, da han på sin mødrene side tilhørte den tysk-britiske fyrsteslægt Battenberg. Battenberg-slægten var en morganatisk sidelinje fra midten af 1800-tallet til det regerende hus (Hessen-Darmstadt) i storhertugdømmet Hessen (1806-1918). Philips morfar, prins Louis af

Battenberg (1854-1921), fødtes i Habsburgmonarkiet (Østrig), voksede op i Italien og Tyskland og blev britisk admiral. I 1884 giftede han sig med dronning Victorias datterdatter Victoria af Hessen (1863-1950), og hans yngre bror Heinrich (1858-96) ægtede i 1885 dronning Victorias yngste datter, prinsesse Beatrice (1857-1944). Under indtryk af skiftet til slægtsnavnet Windsor anglificerede Battenberg-slægten i 1917 deres navn til Mountbatten samtidig med, at de frasagde sig deres tyske fyrstetitler. Prins Louis fik en britisk adelstitel (Marquis af Milford Haven), hvorved hans efterkommere naturaliseredes (dvs. godkendtes) som britisk adel under navnet Mountbatten. Louis og Victorias ældste datter, Alice af Battenberg (1885-1969), blev i 1903 formælet med prins Andreas af Grækenland og Danmark, Philips forældre. Den yngste datter, Louise Mountbatten (1889-1965), blev i kraft af sit giftermål i 1923 med den svenske kong Gustaf 6. Adolf (1950-73) dronning af Sverige. Datteren til Heinrich og Beatrice, Victoria Eugenie af Battenberg (1887-1969), blev i 1906 formælet med Spaniens kong Alfons 13. (1886-1931).

Dronning Elizabeth 2. og prinsgemal Philip var som efterkommere af "Europas svigerfar" kvartonkel og kvartniece og som efterkommere af "Europas bedstemor" kvartfætter og kvartkusine. Igennem knap trekvart århundrede var det britiske regentpar de repræsentative symboler for stabiliteten og kontinuiteten i det traditionsrige britiske samfund. Den 10. september 2015 blev dronning Elizabeth 2. med en regeringstid på 63 år og 217 dage den længst regerende britiske monark nogensinde, da hun overgik sin tipoldemor dronning Victorias hidtidige rekord på 63 år og 216 dage. Det glücksborgske dynasti har været det regerende fyrstehus i Danmark, Norge og Grækenland. Når Elizabeth 2. udånder, vil det britiske kongehus blive videreført af Glücksborgerne, da prinsen af Wales, Charles (1948-), i lige mandslinje nedstammer fra den første glücksborgske monark i Danmark, Christian 9. Kongehusets navn vil dog fortsat være Windsor.

Det danske tronfølgespørgsmål og Rusland

Det danske kongehus har traditionelt ikke haft stærke slægtsmæssige forbindelser til det russiske kejserhus. Det oldenborgske kongehus (1448-1863) knyttede forbindelse til Rusland, da Christian 3.s næstældste søn, Magnus (1540-83), der var hertug af Slesvig og Holsten, blev udnævnt til biskop af Øsel (ø i Østersøen ud for Estland) af sin bror Frederik 2. i 1560. I årene 1570-78 var han endvidere konge af Livland (nuværende Estland og Letland) som en vasalfyrste under Ruslands første kejser, zar Ivan 4. den Grusomme (1547-84). I 1574 ægtede han den russiske prinsesse Maria

(1560-1610), der var datter af fyrsten af Staritsa og af Rurik-dynastiet, et vidtforgrenet, russisk kejserdynasti, der i sin hovedlinje eksisterede fra 862-1598.

I Christian 9.s fædrene slægt (Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck) var der tillige forbindelser til Rusland. Hertug Carl Ludwig (1690-1774, hertug fra 1757) var den første af slægtens hertuger, der gik i russisk militærtjeneste hos zarina Elisabeth (1741-62), og broren hertug Peter August Friedrich (1697-1775, hertug fra 1774), Christian 9.s tipoldefar, endte som feltmarskal hos zarina Katharina 2. den Store (1762-96) og guvernør i Reval (det nuværende Tallinn) og Estland. En halvsøster til Christian 9.s oldefar, prinsesse Katharina af Sønderborg-Beck (1750-1811), ægtede i 1767 en russisk fyrste fra Baryatinsky-slægten (Rurik-dynastiet), der nedstammede fra de mediatiserede fyrster af Tjernigov (988-1402). Efter en middelmådig preussisk militærtjeneste var hertug Friedrich Carl Ludwig (1757-1816, hertug fra 1775), Christian 9.s farfar, kortvarigt i russisk tjeneste hos zar Paul 1. (1796-1801) i 1797-98. Blandt fadderne til Christian 9.s far, hertug Wilhelm, i 1785, var den russiske tronfølger, senere zar Paul 1. Christian 9.s yngste bror, prins Nicolaus af Glücksborg (1828-49), var opkaldt efter sin gudfar, den russiske zar Nikolaj 1. Kejseren havde ved hans dåb lovet at tage ham til Rusland og uddanne ham som russisk officer, men primært på baggrund af sin omsorgsfulde mor blev det aldrig til virkelighed. Var Nicolaus blevet russisk officer og ældre havde han muligvis taget del i Krimkrigen (1853-56), hvor Rusland kæmpede imod en umage koalition bestående af Det Osmanniske Rige, Frankrig og Storbritannien, og i Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78).

I 1613 besteg Romanov-dynastiet den russiske zartrone. Dynastiet fortsattes på kvindesiden af zar Peter 3., hertug af Holsten-Gottorp fra 1739-62, i 1762, hvorefter dynastiet som tidligere nævnt benævnes som Holsten-Gottorp-Romanov. De gottorpske dele af hertugdømmet Slesvig indlemmedes i de kongelige dele i 1721. Peter 3. ønskede at tilbageerobre sin slægts besiddelser i Slesvig, hvorfor Rusland som led i Den Preussiske Syvårskrig sendte en hær på 40.000 mand mod Danmark i 1762. Rusland sluttede fred med Preussen, der i krigen først havde sejret i slaget ved Prag i 1757, men siden havde lidt nederlag til russerne i slaget ved Kunersdorf i 1759. Det blev dog aldrig til krig mellem Rusland og Danmark, da zaren senere på året i 1762 blev afsat af sin gemalinde og døde under mystiske omstændigheder.

Ved den tidligere nævnte aftale i 1773, mageskiftetraktaten mellem Rusland og Danmark, havde den russiske zarina Katharina 2. den Store på vegne af sin søn, den senere zar Paul 1., hertug af Holsten-Gottorp (1762-73), forbeholdt sig en arveret til de gottorpske dele af Holsten (Holsten-Kiel), såfremt det danske kongehus' mandslinje uddøde. Man måtte derfor fra dansk side sikre sig

den russiske zars godkendelse af, at den danske arvefølge fortsatte gennem et kvindeligt led (landgrevinde Charlottes efterslægt) og, at overhovedet for den ældre gottorpske hertuglinje, Ruslands kejser, ville afstå fra sine arvekrav til landområderne i Holsten. Landgrevinde Charlottes svigersøn siden maj 1842, prins Christian (9.), blev sendt til Skt. Petersborg i juli 1842 i forbindelse med den russiske zar Nikolaj 1.s sølvbryllup. I 1817 havde han giftet sig med Charlotte (1798-1860), født prinsesse af Preussen. Sølvbryllupsmissionen forløb upåklagelig, eftersom det lykkedes at få et fornyet arvemæssigt afkald fra Nikolaj 1., Paul 1.s søn, til de gottorpske dele af Holsten. I 1844 ledsagede prins Christian sin svoger og studiekammerat, prins Friedrich, til hans bryllup i Skt. Petersborg med zarens datter storfyrstinde Alexandra (1825-44). Derved bragte han sig i front som den oplagte kandidat til den danske trone, idet et barn af dette ægteskab ville kunne forene Kongelovens arvefølge (Friedrich som oldebarn på mødrene side af Frederik 5.) med gottorperne som direkte efterkommere af kong Frederik 1. (1523-33), den fjerde oldenborger. Ulykkeligvis døde storfyrstinden den 10. august 1844 i barselseng med en dødfødt prins, efter godt et halvt års ægteskab.

Den danske arvefølge var som nævnt ikke et internt dansk, men et internationalt anliggende. Rusland var Østersøområdets dominerende stormagt, og ideen om det strategisk placerede Holsten som fremskudt flådebase (flådehavnen Kiel) og brohoved for russisk indflydelse i den vestlige Østersø var stærkt foruroligende for de liberale vesteuropæiske magter Frankrig og især Storbritannien. En russisk-gottorpsk arvefølge til de forhenværende diminutive, holstenske besiddelser var således reelt udelukket af stormagtspolitiske grunde, hvilket følgelig også måtte gælde, hvis den russiske kejser afstod Holsten-Kiel til en af de gottorpske sidelinjer, storhertugerne af Oldenborg eller mandlig descendens af det svenske kongehus fra 1751-1818 (Holsten-Gottorp).

Valget af tronfølger til den dansk-tyske helstat forudsatte stormagternes accept, og da den russiske zar tilmed havde arverettigheder til dele af Holsten, måtte Rusland indtage en primær rolle i det danske arvefølgespørgsmål. Ved sine diplomatiske rejser til Rusland i 1842 og 1844 som repræsentant for det danske kongehus indyndede prins Christian (9.) sig hos den russiske enehersker. Under de indledende forhandlinger om arvefølgen i 1848 forsøgte Frederik 7. at forbigå prins Christian (9.) til fordel for hans ældste søn, den senere Frederik 8., der var ældste søn i et ægteskab, der forenede forskellige arvekrav på den danske krone. Dette nedlagde zar Nikolaj 1. dog et utvetydigt veto imod, og resultatet blev derfor stormagternes anerkendelse af prins Christian (9.) som helstatens tronfølger i 1852. Den russiske kejsers velvilje havde været afgørende.

Allerede samme måned, som London-traktaten blev underskrevet, rejste prins Christian (9.) til Berlin, hvor han deltog i en stor tysk fyrsteforsamling, der i anden halvdel af maj 1852 samlede den preussiske kong Friedrich Wilhelm 4. (1840-61), Ruslands zar Nikolaj 1., kong Georg 5. af Hannover (1851-66) og en lang række tyske fyrster, prinser og prinsesser. Man overværede troppemanøvrer og festivitas, og prins Christian (9.) fik ved sin venlige modtagelse bekræftet London-traktatens resultat. Derefter tog han sammen med prinsesse Louise og deres fire børn på kurophold i Schlangenbad, hvor også gemalinden til den russiske tronfølger Alexander (2.) (1855-81), Marie (1824-80), født prinsesse af storhertugdømmet Hessen (Hessen-Darmstadt), befandt sig. Ved synet af de to små prinsesser Alexandra og Dagmar skal hun have udbrudt: ”Et af disse børn forbeholder vi os”. I 1864 var problemet for det russiske kejserpar og deres ældste søn, den russiske tronfølger storfyrst Nikolaj (1843-65), at udbuddet af giftefærdige, protestantiske prinsesser i alderen 15-25 år begrænsede sig til blot 14. Heraf var seks af de tyske som nævnt i Edwards (7.) tilfælde betegnet som umulige af dronning Victoria. De to britiske, Helena og Louise (1848-1939), kunne der ikke være tale om, så forholdsvis kort efter Krimkrigen. Den eneste oldenborgske prinsesse, Catharina (1846-66), søster til førnævnte hertug Alexander Petrovich, var svagelig og døde kort efter, og Nikolajs preussiske halvtante Alexandrine (1842-1906) var allerede lovet bort til storhertugdømmet Mecklenburg-Schwerin (1815-1918). Tilbage var der to hannoveranske prinsesser på 16 og 15 år, Frederika (1848-1926) og Marie (1849-1904), døtre af den blinde Georg 5., en nederlandsk prinsesse, Marie (1841-1910), sønnedatter til kong Vilhelm 1., der i 1871 ægtede fyrst Wilhelm af Wied (1845-1907, fyrste fra 1864), og endelig danske prinsesse Dagmar.

Rusland var interesseret i en dynastisk forbindelse med det danske kongehus, da situationen efter krigshandlingerne i den anden slesvigske krig i 1864 var, at Preussen (og Østrig) havde bemægtiget sig hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg (bekræftet i Wienerfreden den 30. oktober 1864). Rusland kunne frygte for, at Preussen blev en for stærk Østersømagt, og en alliance med Danmark kunne i den sammenhæng være en nyttig modvægt til det fremadstormende Preussen. Danmarks geografiske placering ved indsejlingen til Østersøen havde endvidere strategisk og forsvarsmæssig betydning i Ruslands udenrigspolitik.

Den 28. september 1864 forlovede prinsesse Dagmar sig med den russiske tronfølger, storfyrst Nikolaj. Den russiske tronarving døde imidlertid af rygmarvstuberkulose i Nice den 23. april 1865. Forlovelsen blev derefter overført til den nye russiske tronfølger, storfyrst Alexander (3.) (1881-94), Nikolajs yngre bror, der blev viet i Skt. Petersborg den 9. november 1866 til Dagmar. Dagmar konverterede til den ortodokse tro og fik i overensstemmelse med traditionen tilkendt et nyt, russisk

navn (Maria Feodorovna). I Amalienborgmuseets samling er i dag et guldarmbånd med brillanter og rubiner. Armbåndet er dekoreret med kejserkrone og blomster og har indlagt to medaljoner med A og D med fotografier af det russiske tronfølgerpar. Armbåndet blev givet i bryllupserindring til prinsesse Thyra, brudens søster.

Parret fik fem levedygtige børn, to døtre og tre sønner, hvoraf den næstældste søn, Georg (1871-99), døde som 28-årig af tuberkulose. Den Russiske Revolution i 1917 medførte, at parrets ældste søn, zar Nikolaj 2. (1894-1917), måtte abdicere i 1917, og året efter, i juli 1918, likvideredes den afsatte kejser med sin gemalinde, halvkusinen Alexandra (fra Hessen), og alle deres fem børn, fire døtre og en søn. Den yngste søn, storfyrst Michael (1878-1918), myrdedes i juni 1918. Enkekejserinde Dagmar slap ud af Rusland ligesom sine to døtre, Xenia (1875-1960) og Olga (1882-1960), og deres børn. Dagmar blev ved sin død i Danmark stedt til hvile i en sarkofag i Roskilde Domkirke. I 2006 gennemførtes efter flere års forhandlinger en genbisættelse af kejserinde Dagmar, hvis kiste ankom til Skt. Petersborg den 26. september på 140-årsdagen for hendes første ankomst til Rusland som dansk prinsesse. Dagmar blev bisat den 28. september i Peter og Paul Katedralen i Skt. Petersborg ved siden af sin gemal.

Dagmars yngste datter, Olga, ægtede i 1901 sin kvartfætter hertug Peter af Oldenborg (1868-1924) af dynastiet Holsten-Gottorp-Oldenborg. Både bruden og brudgommen var tipoldebørn af zar Paul 1. Peter var søn af førnævnte hertug Alexander Petrovich og Eugènie (1845-1925), datter af hertug Maximilian af Leuchtenberg (1817-52, hertug fra 1835). Han var yngste søn af Napoleon 1.s stedsøn, Eugène de Beauharnais, og den bayerskfødte prinsesse Augusta. Han var bosat i Rusland og far til førnævnte hertug Georg. Slægten var integreret i det russiske samfund, militær og zarfamilie med deres tyske fyrstetitel ligesom en gren af Oldenborg-slægten. Maximilian var gift med den russiske storfyrstinde Marie (1819-76), datter af zar Nikolaj 1. Dermed var Olga og Peter tillige halvfætter og halvkusine som efterkommere af Nikolaj 1. Ægteskabet mellem Olga og Peter var mildest talt ikke lykkeligt. På grund af uforenelige seksuelle præferencer blev ægteskabet opløst i 1916, hvorefter Olga samme år ægtede ritmester Nikolaj Kulikowsky (1881-1958). Som politiske flygtninge efter Den Russiske Revolution boede parret og deres to sønner i Danmark fra 1920-48, hvorefter de udvandrede til Canada. Ved sin død var Olga den sidste russiske storfyrstinde.

”Kongernes Onkel”

Christian 9. og dronning Louises yngste søn, prins Valdemar, giftede sig i 1885 med den franske prinsesse Marie af Orléans (1865-1909), som både på fædrene og mødrene side var oldebarn af den sidste franske konge Louis Philippe 1. (1830-48), der tilhørte den yngre sidelinje til Huset Bourbon. Bourbonerne regerede i Frankrig fra 1589-1830, afbrudt af Den Franske Revolution og Napoleonstiden 1792-1815. Maries forældre var hertugparret af Chartres. Orléans-sidelinjen nedstammede fra den franske kong Ludvig 13. (1610-43), og efter Julirevolutionen i 1830 i Paris indsattes en person af denne linje, Louis Philippe, som fransk konge på borgerskabets nåde (Borgerkongen). Revolutionen indførte titlen *Roi des Francais*, franskmændenes konge. Denne revolutionære forhistorie var dog på ingen måde en hindring for, at to af den franske borgerkonges sønner giftede sig med døtre af hhv. kejser Pedro 1. af Brasilien og kong Ferdinand 7. af Spanien (1808, 1813-33). Fra 1999-2019 var Henri af Orléans (1933-2019), oldebarn til prinsesse Maries far, hertug Robert af Chartres (1840-1910), familiens overhoved, orléanisternes franske tronprætendent med den dertilhørende traditionelle titel greve af Paris.

Den gamle hovedlinje i Bourbon-dynastiet uddøde i 1883 på mandssiden med en sønnesøn til den franske kong Karl 10. Med dette dynastipolitiske arrangement kunne Christian 9. og dronning Louise nære et abstrakt håb om, at prins Valdemar og prinsesse Marie en dag kunne ende som Frankrigs kongepar og dermed afslutte Den Tredje Republik, der var blevet etableret i 1870. Stormagten Frankrig havde ikke på samme måde som Storbritannien og Rusland den samme geopolitiske interesse i Danmark og landets geografiske og strategiske placering ved Østersøens munding. Derudover var ægteskabet mellem den evangelisk-lutherske prins Valdemar og den romersk-katolske Prinsesse Marie højst usædvanligt i samtiden. I forbindelse med giftermålet indgik man en salomonisk aftale med den katolske kirke om, at sønner i ægteskabet skulle være lutheranere og døtre katolikker.

Prins Alexander af Battenberg (1857-93), bror til forannævnte prins Louis og prins Heinrich, blev i 1879 valgt til fyrste af Bulgarien, der efter Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78) blev oprettet som et selvstændigt fyrstendømme under osmannisk overhøjhed i 1878. Alexander, der var nevø til den russiske zar Alexander 2., havde deltaget på russisk side i krigen, ligesom hans yngre bror prins Franz Joseph tilsluttede sig den bulgarske hær efter Alexanders valg til bulgarsk fyrste. Alexander, der var valgt af de europæiske stormagter, pådrog sig dog deres og ikke mindst Ruslands vrede, hvorfor han blev tvunget til at abdicere den 7. september 1886. Derfor gjaldt det nu om at finde en

egnet afløser, en kandidat fra et fyrstehus, som kunne få opbakning fra alle stormagter. Prins Valdemar fik i 1886 et tilbud om at blive ny fyrste af Bulgarien, en uriaspost uden sidestykke. Han afslog imidlertid tilbuddet samme år, da det ville gøre ham til fjende af sin egen bror den græske kong Georg 1. De to balkanstater rivaliserede om magten i regionen efter det tomrum, som et osmannisk rige i opbrud efterhånden efterlod sig. I Den Anden Balkankrig i 1913 kom bl.a. de to lande i krig med hinanden, efter at de sammen med Serbien og Montenegro i Den Første Balkankrig (1912-13) havde gjort en ende på osmannernes 500 år lange herredømme på Balkan.

Valget faldt i stedet på prins Ferdinand af Sachsen-Coburg-Gotha (1861-1948), der tilhørte den tyske hertugslægts katolske Koháry-sidelinje, en ungarsk adelsfamilie, der hørte til Østrig-Ungarns kosmopolitiske højadelige miljø. I juli 1887 blev han bulgarsk fyrste med regenttitlen Ferdinand 1. I 1908 blev Bulgarien officielt uafhængigt og omdannet til et kongerige, officielt titulerede bulgarerne dog deres monark med den slaviske kejserbetegnelse, zar. Ferdinand 1. var dattersøn af "Borgerkongen" Louis Philippe, fætter til prinsesse Maries far og mor og halvfætter til den britiske Edward 7. I 1918 gentog historien sig, da Ferdinand 1. efter at have stået på den tabende tyske side i 1. verdenskrig blev tvunget til at abdicere til fordel for sin søn Boris 3. (1918-43). Det bulgarske monarki afskaffedes i 1946. Det vil således være en prægnant underdrivelse at sige, at prins Valdemar gik glip af sit livs eventyr ved ikke at etablere det glücksborgske dynasti i Bulgarien.

Den svensk-norske personalunion (1814-1905) brød sammen med kongeriget Norges ensidige udmeldelse med den såkaldte 7. juni-erklæring i 1905, der fra den norske regerings side fastslog unionens opløsning, og at den svenske kong Oscar 2. (1872-1907) var afsat i Norge. Med sikringen af den nationalpolitiske uafhængighed aktualiseredes spørgsmålet om valget af fremtidig statsform, og i tilfælde af et monarki at vælge en kandidat til den ledige norske trone, som ville kunne få opbakning af alle europæiske stormagter. To stormagtsmonarker, den russiske zar Nikolaj 2. og hans kvartfætter den tyske kejser Wilhelm 2. (efterkommere af zar Paul 1.), foreslog den danske prins Valdemar som ny norsk regent. Men også i 1905 afslog han tilbuddet. Formentlig ville Valdemars gemalindes katolske tro tillige volde besværligheder i det protestantiske og lutheranske Norge. Marie konverterede ikke til sin gemals tro. Katolske, kvindelige fyrstelige beholdt ifølge gængs praksis deres tro, hvis de giftede sig ind i ikke-katolske (protestantiske og ortodokse) fyrstehuse. Valdemar, der blev kaldt "Sømandsprinsen", takkede nej til hele to europæiske troner. Prins Valdemar blev kendt som "Kongernes Onkel", da fem af hans nevøer var europæiske regenter i Danmark, Norge, Storbritannien, Grækenland og Rusland.

Den skandinavistiske forbindelse

Fra 1830'erne blev skandinavismen som nationalpolitisk bevægelse artikuleret blandt intellektuelle, nationalt bevidste studenter og dele af borgerskabet i fortrinsvis den dansk-tyske helstat, men tillige Sverige og Norge. Skandinavismen kan betragtes som en del af den nationalliberale bevægelse i Skandinavien med front mod dets sidestykke, de tysk-nationale samlingsbestræbelser og for Sveriges vedkommende også mod Rusland. Den tyske og italienske nationale enhedsbevægelse og bevægelser med et større transstatsligt sigte som fx panslavismen og pangermanismen, som bestræbte sig på at forene alle med hhv. slavisk og tysk nationalitet, kan anskues som europæiske paralleller til det nordiske modstykke, skandinavismen, og deres nationale mål søgtes forgæves realiseret ved revolutionerne i 1830 (fx opstande mod kejserriget Østrig i Norditalien (1830-31)) og 1848. Skandinavismen gav sig udslag i form af mange norske og svenske frivillige til den danske hær i den første slesvigske krig 1848-50. I krigen deltog flere norske officerer, der havde forladt Norge, da landet afståedes til Sverige, og den dansk-norsk-tyske konglomeratstat opløstes i 1814.

I det skandinavistiske statsprojekt så man den oldenborgske mandslinjes uddøen med den barnløse Frederik 7. som et dynastisk middel til politisk at opnå en skandinavisk statskonstruktion i form af en fælles skandinavisk tronfølger til den danske trone fra det svensk-norske kongehus, Bernadotterne. Denne dynastiske skandinavisme var første gang blevet anvendt i 1809, da den dansk-tyske prins Christian August af Augustenborg (1768-1810) valgtes til svensk kronprins, men han døde året efter. I 1810 blev den franske marskal Jean-Baptiste Bernadotte valgt til svensk tronfølger, og i 1818 besteg han den svensk-norske trone under navnet Carl 14. Johan (Carl 3. Johan i Norge) (1818-44) og grundlagde derved det nuværende svenske kongehus. I den anden monark af Bernadotte-dynastiet, kong Oscar 1. (1844-59), fik skandinavismen en varm fortaler. Hans skiftende fremfærd under den dansk-tyske konflikt 1848-50 umuliggjorde især danske skandinavisters drøm om at se Bernadotte-kongen som Nordens fælles monark efter den barnløse oldenborger Frederik 7. I 1848 blev kong Oscar 1.s tredjeældste søn, den 19-årige prins Oscar, den senere Oscar 2. af Sverige-Norge, angivelig i dybeste hemmelighed tilbudt adoption af Frederik 7.

Midt i 1840'erne talte man endvidere om, at den danske tronkandidat, den unge enkemand prins Friedrich af Hessen-Kassel, kunne blive ægtefælle til den svensk-norske prinsesse Eugénie (1830-89), Oscar 1.s eneste datter. Denne forbindelse rummede skandinavistiske perspektiver om Nordens forening under ét dynasti. Et sådant ægteskab, der aldrig blev realiseret, ville utvivlsomt have øget prinsens popularitet i de dansk-nationale og skandinaviske kredse, hvor han i forvejen var temmelig

ugleset som ”Russerprinsen”. Skandinavismen anså ikke mindst i kraft af arvefølgespørgsmålet det danske monarki som en størrelse, der var inkluderet og integreret som instrument og identitetsfaktor i de nationalpolitiske bestræbelser i Danmark for et skandinavisk fællesskab. Den dynastiske dimension udgjorde primus motoren i skandinavismens drøm om en samlet skandinavisk statsdannelse. I forlængelse heraf lå nationalismen, der som et tilskud til det dynastiske gav et formodet fælles sæt af kulturelle og politiske værdier. Prins Oscar (2.) havde dog ingen legal arveret til den danske trone. Forsøget på en dynastisk skandinavisme med baggrund i det danske tronfølgespørgsmål forekom imidlertid også efter valget af prins Christian (9.) af Glücksborg til helstatens tronfølger. Den danske udenrigsminister og ministeren for Slesvig 1859-60, baron Carl Frederik Blixen-Finecke, foreslog, at tronfølgeren prins Christian (9.) skulle være statholder i Holsten og Lauenborg. Dette statholderskab ville uvægerligt have bragt tronfølgeren i konflikt med den danske offentlighed, der ville se ham som et villigt redskab i slesvig-holstenernes hænder. Derudover kunne udnævnelsen tolkes som et anslag mod helstatspolitikken, som prins Christian (9.) selv forsvarede mod den ejderdanske regering. Baronen, der som nævnt var svoger til prins Christian (9.), arbejdede formentlig for at ændre tronfølgen til at blive skandinavisk, således at en personalunion kunne opstå ved første vakance i enten Danmark eller Sverige-Norge. Med prins Christian (9.) som statholder i Holsten og Lauenborg kunne vejen åbnes for kongerigets og Slesvigs tilslutning til en nordisk union under den svensk-norske konge. Forslaget blev aldrig realiseret.

I 1850’erne kulminerede skandinavismen i det nordiske studentermøde i Uppsala og Stockholm 1856. Med Oscar 1.s ældste søn som kong Carl 15. (Carl 4. i Norge) (1859-72) kom skandinavismen til udtryk i møder 1860 og 1862 med den danske kollega, Frederik 7. I januar 1863 henvendte den danske regering i streng fortrolighed gennem to af sine ministre sig til den svenske gesandt med et forslag om en skandinavisk forbundsstat under den svensk-norske konge. Den svenske regering afviste forslaget. I krigen i 1864 slukkedes de skandinavistiske forhåbninger. Danmark og kong Christian 9. stod alene mod Preussen og Østrig i den fatale krig. Fra dansk side var skandinavismen dog ikke afgået ved døden. De skandinaviske sympatier i Danmark trivedes fortsat blandt nationalt sindede godsejere, det nationalliberale byborgerskab og grundtvigianske bønder. Ideen om en dynastisk forbindelse mellem det nye svensk-norske dynasti og den ældgamle, danske kongeslægt blev til virkelighed den 28. juli 1869 med brylluppet i Stockholm mellem den danske kronprins Frederik (8.) og den svensk-norske prinsesse Lovisa (Louise) (1851-1926), datter af Carl 15. Giftermålet var med til at styrke det nye, glücksborgske dynastis nationale omdømme i Danmark, der efter den dansk-tyske konglomeratstats opløsning i 1864 fremstod som en nationalstat

med grænse ved Kongeåen. Det glücksborgske kongehus var med sin dansk-tyske oprindelse stærkt kontroversielt i et Danmark præget af dansk-national vækkelse og skandinavisk orientering.

Den danske Kronprinsesse og fra 1906-12 dronning Lovisa (Louise) nedstammede på mødrene side af det nederlandske kongehus. Hendes mor, Lovisa (1828-71), var født prinsesse af Nederlandene og sønnedatter til kong Vilhelm 1. Dronning Lovisa (Louise) nedstammede endvidere gennem 12 generationer, heraf syv kvindeled, fra det danske kongehus og den danske kong Christian 2. (1513-23) via den danskfødte prinsesse Christine (1521-90), kongens yngste datter.

Sverige

Den næstældste datter til det danske kronprinsepar Frederik (8.) og Lovisa (Louise), prinsesse Ingeborg (1878-1958), giftede sig i 1897 med sin halvonkel den svensk-norske prins Carl (1861-1951), yngre søn af Oscar 2. og dronning Sofia (1836-1913) og bror til Sveriges kong Gustaf 5. (1907-50). Ingeborg og Carl, der var hertug af Västergötland, fik i deres ægteskab tre døtre og en søn. Den ældste datter, svenske prinsesse Margaretha (1899-1977), ægtede i 1919 sin halvonkel den danske prins Axel (1888-1964), der var den næstældste søn af prins Valdemar og prinsesse Marie. Parret fik to sønner og har i dag ingen fyrstelige efterkommere. Sønnen, der også var den yngste i børneflokken, prins Carl (1911-2003), ægteviedes i 1937 med grevinde Elsa von Rosen (1904-91). Som en konsekvens af sit ikke-fyrstelige giftermål måtte prinsen give afkald på sine arverettigheder til den svenske trone og sine kongelige titler. Carl Bernadotte fik derfor af sin svoger den belgiske konge tildelt titlen Prins Bernadotte i den belgiske adel for sig selv og grevetitlen for sine mandlige efterkommere. Carl Bernadotte var derefter ikke længere regnet som en del af det svenske kongehus. Carl fik i sit første ægteskab med Elsa von Rosen en datter, og efter parrets skilsmisse i 1951 var Carl gift yderligere to gange, begge barnløse ægteskaber.

Græske kong Georg 1.s ældste datter, prinsesse Alexandra af Grækenland og Danmark (1870-91), blev i 1889 gift med storfyrst Paul Alexandrovitj af Rusland (1860-1919), der blev myrdet som følge af Den Russiske Revolution. Storfyrsten var yngre bror til zar Alexander 3. Af parrets to børn blev den ældste, storfyrstinde Maria (1890-1958), der var kusine til den britiske prinsgemal, gift i 1908 med prins Wilhelm af Sverige (1884-1965), næstældste søn af Gustaf 5. Maria og Wilhelm blev skilt i 1914. Parret fik en søn, prins Lennart (1909-2004). Da prinsen indgik et borgerligt ægteskab i 1932, gentog historien sig, da Lennart fik frataget sine arverettigheder og sine kongelige titler. Den 2. juli 1951 tildelte den luxembourgske monark ham titlen greve af Wisborg, der skulle

gå i arv på mandssiden. Samme dag tilfaldt titlen Lennart Bernadottes to fætre, der ligeledes havde indgået morganatiske ægteskaber: Sigvard Bernadotte (1907-2002) og Carl Johan Bernadotte (1916-2012), sønner af kong Gustaf 6. Adolf. Denne tradition stammede tilbage fra 1892, hvor prins Oscar (Bernadotte) (1859-1953), næstældste søn af Oscar 2., fik tillagt titlen i luxembourgsk adel efter sit ikke-jævnbyrdige giftermål i 1888 af storhertug Adolf 1. af Luxembourg (1890-1905). Storhertugen var halvbror til prinsens mor, dronning Sofia, der stammede fra hertugdømmet Nassau (1806-66), og via sit ægteskab med dronning Louises søsterdatter Adelheid-Marie (1833-1916) fra Anhalt-Dessau blev han stamfar til Luxembourgs nuværende storhertugslægt.

Der er således ikke efterkommere af "Europas svigerfar" i det svenske kongehus i begyndelsen af det 21. århundrede. Ad omveje er der dog knyttet bånd til det svenske kongehus via den tyske gren til det danske kongehus i den yngre glücksborgske hertugslægt. En sønnedatter til kong Christian 9.s ældre bror hertug Friedrich af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1814-85, hertug fra 1878) ægtede i 1905 den førnævnte hertug Carl Edward af Sachsen-Coburg-Gotha. Parret fik fem børn, tre sønner og to døtre, der fratoges deres respektive britiske prinse- og prinsessetitler i samme forbindelse med deres far i 1919. Den næstældste søn, prins Hubertus (1909-43), faldt på tysk side i 2. verdenskrig i 1943. Den ældste datter, prinsesse Sibylla af Sachsen-Coburg-Gotha (1908-72), giftede sig i 1932 med den svenske kronprins Gustaf (6.) Adolfs ældste søn, arveprins Gustaf Adolf (1906-47). Parret var halvfætter og halvkusine, da de begge var oldebørn af dronning Victoria. Efter at have født fire døtre fik parret endelig en søn, der siden sin farfars død i 1973 har været konge af Sverige under navnet Carl 16. Gustaf (1946-). Den svenske monark er således via sin mors glücksborgske afstamning ottendedelsfætter til H. M. Dronning Margrethe 2. (1940-).

Det danske kongehus

Af Frederik 8. og dronning Lovisas (Louises) otte børn, fire sønner og fire døtre, videreførte det ældste barn, sønnen Christian (10.), som den tredje glücksborger det danske kongehus. Christian 10. fulgte det danske kongehus' århundredgamle tradition med dynastiske forbindelser til de nordtyske fyrstehuse, da han i 1898 som prins ægtede den tyske prinsesse Alexandrine af Mecklenburg-Schwerin (1879-1952). Det danske kongepar var som efterkommere af Preussens kong Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840) kvartfætter og kvartkusine. Dronning Alexandrine var på mødrene side oldebarn af den russiske zar Nikolaj 1. Alexandrines halvfarbror hertug Adolf Friedrich af Mecklenburg (1873-1969) deltog i 1. verdenskrig på Centralmagterne Østrig-Ungarn (1915) og Det

Osmanniske Riges (1916) side. Alexandrines søster, Cecilie (1886-1954), blev i 1905 gift med den tyske kronprins Wilhelm (1882-1951), der var søn af Tysklands kejser Wilhelm 2., og som aldrig blev tysk kejser og konge af Preussen. Alexandrines bror, storhertug Friedrich Franz 4. (1897-1918), var i 1918 rigsforstander i Mecklenburg-Strelitz efter storhertugens selvmord indtil de tyske monarkiers fald samme år grundet den førnævnte hertug Carl Michaels fraskrivning af sine arverettigheder. I 1904 ægtede Friedrich Franz 4. prinsesse Alexandra af Hannover (1882-1963), den mellemste datter af hertugparret af Cumberland Ernst August (1845-1923) og Thyra, Christian 9.s yngste datter. Af parrets fire levedygtige børn giftede den yngste datter, prinsesse Anastasia af Mecklenburg-Schwerin (1922-79), i 1943 sig med den glücksborgske prins Friedrich Ferdinand (1913-89). Prinsen var sønnesøn af Christian 9.s bror hertug Friedrich. Parret fik fire døtre.

I 1922 forlovede kronprins Frederik (9.), Christian 10. og dronning Alexandrines ældste søn, sig med prinsesse Olga af Grækenland og Danmark (1903-97), der tilhørte de græske glücksborgere som datter af prins Nikolaos og Alexander 3.s niece storfyrstinde Helena af Rusland (1882-1957), Alexandrines kusine på fædrene side. Forlovelsen mellem parret, der var halvfætter og halvkusine, blev dog ophævet allerede samme år, officielt på grund af prinsessens uvillighed til at konvertere fra sin ortodokse tro til den evangelisk-lutherske kirke. Uofficielt er den brudte forlovelse blevet forklaret med den græske prinsesses aversion mod den danske tronfølgers sømandsvaner.

Olgas yngste søster, ovenfornævnte prinsesse Marina, giftede sig med hertugen af Kent. Parret fik tre børn, hvoraf den ældste søn, prins Edward (1935-), har været hertug af Kent siden 1942. Den engelske hertug er fætter til dronning Elizabeth 2. og var halvnevø til prins Philip. Prins Nikolaos' mellemste datter, prinsesse Elizabeth (1904-55), ægtede i 1934 den tyske greve Carl Theodor (1900-67), som tilhørte den katolske Toerring-Jettenbach-slægt, der var en tysk, mediatiseret grevefamilie. Parret fik en søn og en datter, komtesse Helene af Toerring-Jettenbach (1937-), der giftede sig ind i den habsburgske fyrsteslægt (Habsburg-Lothringen), da hun i 1956 blev viet til ærkehertug Ferdinand Karl af Østrig (1918-2004). Ferdinand Karl var fætter til ærkehertug Otto (1912-2011), den sidste østrig-ungarske tronfølger 1916-18. Helene og Ferdinand Karls yngste datter, ærkehertuginde Sophie (1959-), giftede sig i 1990 med fyrst Mariano Hugo (1955-) fra det tysk-østrigsk-italienske dynasti Windisch-Graetz. Slægten, der havde sit stamland i det nuværende Slovenien, blev i 1804 tildelt titel som tysk-romersk rigsfyrste, fra 1822 videreført som fyrster af kejserriget Østrig (to fyrstelinjer). Fyrstehuset havde fra 1658[1684]-1804 en særstatus som såkaldt personal-fyrstestat (dvs. med ret til sæde i rigsfyrsterådet i rigsdagen), der tilkom få udvalgte titulære rigsgrever eller rigsfyrster uden eget rigsumiddelbart territorium. Siden 1976 har det siden

1806 mediatiserede fyrstehus været ledet af fyrst Mariano Hugo, der i ægteskabet med Sophie har fået en datter og to sønner, hvoraf den ene døde i en trafikulykke i 2010.

En anden efterkommer af "Europas svigerfar", prins Michael af Kent (1942-), yngre bror til hertugen af Kent og halvonkel til fyrstinde Sophie af Windisch-Graetz, blev i 1978 gift med den katolske baronesse Marie Christine von Reibnitz (1945-), herefter officielt tituleret prinsesse Michael af Kent. På sin fædrene side tilhører prinsesse Michael en tysk, schlesisk adelsslægt, og via sin mormor nedstammer hun fra Windisch-Graetz-slægten, der tillige har en bøhmisk og ungarsk gren.

I 1935 giftede kronprins Frederik (9.) sig med den svenske kronprins Gustaf (6.) Adolfs 25-årige datter, prinsesse Ingrid (1910-2000), Gustaf 5.s sønnedatter, fra 1947-72 Danmarks dronning. Det fyrstelige par var kvartfætter og kvartkusine, da de begge var tipoldebørn af kong Oscar 1. af Sverige-Norge. Med dette bryllup knyttedes der atter bånd mellem det danske, glücksborgske kongehus og det svenske Bernadotte-dynasti. Dronning Ingrid nedstammede på mødrene side af det britiske kongehus, idet hendes morfar, Arthur (1850-1942), hertug af Connaught fra 1874, var næstyngste søn til dronning Victoria og prins Albert. Da prins Arthur giftede sig med en preussisk prinsesse, Louise Margrete (1860-1917), var dronning Ingrid endvidere to gange tipoldebarn af Preussens kong Friedrich Wilhelm 3. (1797-1840). I forbindelse med en grundlovsreform ændredes Tronfølgeloven fra 1853 ved en folkeafstemning i 1953, hvorved der indførtes betinget kvindelig arvefølge. På den baggrund blev det danske kongepars ældste datter, prinsesse Margrethe, tronfølger, og siden 1972 har hun været Danmarks monark under navnet dronning Margrethe 2.

Glücksborgerne i Norge

Kong Christian 9.s næstældste danske sønnesøn, prins Carl (1872-1957), yngre bror til prins Christian (10.), ægtede i 1896 sin kusine prinsesse Maud af Storbritannien og Irland (1869-1938), Edward 7. og dronning Alexandras yngste datter. Efter Norges opsigelse af unionen med Sverige den 7. juni 1905 skulle der findes til en kandidat til den norske trone, som kunne få opbakning fra alle europæiske stormagter, herunder ikke mindst Storbritannien, hvis konge var svigerfar til prins Carl af Danmark. Den 26. oktober 1905 frasagde kong Oscar 2. sig officielt den norske krone, hvorved personalunionen Sverige-Norge opløstes, og interessen samlede sig efterhånden om sønnesønnen til "Europas svigerfar". Til hans fordel talte også, at han i ægteskabet med prinsesse Maud havde fået en søn, Alexander, i 1903. I et statsrådsmøde i København den 20. oktober 1905

henstillede den danske kronprins Frederik (8.) til den danske regering om at tilråde en norsk folkeafstemning om hans søns kandidatur for den norske regering. Dagen efter fremførte den danske prins Carl disse danske ønsker om folkeafstemning til den norske regerings udsending.

Den 12.-13. november 1905 fandt en rådgivende folkeafstemning sted i Norge. Formelt omhandlede afstemningen en fuldmagt fra vælgerne og dermed parlamentet (Stortinget) til regeringen om at indlede forhandlinger med prins Carl med henblik på ham som ny norsk konge. Reelt blev folkeafstemningen dog i den norske offentlighed set som et nationalt valg mellem to statsformer, mellem monarki eller republik. 259.563 stemte ja til forslaget om at indlede et kongevalg, mens 69.284 stemte nej til regeringens forslag og dermed egentlig for en republik. På baggrund af dette resultat valgte Stortinget enstemmigt prins Carl af Danmark til Norges konge den 18. november. Prinsen underrettede samme dag forsamlingen om, at han modtog valget og antog navnet kong Haakon 7. Hans toårige søn, britiskfødte prins Alexander, skulle bære navnet Olav. Den 20. november ankom en norsk deputation til København for officielt at anmode den 87-årige kong Christian 9. om sønnesønnens valg til norsk regent.

Den 25. november ankom den nye kongefamilie til Norges hovedstad Kristiania. Den 27. aflagde den nye monark ed til landets forfatning under en højtidelighed i Stortinget. Haakon 7. antog valgsproget ”Alt for Norge”, et eksempel, der er blevet fulgt af de to følgende norske monarker. I logisk overensstemmelse med sin adkomst som norsk monark blev Haakon 7. den sidste norske konge, der i sin officielle titulatur benyttede ”af Guds nåde”. Den 22. juni 1906 fulgte kroningen af det nye kongepar, kong Haakon 7. og dronning Maud, i Nidaros-domkirken i Trondheim. Norge havde fået sit eget kongepar for første gang i over 500 år (siden 1380). Siden 1814 havde Norge været et selvstændigt kongerige, en nationalstat med egen kongemagt i den svensk-norske personalunion, defineret i den norske Eidsvoll-forfatning fra 17. maj 1814. Med fødslen af det moderne norske kongehus i 1905 af det glücksborgske dynasti (Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg) var det nationalt selvstændige norske kongehus på ny en historisk realitet.

I 1929 giftede den norske kronprins Olav (5.) sig med sin kusine den svenske prinsesse Märtha (1901-54), den mellemste af prinsesse Ingeborg og prins Carls tre døtre. Det enestående ved denne dynastiske forbindelse var, at prinsesse Märtha som født i 1901 foruden svensk også havde været norsk prinsesse indtil unionsopløsningen i 1905. Det betød, at den nye norske kronprinsesse havde været tilknyttet Norge længere tid end sin gemal, kronprins Olav (5.), der født i 1903 som dansk prins først var blevet norsk kronprins i 1905. En svensk prinsesse med en danskfødt mor i prinsesse

Ingeborg skulle blive norsk dronning. Kronprinsesse Märtha blev imidlertid aldrig Norges dronning, da hendes svigerfar, Haakon 7., overlevede hende med tre år.

Det norske kronprinsepar fik tre børn, prinsesserne Ragnhild (1930-2012) og Astrid (1932-) og prins Harald (1937-), siden 1991 kong Harald 5., den første norskfødte norske konge siden Olav 4. (1380-87). I 1953 ægtede prinsesse Ragnhild kaptajn Erling Lorentzen (1923-2021). Prinsesse Ragnhild skulle med sit borgerlige ægteskab vise sig at blive en banebryder for Europas øvrige kongelige århundredet ud og ind i det 21. århundrede. Efter ni års venten indgik kronprins Harald (5.) et meget kontroversielt giftermål med den borgerlige Sonja Haraldsen (1937-), Norges dronning Sonja, i 1968. Det norske kongepar har to børn, hvoraf det yngste er kronprins Haakon (1973-).

De tyske fyrstehuse

Frederik 8. og dronning Lovisa (Louises) ældste datter, prinsesse Louise (1875-1906), giftede sig i 1896 med prins Friedrich af Schaumburg-Lippe (1868-1945). Rigsgrevskabet Schaumburg-Lippe blev oprettet som selvstændig statsdannelse i 1647, og det blev ophøjet til et fyrstendømme i 1807, der eksisterede til 1918. Prins Friedrich tilhørte fyrstehusets såkaldte Náchod-linje, opkaldt efter en by i kongeriget Bøhmen, og han var født på familiens Ratiboritz Slot i Bøhmen. Linjen blev oprettet i 1860 af prins Friedrichs far, prins Wilhelm af Schaumburg-Lippe (1834-1906). Det var ikke ualmindeligt, at tyske fyrstehuse havde besiddelser i de habsburgske arvelande, der siden middelalderen udgjorde den historiske kerne i det tyske område.

Louise og Friedrich var halvfætter og halvkusine, idet de begge var oldebørn af dronning Louises forældre, landgreveparret Wilhelm og Charlotte af Hessen-Kassel. Prins Friedrichs mormor var den hessiske prinsesse Marie Louise, dronning Louises storesøster. Prins Friedrichs faster prinsesse Adelheid af Schaumburg-Lippe (1821-99) var endvidere gift med Christian 9.s ældre bror hertug Friedrich af Glücksborg. Et oldebarn til Adelheids bror fyrst Adolf 1. (1860-93), prinsesse Marie Alix af Schaumburg-Lippe (1923-), var fra 1947-80 gift med Adelheids eget oldebarn hertug Peter af Glücksborg (1922-80, hertug fra 1965). Schaumburg-Lippe-slægten har således familieforbindelser til såvel Europas svigermor som svigerfars slægter. Prins Friedrich var svoger til den sidste konge af Württemberg, Wilhelm 2. (1891-1918). De katolske, tyske fyrstestater var primært de syd- og vesttyske stater, men det overvejende protestantiske Württemberg havde fra 1797 et protestantisk fyrstehus, mens fx den altovervejende katolske stat Baden havde et fra 1771 protestantisk fyrstehus.

Louise og Friedrich fik tre børn, hvoraf den ældste datter, Marie Louise (1897-1938), i 1916 ægtede prins Friedrich Sigismund af Preussen (1891-1927), der var fætter til dronning Ingrids mor, Margaret af Connaught (1882-1920). På sin mødrene side var den preussiske prins oldebarn af førnævnte hertug Christian August 2. af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg. Parret fik en datter og en søn. Louise og Friedrichs søn, prins Christian af Schaumburg-Lippe (1898-1974), giftede sig i 1937 med sin danske kusine prinsesse Feodora (1910-75), datter af prins Harald (1876-1949) og prinsesse Helena (1888-1962). Prinsesse Helena tilhørte den tyske hertuglinje i det glücksborgske dynasti, eftersom hun var sønnedatter til Christian 9.s bror hertug Friedrich. I 1909 var hun blevet gift med sin halvfætter (kong Frederik 8.s tredjeældste søn) og dermed ind i det danske glücksborgske kongehus. Feodora og Christian fik en datter og tre sønner, hvoraf den ældste, prins Wilhelm (1939-), i dag er overhoved for Náchod-linjen i Schaumburg-Lippe-dynastiet.

Feodora havde to søstre, hvoraf den ene, prinsesse Caroline-Mathilde af Danmark (1912-95), i 1933 giftede sig med sin fætter prins Knud (1900-76), fra 1953 arveprins, Christian 10. og dronning Alexandrines søn. Den tredje datter af prins Harald og prinsesse Helena, danske prinsesse Alexandrine-Louise (1914-62), ægtede i 1937 greve Luitpold af Castell-Castell (1904-41). Castell-Castell var et rigsgrevskab i det tysk-romerske kejserrige, som blev oprettet ved en deling i 1668. I 1806 blev grevskabet mediatiseret til Bayern. Den tyske grev Luitpold tjente som stabsofficer i den tyske hær under 2. verdenskrig, og han faldt den 6. eller 8. november 1941 i Bulgarien. Han efterlod sig to døtre og en gravid hustru, som året efter fødte en søn, der døde blot et år gammel. Prinsesse Louises dattersøn prins Alexis af Bentheim og Steinfurt (1922-43) faldt også i krigen på tysk side.

Kong Frederik 9. og dronning Ingrids mellemste datter, prinsesse Benedikte (1944-), søster til dronning Margrethe 2., giftede sig i 1968 med prins Richard af Sayn-Wittgenstein-Berleburg (1934-2017). Tilbage i 1300-tallet kom Berleburg ind under grevskabet Sayn-Wittgenstein, hvorfra linjen Sayn-Wittgenstein-Berleburg opstod ved en deling i 1607. Det suveræne rigsgrevskab Sayn-Wittgenstein-Berleburg blev i 1792 ophøjet til et rigsfyrstendømme, som i 1806 mediatiseredes til storhertugdømmet Hessen. I 1816 blev området annekteret af Preussen (provinsen Westfalen). Prins Richard, der som familieoverhoved var den sjette fyrste (pga. sin fars skæbne officielt prins) af Sayn-Wittgenstein-Berleburg, var søn af fyrst Gustav Albrecht (1907-69, fyrste fra 1925), der tjente som tysk officer under 2. verdenskrig på Østfronten. Under kamphandlinger i det nuværende Hviderusland forsvandt han i juni 1944. Først den 29. november 1969 erklærede familien ham for lovformelig død. Prinsesse Benedikte har beholdt sin danske prinsessetitel og sin plads i den danske tronfølge.

Ved sit ægteskab i 1968 blev prinsesse Benedikte svigerinde til landgreve Moritz af Hessen-Kassel (1926-2013), der i 1964 ægtede prinsesse Tatiana af Sayn-Wittgenstein-Berleburg (1940-). Parret, der blev skilt i 1974, fik fire børn sammen, hvoraf den ældste søn, landgreve Donatus (1966-), foruden overhoved for Huset Hessen-Kassel tillige er leder af Reginar-dynastiet, der bl.a. var hertuger af Brabant (1183-1406), og overhoved for hele Huset Hessen, idet Hessen-Darmstadt-linjen fra storhertugdømmet Hessen uddøde i mandslinjen i 1968. Den titulære prætentionstitel som storhertug af Hessen overgik til Donatus' farfar, landgreve Philip af Hessen-Kassel (1896-1980). Landgreve Moritz var dattersøn af den italienske kong Victor Emmanuel 3., og han var sønnesøn af prins Friedrich Karl af Hessen-Kassel, dronning Louises nevø.

Prinsesse Benedikte og prins Richard fik tre børn, en søn og to døtre. Alle tre børn har gået på den slesvigske kostskole Louisenlund. Landstedet ved østersøfjorden Sliens sydkyst øst for Slesvig by i det nuværende Sydslesvig blev foræret af kong Christian 7. til hans søster og svoger landgreveparret af Hessen-Kassel, og Louisenlund opnævntes efter landgrevinden.

Kostskoleopholdet indskriver sig således i traditionen fra morens familie, da prinsesse Benedikte er tre gange tipoldebarn af landgreveparret. Det var på Louisenlund, at Benedikte og Richards ældste datter, prinsesse Alexandra af Sayn-Wittgenstein-Berleburg (1970-), mødte sin mand, den tyske greve Jefferson-Friedrich af Pfeil og Klein-Ellguth (1967-). Parret blev gift i 1998 og skilt i 2017, og de har fået to børn, grev Richard (1999-) og komtesse Ingrid af Pfeil og Klein-Ellguth (2003-). Prinsesse Alexandra ægtede i 2019 den danske greve Michael Ahlefeldt-Laurvig-Bille (1965-), som tilhører den traditionsrige dansk-tyske adelsslægt Ahlefeldt.

Belgien

I 1926 ægtede den svenske prins Carl og hans danskfødte gemalinde prinsesse Ingeborgs yngste datter, prinsesse Astrid af Sverige (1905-35), den 25-årige belgiske kronprins Leopold (3.). Dermed knyttede Christian 9.s efterslægt familieforbindelse til et af Europas yngste monarkier.

Det nuværende Belgien havde ført en omtumlet territorial tilværelse siden middelalderen. Fra slutningen af 1400-tallet havde Nederlandene (omtrent svarende til det nuværende Nederlandene, Belgien og Luxembourg) hørt under den habsburgske fyrsteslægt. I 1556 blev de habsburgske besiddelser delt i en østrigsk og spansk gren, hvorunder der foruden de tidligere nævnte italienske områder tillige hørte Burgund (Franche-Comté), en del af det tysk-romerske rige og endeligt erobret af Frankrig i 1678, og de 17 nederlandske provinser (Nederlandene). I 1581 løsrev de syv nordlige

provinser (De Forenede Nederlande) sig fra De Spanske Nederlande. Efter afslutningen på Den Spanske Arvefølgekrig overgik De Spanske (Belgiske) Nederlande til Habsburgmonarkiet, hvorefter området benævntes De Østrigske Nederlande, der hovedsageligt bestod af det nuværende Belgien og Luxembourg. I Revolutions- og Napoleonstiden var De Østrigske Nederlande underlagt fransk besættelse fra 1794-1814. På Wienerkongressen ville man især sikre sig mod en fremtidig fransk ekspansionspolitik over for et splittet europæisk kontinent.

Dette ligevægtsprincip fordrede oprettelse af en række relativt stærke stater langs Frankrigs grænser. Derfor oprettedes i 1815 kongeriget Nederlandene under den nederlandske konge, der samtidig blev storhertug af Luxembourg, der blev ophøjet fra sin hidtidige status som hertugdømme. Det var dog noget nær umuligt at bygge bro mellem de belgiske og de hollandske Nederlande, hvis indbyrdes forhold prægedes af historiske, religiøse, økonomiske og ikke mindst i kølvandet på nationalismens opkomst i begyndelsen af 1800-tallet nationale modsætninger. Som en direkte følge af den franske Julirevolution i Paris 1830 proklameredes Belgien som selvstændig stat den 4. oktober 1830. Den 10. november trådte et belgisk parlament sammen, og den 7. februar 1831 vedtoges en grundlov for den nye europæiske statsdannelse. Ulig de øvrige nationale opstande i kølvandet på den franske Julirevolution, bl.a. nationalliberale opstande mod Rusland i rigets del af Polen-Litauen og i Kongres-Polen (1830-31), lykkedes Den Belgiske Revolution pga. fransk støtte, og fordi Storbritannien sikrede en tysk prins som belgisk konge. Prins Leopold af Sachsen-Coburg-Gotha (Sachsen-Coburg-Saalfeld indtil 1826) blev tilbudt den belgiske trone. Fra 1816-17 var han gift med den britiske kong Georg 4.s (1820-30) datter, prinsesse Charlotte af Wales (1796-1817), der døde i barselseng efter at have født en dødfødt søn. Udsigten til at blive britisk prinsgemal glippede med dette dødsfald. Efter Den Græske Uafhængighedskrig (1821-29) blev den tyske prins, der havde deltaget på russisk side i Napoleonskrigene mod Napoleon 1. hos sin svoger storfyrst Konstantin af Rusland (1779-1831), tilbudt den græske kongetrone; et tilbud, han dog venligst afslog.

Kongeriget Belgien fremstod som en mere fremtidssikker investering i dynastisk øjemed. Den 21. juli 1831, siden markeret som Belgiens nationaldag, blev Leopold indsat som Belgiens første konge under navnet Leopold 1. (1831-65). Leopold 1. er grundlæggeren af det nuværende belgiske kongehus. I 1832 blev der indgået et dynastisk forbund mellem de to revolutioner og stater, den franske Julirevolution og den belgiske Augustrevolution i 1830, idet Leopold 1. giftede sig med den franske borgerkonge Louis Philippes datter Louise af Orléans (1812-50).

Huset Sachsen-Coburg-Gotha formåede op gennem det 19. århundrede gennem giftermål (Portugal og Storbritannien) og valg af monarker (Belgien og Bulgarien) at besætte en række europæiske troner. Faren til Ferdinand 1. af Bulgarien, prins August af Sachsen-Coburg-Gotha (1818-81), var fætter til den belgiske kong Leopold 2. (1865-1909), Leopold 1.s søn, der også var fætter til Ferdinand 1. gennem hans mor (Orléans-forbindelsen). August var tillige fætter til dronning Victoria og prins Albert, hvis ægteskab i 1840 bevirkede, at det britiske kongehus regeredes fra 1901-17 af Sachsen-Coburg-Gotha-dynastiet. Storbritannien regeres endnu i dag af det tyske dynasti, eftersom den nuværende britiske monarks mandslinje også kan føres tilbage til prins Albert. Fra 1917 har betegnelsen for kongehuset imidlertid været Windsor. Prins August var bror til prins Ferdinand (1816-85), der i 1836 ægtede dronning Maria 2. af Portugal (1826-28, 1834-53). I overensstemmelse med portugisisk tradition og lov blev prins Ferdinand konge af Portugal i kraft af sit ægteskab med en regerende dronning (jure uxoris) under navnet Ferdinand 2. (1837-53) fra fødslen af deres søn i 1837 til sin gemalindes død. Fra 1853-1910 regeredes Portugal derfor af dynastiet Braganza-Sachsen-Coburg-Gotha (Koháry-sidelinjen). Medlemmerne af det belgiske kongehus opretholdt deres gamle titler som prins/prinsesse af Sachsen-Coburg-Gotha og hertug/hertuginde af Sachsen indtil efter afslutningen på 1. verdenskrig, hvor Belgien var under tysk besættelse fra 1914-18. På linje med det britiske kongehus skiftede det belgiske kongehus sit slægtsnavn, Sachsen-Coburg-Gotha, ud til fordel for Belgien i 1920.

Den belgiske Augustrevolution i 1830 indførte ligesom den franske Julirevolution samme år en titulatur, der refererede til folket frem for territoriet, i Belgiens tilfælde *Roi des Belges*, belgiernes konge. Belgiens konge er således i sin officielle titulatur konge af et folk, der reelt ikke eksisterer. Den belgiske stat har i hele sin historie fra 1830 været præget af kulturelle, sociale, økonomiske og nationalpolitiske spændinger mellem de fransktalende vallonere og de flamsktalende flamlændere.

I de første generationer af det belgiske kongehus giftede dets medlemmer sig ind i det franske Orléans-dynasti og Bonaparte-slægten, dynastiet Habsburg-Lothringen, Hohenzollern-Sigmaringen, en katolsk sidelinje til det preussiske kongehus, den katolske Koháry-sidelinje til det protestantiske fyrstehus Sachsen-Coburg-Gotha, Wittelsbach-dynastiet i Bayern og Savoyen-dynastiet i Italien. Det katolske belgiske kongehus (Leopold 1. forblev protestant) knyttede således slægtsforbindelser til de øvrige katolske fyrstehuse i Europa, regerende som ikke-regerende. Der var derfor tale om en sensation, da kronprins Leopold (3.), fjerde generation i det belgiske kongehus, giftede sig med en protestantisk prinsesse fra Sverige i 1926. Astrid og Leopold 3. blev Belgiens kongepar i 1934. Dronning Astrid af Belgien omkom ved en tragisk bilulykke i 1935. Parret fik tre børn, to sønner og

en datter. Under 2. verdenskrig overgav Leopold 3. sig relativt hurtigt til den tyske besættelsesmagt i 1940, imod sin regerings ønske. Belgien var derefter besat frem til 1945. Ved befrielsen i 1944 overtog kongens bror, prins Carl (1903-83), greve af Flandern fra 1910, hvervet som rigsforstander i Belgien, da Leopold 3. af den folkelige opinion blev dømt uegnet til at regere pga. sin unationale optræden under den tyske besættelse. En folkeafstemning i 1950 viste et flertal for Leopold 3.s tilbagevenden til den belgiske trone, flamlændere i nord var mestendels positive over for Leopold 3., vallonere i syd overvejende negative. Kongens upopularitet kunne også tilskrives hans nye, ikke-fyrstelige ægteskab i 1941. På baggrund af folkeafstemningen vendte kongen tilbage i 1950 efter fem års eksil i Schweiz til et splittet kongerige. I kølvandet på Leopold 3.s hjemkomst udbrød der en generalstrejke, og kongen blev tvunget til at abdicere med virkning fra den 16. juli 1951.

Dagen efter overtog Leopold 3. og dronning Astrids ældste søn, Baudouin 1., tronen. Kong Baudouin giftede sig i 1960 med den spanske adelsdame Fabiola de Mora y Aragón (1928-2014). Da kongeparret var barnløst, efterfulgtes Baudouin ved sin død i 1993 af sin yngre bror, kong Albert 2. Kong Albert 2. giftede sig som prins i 1959 med den italienskfødte adelige Paola (1937-). Dronning Paola stammer fra den syditalienske, højadelige slægt Ruffo di Calabria, der er beslægtet med de i 1400- og 1500-tallet mediatiserede italienske fyrsteslægter Orsini og Pallavicini. På Belgiens nationaldag, den 21. juli 2013, abdicerede den 79-årige kong Albert 2. og overlod tronen til sin ældste søn, kong Philippe 1. Belgiens dronning Mathilde (1973-) er født ind i en belgisk adelsfamilie, d'Udekem d'Acoz, og på sin mødrene side tilhører hun den polske adelsslægt Komorowski. Dronningens mormor var den polske prinsesse Sophia Sapieha (1919-97) fra den traditionsrige polsk-litauiske fyrstefamilie Sapieha. Det belgiske kongepar har fire børn, to sønner og to døtre, hvoraf den ældste, prinsesse Elisabeth, hertuginde af Brabant (2001-), er tronfølger, da Belgiens arvefølge siden 1991 har været baseret på absolut primogenitur, dvs. det ældste barn uanset køn indtræder først i arvefølgen. Til sin tid vil hun blive Belgiens første kvindelige monark.

Kong Philippe 1. har to yngre søskende, en bror og en søster, prinsesse Astrid (1962-), der siden 1984 har været gift med ærkehertug Lorenz af Østrig-Este (1955-). Ærkehertugen, som siden 1996 har været overhoved for den habsburgske sidelinje Østrig-Este, der fra 1814-59 besad hertugdømmet Modena, blev udnævnt til prins af Belgien i 1995. Parrets fem børn, to sønner og tre døtre, er med i den belgiske arvefølge ligesom de foruden deres belgiske prinse/prinsessetitel også bærer deres traditionelle østrig-ungarske titler, ærkehertug/inde af Østrig-Este og prins/prinsesse af Østrig, Ungarn og Bøhmen. Den ældste søn, prins Amedeo (1986-), giftede sig i 2014 med sin fjerne slægtning, den syditalienske adelige Elisabetta Maria Rosboch von Wolkenstein (1987-).

Storhertugdømmet Luxembourg

I 1839 anerkendte de europæiske stormagter sammen med Nederlandene Belgiens uafhængighed og neutralitet. I denne forbindelse blev storhertugdømmet Luxembourg, siden 1815 medlemsstat i Det Tyske Forbund og i personalunion med Nederlandene, mere end halveret i sit areal, da det afgav dets vestlige, overvejende fransktalende del til Belgien. Storhertugdømmet fortsatte dog i personalunionen med Nederlandene, der sammen med Det Tyske Forbund blev kompenseret ved, at hertugdømmet Limburg i personalunion med Nederlandene i 1839 indtrådte i forbundet, der blev opløst i 1866. Derefter blev hertugdømmet indlemmet i Nederlandene. Den nederlandske konge var således fra 1839-66 repræsenteret i Det Tyske Forbund både som storhertug af Luxembourg og hertug af Limburg. I kølvandet på forbundets opløsning var en strid om Luxembourg i 1867 tæt på at medføre krig mellem Preussen og Frankrig. Luxembourg blev ikke en del af det tyske kejserrige i 1871.

Med Nederlandenes kong Vilhelm 3. (1849-90) uddøde mandslinjen i Oranje-Nassau-dynastiet. Ved sin død i 1890 efterfulgtes han af sin tiårige datter, dronning Wilhelmina, der regerede Nederlandene frem til sin abdikation i 1948 (døde i 1962). Eftersom Luxembourg med sin saliske tronfølgelov ikke anerkendte kognatisk (kvindelig) arvefølge, opsagde storhertugdømmet personalunionen med Nederlandene i 1890 i forbindelse med dronning Wilhelminas tronbestigelse.

Luxembourgs trone blev overtaget af storhertug Adolf 1., den sidste hertug af Nassau (1839-66), fra sidelinjen Nassau-Weilburg til Oranje-Nassau-dynastiet. Vilhelm 3.s 15 gange tipoldefar i lige mandslinje, grev Heinrich 2. den Rige af Nassau (ca. 1180-1251, greve fra 1198-1247), var 16 gange tipoldefar via mandlig linje til Adolf 1. Dermed er slægtskabet mellem Vilhelm 3. og Adolf 1. det fjerneste nogensinde i verdenshistorien, hvormed en trone er blevet arvet mellem to regerende monarker. Adolf 1. blev efterfulgt af sin søn, storhertug Vilhelm 4. (1905-12), der blev den sidste protestantiske monark i Luxembourg. Vilhelm 4. giftede sig med den portugisiske prinsesse Maria Anna (1861-1942), der kun var leveringsdygtig i døtre. I denne situation valgte man at ty til en semi-salisk bestemmelse i den luxembourgske tronfølgelov, og af de seks døtre overtog først den ældste, der var barnløs og abdicerede i 1919, hvorefter den næstældste, Charlotte (1896-1985), blev ny regerende storhertuginde i 1919. Samme år giftede storhertuginde Charlotte sig med sin fætter via den mødrene portugisiske forbindelse prins Felix af Bourbon-Parma (1893-1970), der ved samme lejlighed blev udnævnt til prinsgemal af Luxembourg. Storhertuginde Charlotte abdicerede i 1964 og efterfulgtes af sin ældste søn, Jean (1921-2019). I 1953 giftede han sig med sin kvart- og

ottendedelskusine prinsesse Joséphine-Charlotte af Belgien (1927-2005), Leopold 3. og dronning Astrids eneste datter, hvorfor der i dag er efterkommere af "Europas svigerfar" i Europas eneste storhertugdømme.

Storhertug Jean abdicerede i år 2000 og overlod tronen til storhertugparrets ældste søn, Henri (1955-). Med sin cubanskfødte gemalinde, Maria Teresa (1956-), har storhertugen fem børn, en datter og fire sønner, hvoraf den ældste, arvestorhertug Guillaume (1981-), i 2012 giftede sig med den belgiske komtesse Stéphanie de Lannoy (1984-). Arvestorhertugparret er efterkommere af Carl Marie Raymond (1721-78), østrigsk feltmarskal og aktiv i Den Østrigske Arvefølgekrig og Den Preussiske Syvårskrig, 1754-78 hertug af Arenberg (1576 rigsfyrstendømme som grevskab, i 1644 hertugdømme i det nuv. Tyskland), en belgisk højadelig slægt (mediatiseret 1810/11 til Frankrig og storhertugdømmet Berg (1806-13)), som gennem generationer i 1500-, 1600- og 1700-tallet bestred høje poster inden for militæret, diplomatiet og storpolitikken i De Habsburgske Nederlande. Via denne fælles forfader er arvestorhertuginden og storhertug Henri fireogtresindstyvendedelsfætter og -kusine. Den belgiske adelige familie Lannoy kan spores tilbage til 1200-tallet, og efterkommerne efter Carl de Lannoy (ca. 1487-1527), der tjente hos de habsburgske, tysk-romerske kejsere Maximilian 1. (1486-1519) og Karl 5. (1519-56), har haft titel af rigsgreve/rigsgrevinde siden 1526. Arvestorhertugparret fik i 2020 en søn og tronarving, prins Charles af Luxembourg.

Storhertug Jean og storhertuginde Joséphine-Charlottes ældste datter, Marie Astrid (1954-), giftede sig i 1982 med sin halvfætter ærkehertug Carl Christian af Østrig, prins af Østrig, Ungarn, Kroatien og Bøhmen (1954-). Ærkehertugen er nevø til førnævnte ærkehertug Otto og søn af Carl Ludwig (1918-2007) og Yolande (1923-), født prinsesse af Ligne, en belgisk adelsslægt, der blev rigsgrever i 1544 og ikke anerkendt som et tysk mediatiseret fyrstehus i 1815 pga. grevskabets mediatisering til Frankrig i 1801 (uden varig erstatning), fra 1815 en del af Nederlandene, fra 1830 Belgien. Parret har fået fem børn. Den ældste datter, ærkehertuginde Marie Christine (1983-), ægtede i 2008 grev Rudolph af Limburg-Stirum (1979-), en tysk adelig slægt fra 1000-tallet. Efter familiens mediatisering i 1806 blev slægtens status som rigsgrever siden 1246 ikke anerkendt af Wienerkongressen, da de mediatiserede linjer var uddøde i 1815, og slægtens medlemmer levede ikke i Det Tyske Forbund, men i Nederlandene, hvor familiens titler videreførtes. Parret har i dag to sønner. Storhertug Jean og storhertuginde Joséphine Charlottes yngste barn, prins Guillaume af Luxembourg (1963-), giftede sig i 1994 med sin fjerne slægtning Sibilla Sandra Weiller (1968-), prinsesse Sibilla af Luxembourg, hvis mor er den italienske prinsesse Olimpia (1943-) fra Torlonia-slægten, som i 1803 blev udnævnt til fyrster af Civitella-Cesi af paven. Sibillas mormor var

prinsesse Beatrice af Spanien (1909-2002), gift prinsesse af Civitella-Cesi, datter af den spanske kong Alfons 13. Guillaume og Sibilla har fire børn, tre sønner og en datter.

Fyrstendømmet Liechtenstein

I 1982 giftede storhertug Jean og storhertuginde Joséphine-Charlottes yngste datter, prinsesse Margaretha (1957-), sig med prins Nikolaus af Liechtenstein (1947-). Derved er der i dag også efterkommere af "Europas svigerfar" i fyrstendømmet Liechtenstein. Parret har tre børn, to døtre og en søn, der er med i arveføIgen til Liechtensteins fyrstetrone som nevø til fyrst Hans-Adam 2. (1989-). Til dags dato er giftermålet i 1982 den sidste ægteskabsforbindelse mellem to regerende dynastier i Europa. De to katolske monarkier Luxembourg og Liechtenstein er i dag de eneste to selvstændige europæiske statsdannelser, som engang har været en del af det tysk-romerske kejserrige og Det Tyske Forbund, Liechtenstein er det eneste monarki, som ubrudt er blevet videreført fra det tysk-romerske kejserrige.

I "Europas svigerfars" fædrene slægt er der eksempler på tidligere forbindelser med fyrstendømmet Liechtenstein. En yngre bror til Christian 9.s tre gange tipoldefar, hertug Philip Ludwig (1620-89, hertug fra 1664-85), blev den første hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Wiesenburg, en linje oprettet efter farens død i 1627. I 1664 fik han tildelt området Wiesenburg i Sachsen af den sachsiske kurfyrste, Johan Georg 2. (1656-80). Den katolske, slesvig-holstenske slægtslinje med rødder tilbage til det danske monarki giftede sig ind i en række katolske dynastier. Philip Ludwigs søn Friedrich (1651-1724, hertug fra 1685-1723) ægtede i 1673 Karolina af Liegnitz-Brieg (1652-1707), som var den ældste datter til hertug Christian af Liegnitz-Brieg-Wolów-Olawa (1618-72, hertug fra 1664), et hertugdømme i området Schlesien. Hertuginde Karolina var den sidste legitime arving i Piast-dynastiet, en polsk middelalderlig fyrsteslægt, hvis grene fortsatte med at regere i de schlesiske hertugdømmer indtil den sidste regerende hertug døde i 1675. En søster til hertug Friedrichs farfar, Dorothea (1569-93), datter af Hans den Yngre, giftede sig i 1589 i øvrigt også med en schlesisk hertug, hertug Friedrich 4. af Liegnitz (1552-96, hertug fra 1571). Karolina og Friedrichs ægteskab opløstes i 1680.

Kongeriget Bøhmen, der i 1356 blev et kurfyrstendømme, var centrum for og nærmest synonym med Den Bøhmiske Krones Lande, der foruden kongeriget tillige bestod af markgrevskabet Mähren og Schlesien, der var opdelt i en lang række hertugdømmer. Derudover bestod området af Øvre og Nedre Lausitz, der i 1635 afståedes til kurfyrstendømmet Sachsen. Da kong Ludwig 2. af Ungarn,

Kroatien og Bøhmen (1516-26) faldt i slaget ved Mohacs i Ungarn i 1526, valgtes svogeren den habsburgske ærkehertug Ferdinand (1503-64), bror til kejser Karl 5., til konge af Ungarn, Kroatien og Bøhmen. Ferdinand regerede disse habsburgske arvelande i den habsburgske tysk-romerske kejsers navn, og sammen med Østrig regeredes de fra 1556 (officielt fra 1558) af den tysk-romerske kejser, da Ferdinand blev tysk-romersk kejser som Ferdinand 1. (1558-64) ved delingen af de habsburgske besiddelser. Ungarn og (fra 1527) Kroatien var som habsburgske arvelande i Det Østrigske Imperium (Habsburgmonarkiet) modsat Østrig og Bøhmen ikke en del af det tysk-romerske kejserrige. Hertug Friedrich af Sønderborg-Wiesenburg tjente som kejserlig generalløjtnant i Ungarn. Hans farfars brødre Ernst (1572-96) og August (1574-96), sønner af Hans den Yngre, faldt begge for det tysk-romerske rige i et slag i Ungarn i 1596.

Friedrich og Karolinas eneste barn, Leopold (1674-1744), hertug fra 1723, var hemmelig kejserlig rådgiver i Wien. Han var gift med prinsesse Maria Elisabeth (1683-1744), ældste datter af fyrst Hans-Adam 1. af Liechtenstein (1684-1712). Parret havde fem døtre, hvorfor linjen Slesvig-Holsten-Sønderborg-Wiesenburg uddøde med hertug Leopold. Allerede i 1725 solgte han Wiesenburg Slot til kong August 2. af Polen, Friedrich August 1. som sachsisk kurfyrste. Et andet medlem af slægten, Leopolds faster Eleonora Margareta (1655-1702), ægtede i 1674 fyrst Maximilian 2. af Liechtenstein (1641-1709). Liechtenstein-fyrstefamilien havde nære forbindelser til Schlesien. Gennem århundreder havde slægten erhvervet besiddelser i Østrig, Mähren og Schlesien, og disse territorier var som oftest feudale len under forskellige linjer af det vidtfavnende Habsburg-dynasti. I 1614 blev fyrst Karl 1. af Liechtenstein (1608-27) udnævnt til hertug af det schlesiske hertugdømme Troppau af den tysk-romerske kejser. Traditionelt var de schlesiske hertuger solide støtter for den tysk-romerske kejser, men i kølvandet på urolighederne i forbindelse med Trediveårskrigen blev den oppositionelle, protestantiske fyrsteslægt Hohenzollerns besiddelser i Den Bøhmiske Krones Lande konfiskeret af den tysk-romerske kejser, der i 1622 overførte hertugdømmet Jägerndorf i Schlesien til sin trofaste adelige tjener Karl 1., der tilmed udnævntes til vicekonge af Bøhmen. I 1608 udnævntes Karl 1. af Østrigs ærkehertug Matthias, tysk-romersk kejser 1612-19, til titulær tysk-romersk rigsfyrste, den første fyrste af Liechtenstein.

De rigsumiddelbare fyrster omfattede bl.a. kurfyrster og markgrever. Med udgangspunkt i de habsburgske besiddelser i de østrigske provinser fra 1200-tallet var der siden middelalderens afslutning kommet nye rigsumiddelbare fyrstestater til i de habsburgske arvelande og det sydvesttyske område, herunder besiddelser i Rhinområdet (habsburgske eksklaver fra 1200-tallet), som belønning for fyrsternes tro tjeneste for den tysk-romerske kejser, der fra 1452-1806 (undtaget

1742-45) tilhørte den habsburgske fyrsteslægt, fra 1765 Habsburg-Lothringen. Efter Liechtenstein-familiens køb af grevskabet Vaduz i 1712 af Hohenems-slægten blev denne besiddelse slået sammen med herskabet Schellenberg (købt i 1699) til fyrstendømmet Liechtenstein i 1719, en rigsumiddelbar fyrstestat i det tysk-romerske kejserrige. I 1742 indlemmedes størstedelen af Schlesien i Preussen som et led i Den Østrigske Arvefølgekrig. Den sydøstlige del bestående af bl.a. hertugdømmerne Teschen og de sydlige dele af Troppau og Jägerndorf forblev en del af Habsburgmonarkiet i Østrigsk Schlesien, der fra 1782-1850 administrativt tillige omfattede markgrevskabet Mähren i provinsen Mähren-Schlesien. De preussiske dele af Troppau (mestendels) og Jägerndorf indlemmedes i Polen i 1945 efter 2. verdenskrig. Efter 1. verdenskrig og Habsburgmonarkiets sammenbrud i 1918 blev Østrigsk Schlesien en del af Tjekkoslovakiet (fra 1993 Tjekkiet), bortset fra Teschen, der blev delt mellem det genoprettede Polen og den nye tjekkoslovakiske statsdannelse.

Hertugdømmet Jägerndorf afskaffedes i 1849, mens Troppau opløstes i 1918. Uagtet dette forhold indgår titlerne som hertug af Troppau og Jägerndorf endnu den dag i dag i den liechtensteinske fyrstes officielle titulatur. Derudover er alle medlemmer af fyrstefamilien endvidere greve/grevinde af Rietberg, et område i Westfalen, Tyskland. Således er prins Nikolaus og prinsesse Margaretha greve og grevinde af Rietberg. Grevskabet Rietberg (1237-1807, fra 1353 rigsgrevskab) blev i 1807 mediatiseret til den kortvarige franske lydstat, kongeriget Westfalen (1807-13). Fra 1699 var grevskabet under ledelse af familien Kaunitz-Rietberg, der stammede fra Troppau og hvis fremmeste repræsentant var Wenzel Anton (1711-94), diplomat og statskansler for Habsburgmonarkiet (1753-93), i 1776 udnævnt til fyrste af Bøhmen og tysk-romersk rigsfyrste i 1764 som titulær rigsfyrste af Kaunitz-Rietberg. Liechtenstein-slægtens ejendomme og besiddelser i Bøhmen, Mähren og Schlesien blev efter 2. verdenskrig beslaglagt som tyske besiddelser af Tjekkoslovakiet og Polen.

Først i 1818, næsten 100 år efter Liechtensteins oprettelse som selvstændig stat, satte landets fyrste sine ben i fyrstendømmet. Det næste besøg fandt først sted i 1842. Liechtenstein var medlemsstat i Det Tyske Forbund (1815-66), men blev ikke en del af Det Tyske Kejserrige i 1871. På grund af Liechtenstein-slægtens besiddelser i de habsburgske områder var fyrstendømmet Liechtenstein nært knyttet til Habsburgmonarkiet frem til dets sammenbrud i 1918, hvorefter lilleputstaten orienterede sig mod det neutrale Schweiz for beskyttelse. Den østrigsk-habsburgske tilknytning illustreres også ved, at fyrstefamilien fra Liechtenstein ejede et par paladser i Wien.

Prins Joseph Wenzel af Liechtenstein (1995-) er nummer to i tronfølgen til Liechtensteins trone som søn af arveprins Alois (1968-) og arveprinsesse Sophie (1967-), født hertuginde i Bayern, og sønnesøn til fyrst Hans-Adam 2. Gennem sin mor er han tilknyttet Stuart-dynastiet og dermed med i den jacobittiske tronfølge som 11 gange tipoldebarn af den britiske kong Jacob 1. og ni gange tipoldebarn til prinsesse Henrietta af England (1644-70), søster til den afsatte britiske kong Jacob 2. Den jacobittiske tronfølge har siden Jacob 2.s efterslægt uddøde i 1807 omfattet følgende fyrstehuse: Savoyen-dynastiet (Sardinien-Piemonte) 1807-40, Habsburg-Este 1840-1919 (Modena) og Wittelsbach-dynastiet (Bayern) fra 1919 til i dag. Tronprætendenterne i den jacobittiske tronfølge gør krav på de fiktive kongeriger England, Skotland, Irland og Frankrig, sidstnævnte som prætentionstitel, da titlen som "konge af Frankrig" fra 1340 og indtil 1801 indgik i de engelske (britiske) monarkers titulatur. Som født i London er prins Joseph Wenzel den første jacobittiske arving til den britiske trone siden 1688, som er født i Storbritannien. Det forventes dog, at prins Joseph Wenzel, ligesom sine familiemedlemmer, ikke vil gøre krav på tronen.

Hannover

Christian 9. og dronning Louises yngste datter, prinsesse Thyra, giftede sig ind i den gamle Welf-slægt fra Hannover. Den stolte og traditionsrige Welf-slægt gik tilbage til 1000-tallet, og med kejser Otto 4. (1209-15) leverede dynastiet tilmed en tysk-romersk kejser. I 1200-tallet etablerede slægten sig i hertugdømmet Braunschweig-Lüneburg, der i de følgende århundreder gentagne gange blev delt af forskellige linjer af slægten Welf. I 1692 udnævntes hertugen af Braunschweig-Lüneburg til kurfyrste, hvis antal dermed kom op på ni. Den førnævnte personalunion mellem Storbritannien og kurfyrstendømmet Hannover fra 1714 opløstes med dronning Victorias tronbestigelse i 1837, eftersom Hannover med sin saliske tronfølgelov ikke anerkendte en kognatisk (kvindelig) arvefølge. Dronning Victorias farbror Ernst August (1771-1851), hertug af Cumberland og Teviotdale fra 1799, blev derfor i 1837 konge af Hannover, der i 1814 ophøjedes til et kongerige, som var en medlemsstat i Det Tyske Forbund. Cumberland er et område i det nordlige England, mens Teviotdale er et område i det sydlige Skotland.

Kong Georg 5. af Hannover (1819-78, konge fra 1851-66), søn af Ernst August, støttede Østrig i krigen mod det fremadstormende Preussen i 1866 og betalte med sit riges selvstændighed. Rivaliseringen mellem Preussen og Østrig, kendt som den tyske dualisme, var et centralt element i Den Østrigske Arvefølgekrig, Den Preussiske Syvårskrig og Den Bayerske Arvefølgekrig (1778-

79). Magtkampen splittede tyske fyrstefamilier, hvilket kan eksemplificeres ved familiehistorien for Frederik 5.s anden dronning, dronning Juliane Marie (1729-96). Juliane Marie, der var oldemor til Christian 9.s dronning Louise, var fra hertugdømmet Braunschweig-Wolfenbüttel og dermed fra fødsel en del af Welf-slægten. Juliane Marie havde to ældre brødre, som deltog i Den Østrigske Arveføl gekrig på forskellig side. Hertug Ludwig Ernst af Braunschweig-Lüneburg-Bevern (1718-88), i 1741 kortvarigt hertug af Kurland, deltog i krigen som østrigsk feltmarskal, mens prins Ferdinand af Braunschweig-Lüneburg (1721-92) kæmpede på Preussens side i krigen. De to brødre mødtes på slagmarken i slaget ved Soor i Bøhmen i 1745.

Foruden kongeriget Hannover blev tillige kurfyrstendømmet Hessen-Kassel, hertugdømmet Nassau og bystaten Frankfurt am Main indlemmet i det ekspansionistiske Preussen. Alle fire stater havde været Østrigs forbundsfæller i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866. Kurfyrst Friedrich Wilhelm 1. af Hessen-Kassel (1847-66), sønnesøn af kurfyrst Wilhelm 1. (1803-21) (landgreve Wilhelm 9.) og halvfætter til "Europas svigerforældre", efterlod sig ved sin død i 1875 ingen arveberettigede efterkommere. Hans datter Maria (1839-1917) giftede sig i 1857 med prins Wilhelm af Hessen-Philippsthal-Barchfeld (1831-90), der tjente som bl.a. kadet i den danske og britiske flåde, før han i 1854 tilsluttede sig den preussiske flåde, fra 1871 den tysk-kejserlige flåde, og han afsluttede sin maritime karriere som kontreadmiral. Parret fik fem børn, inden skilsmissen fulgte i 1872. I 1884 giftede prins Wilhelm sig for fjerde gang, og bruden var denne gang Christian 9.s niece prinsesse Augusta af Sønderborg-Glücksborg (1844-1932). En svigersøn til den hessiske kurfyrste tjente således i det preussiske forsvar, mens Friedrich Wilhelm 1.s svoger hertug Bernhard 2. af Sachsen-Meiningen (1803-66) ligesom sin gemalindes bror støttede Habsburgerne i 1866, og som følge heraf blev han tvunget til at abdicere til fordel for sin søn. Sachsen-Meiningen støttede som det eneste af de såkaldte ernestinske fyrstendømmer Østrig i 1866, men hertugdømmet bevarede sin selvstændighed. Det samme gjaldt fyrstendømmet Schaumburg-Lippe, hvor den førnævnte prins Wilhelm, svigerfar til den danskfødte glücksborgske prinsesse Louise, deltog aktivt i krigen på Østrigs side i den østrigske hær. Hans søster var svigerdatter til kurfyrst Friedrich Wilhelm 1. Storhertugdømmet Hessen (Hessen-Darmstadt) bevarede ligeledes sin selvstændighed på trods af dets støtte til kejserriget Østrig. Storhertugdømmet undgik en preussisk annektering primært grundet realpolitiske hensyn og dynastiske forbindelser, eftersom det tyske monarki havde leveret den førnævnte russiske kejserinde Marie, der var søster til storhertug Ludwig 3. (1848-77), faster til dronning Victorias svigersøn storhertug Ludwig 4. (1877-92) og søster til prins Alexander af Hessen (1823-88), der tjente i den russiske hær og den østrigske hær, hvor han i 1866 kæmpede

mod Preussen. Da storhertugen var svoger til den russiske zar Alexander 2. bibeholdt Hessen sin selvstændighed, om end storhertugdømmet måtte afgive noget af sit territorium.

Denne tyske borgerkrig, som splittede en lang række tyske fyrstefamilier, kunne også aflæses i deltagerfeltet til de førnævnte traditionsrige familiemøder på det hessiske Rumpenheim Slot ved Frankfurt am Main. På slottet mødtes inden Den Preussisk-Østrigske Krig kejser Franz Joseph 1. af Østrig (1848-1916) med kongerne af Bayern, Sachsen og Hannover, ligesom en række tyske fyrster, heriblandt storhertuger, deltog. Et sådant fremmøde var utænkeligt efter krigen. Bayern, Sachsen og Württemberg, der alle tre var kongeriger i perioden 1806-1918, stod sammen med Baden på Østrigs side i krigen i 1866. Prinsesse Thyra giftede sig i 1878 med den hannoveranske ekskronprins Ernst August, hertugen af Cumberland, søn af den sidste konge af Hannover, Georg 5., og sønnesøn til den første Ernst August i den fædrene linje. Med indlemmelsen af Hannover i Preussen havde Ernst August antaget sin slægts gamle, britiske titel, hertug af Cumberland og Teviotdale, som sin primære titel. Danmarks dronning Louise stammede fra kurfyrstendømmet Hessen-Kassel, ligesom Christian 9. også havde lidt et dynastisk tab i den tyske samlingsproces, der blev effektueret gennem tre krige fra 1864-71. Det danske nederlag i Den Dansk-Tyske Krig i 1864 medførte tabet af hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg, der tilfaldt Preussen og Østrig. Det var netop uenigheden om krigsbyttet fra 1864, der blev den umiddelbare anledning til udbruddet af Den Preussisk-Østrigske Krig (juni-juli 1866). Christian 9.s ældre bror prins Wilhelm af Sønderborg-Glücksborg (1816-93) undlod i sin egenskab af feltmarskalløjtnant i østrigsk militærtjeneste at deltage i Preussen og Østrigs fælles krig i 1864 imod sin bror den danske konge, mens prinsen i 1866 deltog på Østrigs side i krigen mod Preussen.

Med den hannoveranske ægteskabsforbindelse solidariserede det danske kongehus sig med de fyrster, hvis lande var blevet inkorporeret i Preussen efter dets sejrrige krig mod Østrig i 1866. Krigen, der populært kaldes Syvugerskrigen, blev afgjort lynhurtigt efter en overbevisende preussisk sejr i slaget ved Königgrätz den 3. juli 1866 ved Elben i kongeriget Bøhmen. Ved freden i Prag den 23. august 1866 blev Østrig tvunget til at forlade Det Tyske Forbund, som derefter opløstes. Kejserriget Østrig måtte afgive Veneto-området, området omkring Venedig, til Italien, der var Preussens kampfælle i krigen. Dermed opløstes kongeriget Lombardiet-Veneto (1815-66). Kort efter inkorporeredes Slesvig og Holsten i Preussen, der i krigen i 1866 fik støtte af Oldenborg, Mecklenburg-Schwerin og -Strelitz. Alle områder nord for floden Main blev en del af Det Nordtyske Forbund (1867-71) under Preussens ledelse. Efter forbundets sejrrige krig mod Frankrig,

Den Fransk-Tyske Krig 1870-71, med allierede i de sydtyske stater Baden, Württemberg, Bayern og Hessen, proklameredes kejserriget Tyskland i 1871. Den tyske samling var dermed en realitet.

Det hannoveranske giftermål placerede det danske kongehus sammen med de dynastiske tabere i denne tyske centraliseringsproces, hvilket følgelig måtte påkalde sig vrede fra tysk side. Umiddelbart efter brylluppet, i februar 1879, offentliggjordes fra tysk side en i oktober 1878 dateret preussisk-østrigsk aftale om ophævelsen af § 5 i Prag-fredstraktaten. § 5 tilsagde Nordslesvigs befolkning adgang til en folkeafstemning om deres fremtidige nationale tilhørsforhold. Det er dog senere blevet dokumenteret, at det ikke var ægteskabet, som var baggrund for ophævelsen af paragraffen, idet den blev annulleret allerede i april 1878. Offentliggørelsen af aftalen i sammenhæng med brylluppet og dens datering til et tidspunkt få uger efter forlovelsen var et bevidst forsøg på at skabe det indtryk i Danmark, at Tyskland opfattede ægteskabet mellem den danske prinsesse og en af det tyske kejserriges modstandere som værende rettet mod Tyskland. Det oppositionelle og kontroversielle islæt ved ægteskabet understreges yderligere ved det forhold, at medlemmer af det britiske kongehus, traditionelt stærkt knyttet til den hannoveranske fyrstefamilie, ivrede for et dansk-hannoveransk bryllup. Den udpræget anti-tyske prinsesse Alexandra af Wales arbejdede ihærdigt for at få Ernst August til svoger.

Efter brylluppet, der stod i København, bosatte hertugparret sig i Østrig, Hannovers gamle våbenfælle i krigen og det forsmædelige nederlag i 1866. Hertug Ernst August identificerede sig åbenlyst med Østrig, han bar bl.a. altid østrigsk uniform, i opposition til det tyske kejserrige. Parret boede i den østrigske landsby Gmunden, hvor de opførte "Schloss Cumberland" 1882-86. Ernst August gav ikke afkald på sit arvekrav til Hannovers kongetrone, og hans detroniserede far, den blinde Georg 5., abdicerede aldrig. Efter hans død i sommeren 1878 og efterfølgende bisættelse i St. George's Chapel på Windsor Castle var den hannoveranske tronprætendent, Ernst August, titulær konge, og efter brylluppet i december samme år var Thyra og Ernst August det titulære kongepar af Hannover. Thyra og Ernst fik seks børn, tre døtre og tre sønner, hvoraf den næstyngste søn, prins Christian af Hannover (1885-1901), døde 16 år gammel af blindtarmsbetændelse.

Baden

Thyra og Ernst Augusts ældste datter, prinsesse Marie Louise af Hannover (1879-1948), ægtede i år 1900 prins Maximilian af Baden (1867-1929), sønnesøn af storhertug Leopold 1. af Baden (1830-52). Prins Maximilian var den sidste tyske rigskansler i kejserriget Tyskland fra den 3. oktober-9.

november 1918. Herskerne af Baden, der var et markgrevskab 1112-1803, kurfyrstendømme 1803-06 og storhertugdømme 1806-1918, tilhørte det schwabiske dynasti Zähringen. Parret fik to børn, en datter og en søn. Marie Alexandra af Baden (1902-44) ægtede i 1924 prins Wolfgang af Hessen-Kassel (1896-1989). Prins Wolfgang blev i 1918 kronprins af Finland, da hans far, den førnævnte prins Friedrich Karl, kortvarigt var konge i Finland fra oktober-december 1918, og da hans ældre tvillingebror, landgreve Philip, skulle være overhoved for Huset Hessen-Kassel. Prins Friedrich Karl afløste som finsk konge sin halvnevø, den russiske zar Nikolaj 2., der var storfyrste af Finland. Angivelig var man allerede på udkig efter en finsk adelsdame til den finske kronprins Wolfgang, der tilmed gjorde et historisk prætentionskrav på Estland gældende, da det baltiske land indtil 1721 sammen med Finland var en del af Sverige, der dette år afgav Estland, Livland, Ingermanland og det sydøstlige Finland (en del af Karelen, der sammen med en svensk territorial afståelse fra 1743 vendte tilbage til Finland i 1812) til Rusland. I 1924 giftede han sig i stedet med et oldebarn af "Europas svigerforældre". Parret var barnløst. I 1944 omkom Marie Alexandra i et allieret luftangreb på Frankfurt am Main.

Prins Wolfgangs tvillingebror, landgreve Philip, ægtede i 1925 prinsesse Mafalda af Savoyen (1902-44), datter af Italiens kong Victor Emmanuel 3. Landgreve Philip var en fremtrædende nazist, men han faldt i unåde, da Italiens konge i 1943 erklærede Nazityskland krig. Mafalda blev arresteret af Gestapo og endte i kz-lejren Buchenwald, hvor hun omkom under et allieret bombeangreb i 1944. Landgreve Philips sønnesøn Donatus er siden 2013 titulær konge af Finland og Karelen, hertug af Åland, storfyrste af Lapland og herre over Kaleva og Pohjola.

Marie Alexandras bror, markgreve Berthold af Baden (1906-63), antog titlen som markgreve, da han fra 1929 til sin død var overhoved for Zähringen-dynastiet. I 1931 giftede han sig med sin halvkusine prinsesse Theodora af Grækenland og Danmark (1906-69), søster til den britiske prinsgemal. Både bruden og brudgommen var efterkommer efter "Europas svigerfar". Parret fik tre børn, en datter og to sønner, hvoraf den ældste, markgreve Maximilian af Baden (1933-), er nuværende overhoved for Zähringen-dynastiet og efterkommer af det svenske kongehus (Holsten-Gottorp 1751-1818). Maximilians tipoldemor på fædrene side var den svenskfødte prinsesse storhertuginde Sophie af Baden (1801-65), datter af Sveriges kong Gustaf 4. Adolf (1792-1809). Sophies sønnedatter Victoria af Baden (1862-1930), kusine til Thyra og Ernst Augusts svigersøn, blev svensk dronning ved sit giftermål med Gustaf 5. I 1966 giftede markgreve Maximilian sig med ærkehertuginde Valerie af Østrig, prinsesse af Østrig, Ungarn, Bøhmen og Toscana (1941-). Ærkehertuginde Valerie er født ind i den toscanske linje af dynastiet Habsburg-Lothringen og er

oldebarn af Kejser Franz Joseph 1. Som to gange tipoldebarn af dronning Victoria i lige kvindelinje via Victorias datter prinsesse Alice (1843-78), storhertuginde af Hessen, blev Maximilian i overensstemmelse med den britiske tronfølgelov fra 1701 udelukket fra den britiske arvefølge ved sit giftermål med en romersk-katolik. Med ændringen af den britiske tronfølgelov i 2013, der trådte i kraft den 26. marts 2015, genindtrådte den protestantiske markgreve Maximilian imidlertid i den britiske tronfølge, ligesom parrets fire protestantiske børn, en datter og tre sønner, hele deres liv har været med i den britiske arvefølge. Med ændringen den 26. marts 2015 udelukkes de, der blot har giftet sig med en romersk-katolik, ikke længere af den britiske arvefølge. Derfor er eksempelvis prins Michael af Kent med sit katolske giftermål i 1978 ligeledes genindtrådt i den britiske tronfølge. Maximilians yngre bror, prins Ludwig af Baden (1937-), er på grund af sit katolske giftermål i 1967 igen med i den britiske arvefølge efter den 26. marts 2015, ligesom hans tre protestantiske børn, to døtre og en søn, hele livet har været placeret i den britiske tronfølge. Prins Ludwig ægtede den ungarskfødte prinsesse Anna Maria af Auersperg-Breunner (1943-), den ene af dynastiets tre fyrstelinjer. Auersperg-dynastiet er en østrigsk adelsslægt med rødder tilbage til 1000-tallet i det nuværende Slovenien. Som tro tjenere for de habsburgske tysk-romerske kejsere fik slægten i 1653 tildelt ærestitlen som tysk-romersk rigsfyrste, og året efter fik de overdraget det schlesiske hertugdømme Münsterberg, som de regerede indtil den preussiske erobring i 1742, og i 1791 blev det endeligt solgt til den preussiske konge. I 1663 fik slægten besiddelserne efter den uddøde greveslægt Tengen, en del af de habsburgske eksklaver i det sydvestlige tyske område siden 1522, i pant, hvorefter slægten regerede rigsfyrstendømmet Auersperg som grevskab indtil dets mediatisering til Baden i 1806. Hovedlinjen besad hertugdømmet Gottschee (1791-1809).

Ernst August den Yngres efterkommere

I 1912 blev Thyra og Ernst Augusts ældste søn, den 31-årige prins Georg Wilhelm af Hannover (1880-1912), dræbt i en af historiens første bilulykker på vej til sin morbror Frederik 8.s bisættelse. Hannover-slægten blev derfor videreført af parrets yngste søn, Ernst August den Yngre (1887-1953). I 1913 ægtede han ingen ringere end den tyske kejser Wilhelm 2.s eneste datter, prinsesse Victoria Louise af Preussen (1892-1980). Som i en anden historie om Romeo og Julie så den stolte Hannover-slægt sig nødsaget til at forlige sig med den tyske samling i 1871 under det ambitiøse Preussens ledelse, da Welf-slægten med dette giftermål blev nært beslægtet med Hohenzollern-dynastiet, der udgjorde det preussiske kongehus og tyske kejserhus. Parret var ottendedelsonkel og

ottendedelsniece, da de begge var efterkommere af den britiske kong Georg 3. Brylluppet i Berlin var en af de sidste lejligheder, hvor monarkerne fra "det gamle Europa" fra før 1. verdenskrig mødtes, heriblandt stormagtsregenterne: Tysklands kejser Wilhelm 2., hans fætter den britiske kong Georg 5. og den britiske monarks fætter Ruslands zar Nikolaj 2. Den allersidste gang var til barnedåben af parrets første barn, arveprins Ernst August af Braunschweig (1914-87), den fjerde Ernst August i slægten, i sommeren 1914.

I anledning af ægteskabet og dets store symbolske betydning for forsoning mellem de to tyske dynastier blev Ernst August den Yngre udnævnt til regerende hertug af Braunschweig-Lüneburg, et hertugdømme, som han regerede indtil de tyske monarkiers fald i 1918. Braunschweig-Lüneburg var et af slægtens gamle lande. Thyras gemal, Ernst August, bar titlen "Arving til Braunschweig" i sin officielle titulatur, ligesom parrets seks børn alle bar titlen som hertug/inde af Braunschweig-Lüneburg. Fra 1815 regeredes hertugdømmet Braunschweig af slægtens Wolfenbüttel-linje, der uddøde i 1884. Preussen, den absolut ledende stat i det tyske kejserrige, nægtede dog at give det hjemfaldne hertugdømme til de nærmest arveberettigede, den oppositionelle og separatistiske Hannover-slægt. På baggrund af giftermålet med det preussiske kongehus i 1913 skænkede den tyske kejser endelig hertugdømmet til sin nye svigersøn, prins Ernst August af Hannover.

Under 1. verdenskrig tjente den nye hertug af Braunschweig-Lüneburg, den tredje Ernst August, i den tyske hær som generalmajor. Thyras gemal, den anden Ernst August i familien, var den tredje hertug af Cumberland og Teviotdale. Som britisk hertug var han medlem af den britiske højadel og havde som sådan automatisk sæde i det britiske parlaments overhus, House of Lords. I lige mandslinje var han oldebarn af den britiske kong Georg 3. og dronning Charlotte (1744-1818) fra hertugdømmet Mecklenburg-Strelitz (1701-1815) og dermed halvfætter til Edward 7. I årene efter år 1900 og før brylluppet i 1913 havde han langsomt, men sikkert aflagt sin gamle, britisk-østrigsk orienterede modstand mod det tyske kejserrige og Preussen. Denne udvikling var bl.a. affødt af tilnærmelsen mellem Tyskland og Østrig-Ungarn. Nederlaget i Den Preussisk-Østrigske Krig i 1866 gav året efter anledning til en reorganisering af Habsburgmonarkiet i dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn (1867-1918), hvor kejserriget Østrig og kongeriget Ungarn ligestilledes. Ernst August stod åbenlyst loyalt på Tysklands side under 1. verdenskrig, og hans tyske sympatier sårede gemalinden Thyra, der følte et loyalitetsforhold til sine søstre i Storbritannien og Rusland. På grundlag af en britisk parlamentsbeslutning i 1917 (effektueret i 1919) fratoges Ernst August sine britiske ordener, sin britiske prinsetitel (prins af Storbritannien og Irland) og sine britiske adelstitler som hertug af Cumberland og Teviotdale. Thyra og Ernst Augusts ugifte datter, prinsesse Olga af Hannover

(1884-1958), beholdt sin britiske prinsessetitel, men hendes yngre bror, Ernst August, og hans på daværende tidspunkt i 1919 fire børn fratoges ligeledes deres britiske prinse- og prinsessetitler. Som tidligere nævnt ramte denne britiske aktion også andre fyrstefamilier. Hannover-slægten bevarede efter 1918, ligesom alle de øvrige afsatte tyske dynastier, sine titler, der videreførtes som en del af medlemmernes respektive navne: prins/prinsesse af Hannover og hertug/hertuginde af Braunschweig-Lüneburg. I 1931 besluttede Ernst August den Yngre, at familiens forhenværende britiske prinse/prinsessetitel tillige skulle være en integreret del af hans efterkommeres navne som sekundær prætentionstitel.

Ernst August og Victoria Louise fik fem børn, fire sønner og en datter, prinsesse Frederika af Hannover (1917-81), der i 1938 ægtede den græske kronprins Paul (1.), konge af Grækenland fra 1947-64 som den femte glücksborgske monark. Via Hohenzollern-dynastiet var parret halvonkel og halvniece, som efterkommere af "Europas svigerforældre" var brudgommen og bruden halvfætter og halvkusine. Ernst August og Victoria Louises næstældste søn, prins Georg Wilhelm af Hannover (1915-2006), indgik i 1946 et usædvanligt kontroversielt ægteskab med prinsesse Sophie af Grækenland og Danmark, der var enke efter den faldne prins Christoph af Hessen-Kassel. Den såkaldte Lov om Kongelige Ægteskaber fra 1772 stipulerede, at enhver efterkommer af den britiske kong Georg 2., med undtagelse af efterkommere af prinsesser, der havde giftet sig ind i udenlandske fyrstefamilier, skulle søge tilladelse hos den britiske monark ved indgåelse af et ægteskab. Kong Georg 6. gav ikke sin tilladelse til giftermålet i 1946 på et tidspunkt med en netop overstået verdenskrig, og hvor prins Georg Wilhelm som tysk statsborger havde været tjenestegørende i den tyske hær. Ligesom sine tre brødre blev han dog i løbet af 2. verdenskrig afskediget fra værnemagten, da Adolf Hitler (1889-1945) i almindelighed ikke nærede stor tiltro til medlemmer af de afsatte tyske dynastier og i særdeleshed dem, der var nært beslægtet med det tyske kejserhus. Det er det eneste kendte tilfælde, hvor en britisk monark reelt har nægtet at sanktionere et ægteskab. Loven blev i 2015 indskrænket til kun at gælde de første seks i den britiske arvefølge. Året efter det højst omdiskuterede ægteskab giftede prinsesse Sophies bror, den græsk-danske prins Philip, sig med Georg 6.s ældste datter, den britiske tronfølger Elizabeth (2.). Georg Wilhelm og Sophie fik tre børn, to sønner og en datter.

Ernst August og Victoria Louises ældste søn, den fjerde Ernst August, fik i 1957 bekræftet sit britiske statsborgerskab på grundlag af den såkaldte Sophie Naturalisationslov fra 1705. Denne lov fastslog, at alle ikke-katolske efterkommere af kurfyrstinde Sophie af Hannover automatisk var britiske statsborgere. Loven, der afskaffedes i 1948, indvirkede imidlertid ikke på Ernst Augusts

status, da han blev født, mens loven endnu var i kraft. I 1951 giftede han sig med prinsesse Ortrud af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1925-80), hvis halvbror, prins Friedrich Ferdinand, som tidligere nævnt også ægtede et barnebarn af hertuginde Thyra af Cumberland. På mødrene side tilhørte Ortrud slægten Ysenburg og Büdingen, som var et rigsgrevskab i det sydlige Hessen, der blev mediatiseret i 1806. Et medlem af den linje, der ophøjedes til fyrster i 1865, prinsesse Alexandra af Ysenburg og Büdingen (1937-2015), ægtede i 1960 Ernst Augusts yngste bror, prins Welf Heinrich af Hannover (1923-97). Ernst August og Ortrud fik seks børn, tre sønner og tre døtre.

Den yngste datter, prinsesse Alexandra af Hannover (1959-), ægtede i 1981 fyrst Andreas af Leiningen (1955-), det nuværende overhoved for Leiningen-dynastiet. Gennem sin far er han to gange tipoldebarn af dronning Victoria via Victorias næstældste søn, Alfred (1844-1900), hertug af Edinburgh, der i 1874 ægtede den russiske storfyrstinde Marie (1853-1920), søster til Alexander 3. Alexandra er også på fædrene side to gange tipoldebarn af dronning Victoria, hvorfor parret er ottendedelsfætter og ottendedelskusine. Brylluppet i 1981 var det seneste eksempel på et ægteskab mellem efterkommere af dronning Victoria og Christian 9., som er prinsesse Alexandras tipoldefar. Fyrst Andreas har siden 1991 været den ottende fyrste af Leiningen, en titel der blev skabt i 1779 som titulær tysk-romersk rigsfyrstetitel, fra 1803-06 et suverænt rigsfyrstendømme som fyrstendømmet Leiningen, for den yngre rigsgrevelinje Leiningen-Dagsburg-Hartenburg (fra 1560), der havde besiddelser i form af et rigsumiddelbart territorium.

Fyrst Andreas og Alexandra har tre børn, to sønner og en datter. Den ældste søn, arvefyrst Ferdinand af Leiningen (1982-), ægtede i 2017 prinsesse Viktoria-Luise af Preussen (1982-), som er oldebarn af den tyske kronprins Wilhelm (1882-1951) og via den preussiske linje således tre gange tipoldebarn af dronning Victoria. Ægteskabet er det seneste eksempel på et ægteskab mellem efterkommere af dronning Victoria, ”Europas bedstemor”, og kong Christian 9., ”Europas svigerfar”. Fyrst Andreas’ ældre bror, prins Karl Emich af Leiningen (1952-), er som barnebarn af storfyrstinde Maria af Rusland (1907-51) og to gange tipoldebarn af zar Alexander 2. en omstridt russisk tronprætendent.

Fyrstendømmet Monaco

Ernst August og Ortruds ældste søn, den femte Ernst August (1954-), har siden 1987 været overhoved for Hannover-slægten. I 1999 giftede han sig med prinsesse Caroline af Monaco (1957-), der er datter af fyrst Rainier 3. af Monaco (1949-2005) og den amerikanske skuespillerinde Grace

Kelly (1929-82). I 1191 gav den tysk-romerske kejser området omkring det nuværende Monaco til bystaten Genova, der fik en afgørende betydning i skabelsen af fyrstendømmet Monaco. Fra 1297 regeredes verdens næstmindste land af en landflygtig genovesisk slægt, Grimaldi-dynastiet, der endnu den dag i dag sidder på den monegaskiske trone. Gennem århundreder giftede det katolske fyrstendømmes monarker sig med medlemmer af franske og italienske adelsslægter.

Prins Ernst August af Hannover opnåede i 1999 tilladelse til sit giftermål i overensstemmelse med den førnævnte lov fra 1772 af sin kvartkusine dronning Elizabeth 2. Da Ernst August giftede sig med en romersk-katolik, udelukkede det ham dog i perioden 1999-2015 fra den britiske tronfølge. Parret fik i 1999 en datter, prinsesse Alexandra af Hannover (1999-), der foruden den britiske arvefølge (indtil 2018) også er med i arveføլgen til Monacos trone, da hun regnes som et medlem af det monegaskiske fyrstehus. Der er således i dag en enkelt efterkommer af "Europas svigerfar" i fyrstendømmet Monaco. Prinsessen blev døbt i den lutherske tro, men i 2018 konverterede hun til den katolske tro, hvorved hun mistede sin plads i den britiske arvefølge. I dag er Carolines bror fyrste af Monaco under navnet Albert 2. (2005-). I 2002 udvidedes den monegaskiske tronfølge til også at omfatte den regerende fyrstes søskende og deres efterkommere. Både Ernst August og Caroline har børn fra tidligere, borgerlige ægteskaber; Ernst August har således to sønner, der begge er med i arveføլgen til Hannover, et kongerige, der ophørte med at eksistere i 1866.

Glücksborgerne i Grækenland

Nationalismen på Balkan-halvøen udgjorde i begyndelsen af 1800-tallet en fundamental trussel for det multinationale osmanniske rige. I fodenden af halvøen oprettedes efter Den Græske Uafhængighedskrig kongeriget Grækenland, hvis første konge blev Otto 1. (1832-62) fra den bayerske Wittelsbach-slægt. I 1862 blev den tyskfødte monark afsat af græske oprørere, og de europæiske stormagter skulle nu finde en kandidat til den ledige græske trone. Rusland foreslog hertug Nikolaj af Leuchtenberg (1843-91, hertug fra 1852), der var dattersøn af zar Nikolaj 1. og sønnesøn af stedsønnen til Napoleon 1., Eugène de Beauharnais. Grækerne foreslog dronning Victorias næstældste søn, prins Alfred, og ved en selvbestaltet folkeafstemning i december 1862 valgte den græske befolkning med overvældende majoritet den britiske prins til græsk konge. Begge kongsemner blev dog afvist med den begrundelse, at man af hensyn til magtbalancen, ligevægtsprincippet i Wienerkongressens ånd, skulle vælge en kandidat fra en ikke-stormagt. Derfor var medlemmer af fx Frankrig, Storbritannien og Ruslands fyrstehuse på forhånd udelukkede.

Ved prinsesse Alexandras bryllup med den britiske tronfølger den 10. marts 1863 fik den britiske regering øje på brudens 17-årige lillebror, den danske prins Vilhelm. Den 30. marts 1863 valgte den græske nationalforsamling enstemmigt ham til græsk konge under navnet Georg 1. Da den afsatte kong Otto 1. aldrig frivilligt abdicerede fra den græske trone, sejrede ligevægtsprincippet over legitimitetsprincippet, hvilket også var tilfældet i forbindelse med dannelsen af Belgien 1830-31 og Grækenland. Den 6. juni 1863 anmodede en græsk delegation i København officielt Frederik 7. om halvnevøens valg til græsk monark. Prins Vilhelm blev således den første glücksborger på en europæisk trone, da hans far, prins Christian (9.), først besteg den danske trone i november samme år. På samme måde blev prins Carl (Haakon 7.) konge (af Norge) i november 1905 før faren, Frederik (8.), blev dansk konge i januar 1906. Den nyvalgte græske kong Georg 1. tog Frederik 7. til forbillede, da han som sit valgsprog valgte den folkekære monarks "Folkets kærlighed, min styrke". Hans efterkommere som græske monarker valgte ligeledes dette fængende valgsprog.

Kong Georg 1. markerede sin danske oprindelse i sit nye græske kongevåben. De heraldiske symboler for Danmark, Slesvig, Holsten, Lauenborg, Oldenborg og Delmenhorst kom således med i rigsvåbenet. De græske monarkers officielle titel er "Hellenernes Konge". Kong Georg 1. beholdt sin danske prinsetitel efter den græske tronbestigelse, og siden har alle medlemmer af det græske kongehus ført titlen prins, respektive prinsesse, af Grækenland og Danmark (titlen "til Danmark": med i arvefølgen). Tronfølgeloven af 1853 fastslog den danske arvefølge inden for Christian 9. og dronning Louises efterslægt, hvilket vil sige, at det græske kongehus fra 1863 som efterkommer af Christian 9. og det norske kongehus fra 1905 som efterkommer af Frederik 8. var arveberettigede til den danske trone. Med Tronfølgeloven af 1953 indskrænkedes den danske arvefølge til Christian 10.s efterslægt, hvorfor det græske og norske kongehus mistede deres danske arveret.

Det unge Grækenland stod under Ruslands beskyttelse imod Det Osmanniske Rige. Georg 1. valgte derfor sin brud i det russiske kejserhus. I 1867 giftede han sig med storfyrstinde Olga (1851-1926), der var niece til zar Alexander 2. Det græske kongepar fik syv levedygtige børn, fem sønner og to døtre. Som nævnt giftede prinsesse Alexandra sig med en bror til zar Alexander 3. Den yngste datter, prinsesse Maria af Grækenland og Danmark (1876-1940), ægtede i år 1900 ligeledes en halvonkel, storfyrst Georg af Rusland (1863-1919), der var fætter til Alexander 3. og dronning Olga. Begge svigersønner blev myrdet i Rusland i 1919 som en følge af Den Russiske Revolution. Et af Christian 9.s græske oldebørn, prinsesse Nina af Rusland (1901-74), datter af prinsesse Maria, ægtede i 1922 en russisk fyrste fra Chavchavadze-slægten, der nedstammede fra den sidste konge af Georgien (Bagrationi-dynastiet), der mediatiseredes til Rusland i 1801.

Den græske kronprins Konstantin (1.) giftede sig i 1889 med prinsesse Sophie af Preussen (1870-1932), søster til kejser Wilhelm 2. og datterdatter af dronning Victoria. Parret fik seks børn, tre sønner og tre døtre. Det 20. århundrede var ikke nådig for det græske monarki. Georg 1. myrdedes i 1913 af en galning et par uger før sit 50-års regeringsjubilæum. Konstantin 1. regerede i to perioder 1913-17 og 1920-22 afbrudt af en abdikation midt under 1. verdenskrig. Den eksilerede monark døde som en nedbrudt mand umiddelbart efter sin sidste afgang som konge i 1923. Alle Konstantin 1.s tre sønner opnåede at blive græske konger, og i perioden fra 1924-35 var Grækenland tilmed en republik. Under Konstantin 1.s yngste søn, kong Paul 1., oplevede det græske kongehus efter 2. verdenskrig et foreløbigt pusterum. Paul 1.s dronning Frederika var ligesom sin gemal efterkommer af "Europas svigerfar". Det græske kongepar fik tre børn, to døtre og en søn, kronprins Konstantin (2.), født i 1940, der i 1963 forlovede sig med den 16-årige danske prinsesse Anne-Marie (1946-), kong Frederik 9. og dronning Ingrids yngste datter. Da parret blev gift i september 1964, var prinsessen fyldt 18 år, og Konstantin 2. havde besteget den græske trone ved sin fars død i marts 1964. Det unge græske kongepar var Europas yngste. De er kvartfætter og kvartkusine som efterkommere af Christian 9. og dronning Victoria, tillige via dronning Frederika ottendedelsnevø og ottendedelstante som efterkommere af dronning Victoria. Ved sit giftermål gav Anne-Marie afkald på sin arveret til den danske trone, både på egne, sine børns og deres efterkommeres vegne.

Den 21. april 1967 udførte de græske oberster et kup, der i december samme år forgæves blev besvaret med et kongeligt modkup. Militærkuppet bevirkede, at kongefamilien måtte flygte ud af landet til Rom. Grækenland blev officielt erklæret for en republik i 1973, og det forhenværende kongepar flyttede med deres børn til London. Efter oberstjuntaens fald bekræftede en folkeafstemning i 1974 det græske monarkis afskaffelse. I 2013 flyttede Konstantin 2. og dronning Anne-Marie tilbage til Grækenland. Konstantin 2. og Anne-Marie er forældre til fem børn, tre sønner og to døtre, og foreløbig bedsteforældre til ni børnebørn. Den næstældste søn, prins Nikolaos af Grækenland og Danmark (1969-), giftede sig i 2010 med den borgerlige Tatiana Blatnik, prinsesse Tatiana af Grækenland og Danmark (1980-), der via sin mormor er efterkommer af kurfyrst Wilhelm 2. af Hessen-Kassel (1821-47), Christian 9. og dronning Louises halvonkel.

Tilbudte troner

Den græsk-danske prins Andreas' ældste datter, prinsesse Margarita, ægtede i 1931 fyrst Gottfried af Hohenlohe-Langenburg (1897-1960). Han deltog på tysk side i 2. verdenskrig på Østfronten, og

som en række andre tyske fyrstelige blev han afskediget fra hæren i 1944 efter det mislykkede attentatforsøg mod Adolf Hitler. Hohenlohe-Langenburg var et sydtysk grevskab, hvis slægtslinje blev protestantisk efter Reformationen og derved knyttede ægteskabelige forbindelser med Europas øvrige protestantiske monarkier, især Storbritannien og britisk aristokrati. I 1764 blev det suveræne rigsgrevskab ophøjet til et rigsfyrstendømme, der i 1806 mediatiseredes til Württemberg. Parret var som efterkommere af dronning Victoria via hhv. Alice og Alfred kvartniece og kvartonkel og som efterkommere af zar Nikolaj 1. kvartfætter og kvartkusine. Parret fik fem levedygtige børn, hvoraf den ældste søn, fyrst Kraft af Hohenlohe-Langenburg (1935-2004), formæledes i 1965 til den katolske prinsesse Charlotte af Croÿ (1938-). Parret, der blev skilt i 1990, fik en søn og to døtre.

Huset Croÿ er en international europæisk mediatiseret adelsslægt, som gennem generationer bestred høje poster inden for kirken, diplomatiet, statspolitikken og militæret i de habsburgske besiddelser Spanien, Østrig og Nederlandene. Den traditionsrige og omfangsrige slægt med talrige sidelinjer har rødder tilbage til ungarsk-fransk adel i 1100-tallet. Umiddelbart før 1. verdenskrigs udbrud havde den velbeslåede Croÿ-familie sidelinjer i Preussen, Frankrig og Belgien. I hertugdømmet Burgund, der eksisterede som en fransk vasalstat fra 1032-1477 og var centrum i et nederlandsk rige fra 1300-tallet, havde dynastiet central betydning, ligesom huset fra 1532-1612 var hertuger af den flamske by Aarschot, der derefter overtoges af slægten Arenberg-Ligne. I 1594 blev linjen Croÿ-Havré udnævnt til titulære rigsfyrster, linjen Croÿ-Solre var suveræne rigsgrever 1803-06 (Dülmen), der mediatiseredes til hertugdømmet Arenberg-Meppen (1803-10/11), det sidste territorium for den rigsfyrstelige, belgiske Arenberg-slægt, der fik en fransk sidelinje i 1827.

Prins Andreas' yngste datter, Sophie, fik i sit første ægteskab med prins Christoph af Hessen-Kassel fem børn, tre døtre og to sønner. Den næstældste datter, prinsesse Dorothea (1934-), den britiske prinsgemals niece, giftede sig i 1959 med prins Friedrich Karl af Windisch-Graetz (1917-2002). Medlemmer af det katolske dynasti Windisch-Graetz var friherrer fra 1551 og ophøjet til grever fra 1557. I 1655 blev et medlem magnat i Ungarn. Gennem århundreder var slægten trofaste politiske støtter for de habsburgske, tysk-romerske og østrigske kejsere. I 1658 blev slægten rigsgrever og i 1804 endelig reelt suveræne fyrster som tysk-romerske rigsfyrster med erhvervelsen af rigsfyrstendømmet Siggen og Eglofs i Württemberg. Sophies ældste søn, prins Karl af Hessen-Kassel (1937-), blev i 1966 formælet med en katolsk, ungarsk komtesse af Szapáry-slægten; en familie, som prinsesse Michael af Kent nedstammer fra via sin morfar. Parret har to børn, en søn og en datter, Irina af Hessen-Kassel (1971-), der i 1999 ægtede grev Alexander af Schönburg-Glauchau (1969-). Den mediatiserede katolske adelsfamilie Schönburg-Glauchau stammer fra 1100-tallet, og i

de følgende århundreder erhvervede slægten en række rigsumiddelbare herskaber og grevskaber i specielt Sachsen og Bøhmen. I år 1700 blev slægten, inklusive sidelinjer, ophøjet til rigsgrever. I 1790 ophøjede den tysk-romerske kejser linjen Waldenburg-Hartenstein til selvstændige tysk-romerske rigsfyrster. Siden 1998 har grev Alexander været overhoved for Schönburg-Glauchau-familien. Uagtet at Irina og hendes tre børn nedstammer fra dronning Victoria via hendes datterdatter prinsesse Margaretha af Preussen (1872-1954), landgrevinde af Hessen-Kassel, er de alle udelukket af den britiske tronfølge, fordi de er katolikker, grevinde Irina via sit giftermål, ligesom prinsesse Dorothea og hendes to døtre af Windisch-Graetz.

Den græske kong Georg 1.s yngste barn, sønnen prins Christopher af Grækenland og Danmark (1888-1940), blev tilbudt tre europæiske troner. Den glücksborgske prins afslog imidlertid ligesom sin farbror prins Valdemar de generøse tilbud. Da Portugal i 1910 erklæredes for en republik, henvendte en gruppe monarkister sig til prins Christopher, der blev tilbudt den vakante portugisiske trone. Med den politiske situation i landet synedes det dog oplagt og mere end opportunt at give et afslag på anmodningen. I 1913, da Albanien løsrev sig fra Det Osmanniske Rige, var den græsk-danske prins atter på tale som mulig kongsemne. Albaniens uafhængighed var det seneste indslag i historien om nationalismen på Balkan, der på resterne af det smuldrende multinationale osmanniske rige etablerede nye nationalstater i 1800- og 1900-tallet. De europæiske stormagter skulle hver gang tage stilling til, hvilke europæiske fyrstehuse der skulle lede de nye, oftest uhyre skrøbelige, statsdannelser. Prins Christopher forkastede dog også dette tilbud om et nyt glücksborgsk dynasti på Balkan. Samme år faldt valget på den tyske prins Wilhelm af Wied (1876-1945) fra fyrstendømmet Wied-Neuwied (1784-1806), der i marts 1914 accepterede valget og blev den første fyrste af fyrstendømmet Albanien under navnet Vidi 1. eller Skanderbeg 2., en reference til den albanske nationalhelt i 1400-tallet. Prins Wilhelm var via sin mødrene nederlandske afstamning halvonkel til Danmarks kong Christian 10. Bevidst om sin baggrund som fyrste antog han ved sin tronbestigelse titulaturen ”Af stormagternes nåde og folkets vilje Fyrste af Albanien”. Allerede i 1914 udbrød der borgerkrig i landet, der fra syd blev besat af græske tropper, fra nord af serbisk-montenegrinske. Udbruddet af 1. verdenskrig lagde yderligere ved til bålet, og i september 1914 flygtede fyrsten med sin familie ud af landet. I januar 1925 erklæredes Albanien officielt for en republik.

Også i det russiske Baltikum gærede nationalismen. Litauen var som Letland besat af Tyskland under 1. verdenskrig fra 1915-18. I et politisk vakuum domineret af Tyskland og med et Rusland i opløsning blev den imaginære litauiske trone opslået for Europas kongelige og fyrstelige i sommeren 1918. Prins Christopher var atter på tale som mulig tronkandidat, hvilket dog også denne

gang klogelig blev slået ned af hovedpersonen selv. I juli 1918 valgtes hertug Wilhelm af Urach (1864-1928, hertug fra 1869), en morganatisk titel skabt i 1867 i Huset Württemberg i kongeriget Württemberg, til konge af Litauen under navnet Mindaugas 2. Mindaugas 1. var Litauens seneste konge (1251-63). Til hans fordele talte bl.a. hans katolske tro, hans ikke-medlemskab af det aggressive Hohenzollern-dynasti, en succesrig tysk militærkarriere under 1. verdenskrig og ægteskabet med hertuginde Amalie i Bayern (1865-1912), der var efterkommer af den litauiske prinsesse Ludwika Karolina Radziwill af Birzai (1667-95) fra unionen Polen-Litauen, hvis monarker med Sachsen (1697-1763) også var hendes forfædre. Mindaugas 2. nedstammede fra Jagiello-dynastiet, det polske kongehus fra 1386-1572 og Litauens storfyrsteslægt (1377-81, 1382-92, 1440-1572). Med Centralmagternes nederlag i krigen i november 1918 eroderedes grundlaget fuldstændigt for den litauiske kongetrone, der ikke engang anerkendtes af den tyske regering.

Gennem sin mor var hertug Wilhelm legitim arving til den monegaskiske fyrstetrone, hvor hans fætter fyrst Albert 1.s (1889-1922) søn Louis (2.) (1922-49) var ugift og uden legitime arvinger. Frankrig ønskede dog ikke nogen tysk fyrste som fyrste af Monaco. I 1918 vedtoges derfor en lov, hvorved fyrstehuset Grimaldi adopterede Louis' illegitime datter, der blev gjort til fyrstendømmets arving. Ydermere indgik Monaco og Frankrig en traktat i 1918, hvorved det fastsloges, at alle fremtidige fyrster af Monaco skulle være franske eller monegaskiske statsborgere, ligesom den franske regering skulle godkende fremtidige tronbestigelser i Monaco. I 1924 gav hertug Wilhelm afkald på sin arveret til Monacos fyrstetrone og overførte den til sine franske slægtninge, greverne af Chabrillan. I 1913 lagde Wilhelm også billet ind på den albanske trone (han blev støttet af katolske grupper i nord), men heller ikke dette dynastiske forehavende lykkedes. Hertug Wilhelms gemalinde Amalie var i øvrigt halvsøster til hertuginde Sophie Adelheid i Bayern (1875-1957), der var mor til førnævnte grev Carl Theodor af Toerring-Jettenbach, gemal til et af Christian 9.s græske oldebørn.

Prins Christopher ægtede i 1929 som enkemand efter et borgerligt ægteskab den katolske prinsesse Francoise af Orléans (1902-53), der på mødrene side var halvniece og på fædrene niece til prinsesse Marie, prins Valdemars gemalinde. Parret fik en søn, prins Michael af Grækenland og Danmark (1939-). Kong Georg 1.s næstældste søn, prins Georg af Grækenland og Danmark (1869-1957), giftede sig ind i den navnkundige franske Bonaparte-slægt med et oldebarn af Napoleon 1.s bror Lucien (1775-1840). Parret fik to børn, en søn og en datter, prinsesse Eugénie (1910-89), der i 1938 ægtede den polske aristokrat fyrst Dominik Rainer Radziwill (1911-76) fra linjen Nesvizh-Kletsk-Olyka. Radziwill var en polsk-litauisk adelsslægt fra storfyrstendømmet Litauen, der bestod

fra 1236. I 1518 blev det første medlem af slægten udnævnt af den tysk-romerske kejser til tysk-romersk rigsfyrste, i 1547 yderligere tre medlemmer. Deres titler som rigsfyrster var hæders- og ærestitler, der oftest og i Radziwills tilfælde blev gjort arvelige på mandssiden. Udnævnelsen af titulære, honorære rigsfyrster uden eget rigsumiddelbart territorium i det tysk-romerske rige tilfaldt fx en række polske (fx Sapieha), russiske og italienske adelsslægter, heriblandt fyrsterne af Belmonte, skabt i 1619 i det spanske kongerige Napoli. Fyrsterne af Belmonte var fra 1726 tillige tysk-romerske rigsfyrster, som de derefter førte som deres primære titel. De syditalienske fyrster nedstammer fra Genova-familien Fieschi, der i en intern italiensk magtkamp i 1200-tallet var allieret med Grimaldi-slægten i støtte af paven (guelferne) som pfalzgrever af Lavagna i Norditalien fra 1010 mod de tysk-romerske kejseres støtte (ghibelinerne). Belmonte-familien var beslægtet med den napolitanske adelsslægt Pignatelli, der ligesom Fieschi-slægten har leveret paver og talrige kardinaler. Rigsgrevetitlen kunne også tildeles som honorær titel, ligesom reelle rigsgrever kunne opnå ærestitler som rigsfyrster. De tysk-romerske rigsfyrster omfattede tillige de verdslige og gejstlige kurfyrster, fyrstelige bispe- og ærkebispedømmer og enkelte prælater (rigsprælater) som fx fyrste-provster.

Fyrst Dominik Rainer nedstammede på sin mødrene side af det habsburgske dynasti, Teschen-linjen i Huset Habsburg-Lothringen, og hans oldefar ærkehertug Karl Salvator af Østrig, prins af Østrig, Ungarn, Kroatien, Bøhmen og Toscana (1839-92) tilhørte den toscanske sidelinje i det vidtfavnende dynasti og var oldefar til den førnævnte ærkehertuginde Valerie af Østrig. Den toscanske sidelinje opstod som en sekundogenitur i Habsburg-slægten, da den yngre søn Leopold (2.), tysk-romersk kejser 1790-92, fra 1765-90 var storhertug af Toscana. Hans yngre søn storhertug Ferdinand 3. (1790-1801, 1814-24) videreførte Toscana-linjen. Skønt Toscana formelt ikke var en del af det habsburgske imperium, havde storhertugdømmet dog reelt status som vasalstat under Habsburgmonarkiet. Medlemmerne af Toscana-dynastiet orienterede sig efter dynastiets center i Wien, og for de mandlige medlemmers vedkommende aftjente de militærtjeneste for Habsburgmonarkiet. Linjen fulgte endvidere Habsburg-Lothringens strenge dynastipolitik. Eksempelvis giftede tre børn til storhertug Leopold, blandt andre storhertug Ferdinand 3. og Frans 2., sig med deres dobbelte kusiner/fætre fra Bourbon-dynastiet i kongerigerne Napoli og Sicilien. Habsburg-Lothringen regerede i Toscana frem til 1860 og realiseringen af den italienske nationalstat efter Sardinien-Piemontes to krige imod kejserriget Østrig (1848-49, 1859).

Fyrst Dominik Rainers morfar, ærkehertug Karl Stefan af Østrig (1860-1933), var svigersøn til Karl Salvator og tilhørte Teschen-linjen i Habsburg-Lothringen-dynastiet. Han tjente i den østrig-

ungarske flåde ved Adriaterhavet, talte flydende polsk og bestræbte sig på at opdrage sine seks børn som polske patrioter i tillæg til slægtens traditionelle habsburgske (østrigske) identitet og orientering. Denne polske identitetspolitik i Teschen-sidelinjen udmøntede sig eksempelvis i, at to af hans tre døtre giftede sig ind i de polske adelsslægter Radziwill og Czartoryski, begge polsk-litauiske fyrstefamilier, sidstnævnte uden status som tysk-romerske rigsfyrster. Efter Polens tre delinger i 1772, 1793 og 1795 søgte polske nationalister at genskabe Polen. I 1916 anerkendte Centralmagterne, Tyskland og Østrig-Ungarn, et polsk kongedømme (1916-18), en tysk klientstat, der blev tilbudt Karl Stefan. Uden tilladelse fra dynastiets leder, kejser Karl 1. (1916-18), og med slægterne Radziwill og Czartoryskis overvejende støtte til Rusland i 1. verdenskrig kollapsede projektet. Ovennævnte hertug Wilhelm af Urach var også blandt kandidaterne til den polske kongetrone. Det polske eksempel illustrerede ligesom bl.a. Albanien, Litauen, Finland og Irland (tilbudt kejser Wilhelm 2.s søn prins Joachim af Preussen (1890-1920) i 1916)), at tiden var ved at løbe fra monarkiet som statsform ved udformningen af nye statsdannelser i Europa.

Med Ententemagternes bistand dannedes en polsk republik efter Østrig-Ungarns sammenbrud i 1918, og efter 1921 bestod den gendannede statsdannelses territorium af tidligere russiske, tyske og østrig-ungarske besiddelser. I opposition til Karl Stefans polske nationalisme tilsluttede hans yngste søn, ærkehertug Wilhelm af Østrig (1895-1948), den ukrainske nationalisme og aspirerede til tronen i den tyske klientstat Ukraine i 1918, men fik ikke den nødvendige opbakning fra Tyskland. Ukrainerne kom derfor til at indgå som et blandt flere nationale mindretal i den nye polske nationalstat. Andre grene af det habsburgske dynasti i det multinationale habsburgske monarki måtte også indstille sig på nationalismens sprængkraft. Ærkehertug Karl Stefans halvfætter ærkehertug Josef August af Østrig (1872-1962) fra den ungarske gren i Habsburg-Lothringen-dynastiet valgtes i 1919 til regent i Ungarn. Wienersystemets princip om de arveberettigede fyrstehuses ret til statsmagten (legitimitetsprincippet) blev fastholdt frem til opløsningen af de tre multinationale imperier: Det Russiske Kejserrige (1917), Habsburgmonarkiet (fra 1867 dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn) i 1918 og Det Osmanniske Rige i 1922.

Fyrst Dominik Rainer og fyrstinde Eugénie fik to børn, en datter og en søn, inden parret blev skilt i 1946. Eugénie giftede sig igen i 1949. Brudgommen var denne gang fyrst Raimundo af Torre de Tasso (1907-86), som var den anden hertug af Castel Duino (1937-86). Han tilhørte på fædrene side den bøhmiske linje af det tyske fyrstehus Thurn und Taxis. Adelsslægten fik i det 16. århundrede monopol på postvæsenet som mellemled mellem Habsburgernes besiddelser i Nederlandene og Spanien, en status, der fik en officiel konfirmation i 1615 som arvelig tysk-romersk kejserlig

generalpostmester. Slægtens rigsumiddelbare fyrstestat begyndte som friherrer i 1608, rigsgrever fra 1624, i 1681 blev familien tildelt fyrstelig rang ved det spanske hof og gennemført i 1695 som rigsfyrster af den tysk-romerske kejser baseret på et bayersk grevskab. I 1806 blev grevskabet mediatiseret til Bayern. Postmonopolet blev gennem 1700-tallet nationaliseret i Spanien; processen blev afsluttet i det tyske område i 1867. I begyndelsen af 1800-tallet bosatte en sidelinje til Thurn und Taxis-slægten sig i Bøhmen. Sidelinjen blev stærkt knyttet til tjekkisk national kultur og historie. Fyrst Raimundos far, Alessandro (1881-1937), tog konsekvensen af nationalismens gennemslagskraft i Europa efter 1. verdenskrig. I 1923 blev han naturaliseret i Italien af den italienske konge ved udnævnelsen til hertug af Castel Duino og fyrste af Torre de Tasso, hvor sidstnævnte led refererede til Thurn und Taxis' oprindelse i 1200-tallets Lombardiet i Norditalien.

Eugénie og fyrst Raimundo af Torre de Tasso fik en søn, Carlo Alessandro (1952-), der siden 1986 har været overhoved for Castel Duino-linjen inden for det hovedrige Thurn und Taxis-dynasti. Parret blev skilt i 1965.

Rumænien

Kong Konstantin 1. og dronning Sophies ældste datter, prinsesse Helene af Grækenland og Danmark (1896-1982), ægtede i 1921 den rumænske kronprins Carol (1893-1953), søn af Ferdinand 1. Parret var halvfætter og halvkusine som oldebørn af dronning Victoria. Fyrstendømmerne Valakiet og Moldavien slog sig sammen i 1859 i en personalunion, der i 1862 (officielt i 1866) omdannedes til fyrstendømmet Rumænien. Prins Karl af Hohenzollern-Sigmaringen (1839-1914) valgtes i 1866 til fyrste af Rumænien med regenttitlen Carol 1., fra 1881-1914 Rumæniens første konge. Dynastiet Hohenzollern-Sigmaringen tilhørte den ældre schwabiske sidelinje til Hohenzollern-slægten. Den yngre frankiske linje var borggrever af Nürnberg fra 1192-1440, og fra 1415 var dynastiet kurfyrster af Brandenburg, fra 1701 konger af Preussen og fra 1871 tyske kejsere. Modsat slægtningene på sværdsiden i Brandenburg/Preussen forblev grenen Hohenzollern-Sigmaringen katolikker. Linjen regerede fra 1576 over grevskabet Hohenzollern-Sigmaringen, ophøjet til rigsfyrstendømme i 1623 og i 1850 annekteret af Preussen. I den anden slesvigske krig i 1864 deltog prins Karl på Preussens side mod Danmark, og hans yngre bror prins Anton (1841-66) faldt for Preussen i krigen mod Østrig i 1866. Frankrigs kejser Napoleon 3. (1852-70) stod bag valget af Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet som det regerende fyrstehus i det

latinske og fransk-orienterede Rumænien. Prins Karls farmor og mormor stammede fra de franske adelsslægter Murat og Beaurharnais.

Valget af Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiet som det regerende fyrstehus i det latinske og fransk-orienterede Rumænien blev et led i udbruddet af Den Fransk-Tyske Krig 1870-71, da Frankrig begyndte at føle sig indesluttet af det ekspanderende Hohenzollern-dynasti, hvis katolske gren traditionelt havde stærke slægtsforbindelser til det portugisiske kongehus. Efter at have deltaget på Ruslands side i Den Russisk-Osmanniske Krig (1877-78) deklarerede fyrst Karl balkanstatens officielle uafhængighed fra osmannisk overhøjhed. I 1881 ophøjedes fyrstendømmet til et kongerige.

Carol 1. efterfulgtes af sin brorsøn, kong Ferdinand 1., hvis dronning var Marie, født prinsesse af Storbritannien og Irland. Hun var datter af prins Alfred, der fra 1893-1900 var hertug af Sachsen-Coburg-Gotha som en arv fra sin barnløse farbror, Ernst 2. (1844-93), hvorved en personalunion mellem Storbritannien og Sachsen-Coburg-Gotha afværgedes. Titlen videreførtes af brorsønnen Carl Edward, søn af dronning Victorias yngste søn, Leopold (1853-84), hertug af Albany. Carol 2.s søster prinsesse Elisabeth af Rumænien (1894-1956) var fra 1921 til det barnløse ægteskabs opløsning i 1935 gift med sin halvfætter (via dronning Victoria) Grækenlands kong Georg 2. Dronning Marie, der var født som britisk prinsesse, var drivkraften bag Rumæniens beslutning om at tilslutte sig Ententemagterne i 1916. Efter 1. verdenskrigs afslutning fik Rumænien tildelt Transsylvanien (Siebenbürgen) fra Ungarn og det opløste habsburgske monarki. Det lykkedes Ferdinand 1. at genoprette forbindelserne til sine tyske slægtninge i Sigmaringen efter krigen.

Ved sin indgåelse af ægteskab i 1921 med prinsesse Helene havde Carol (2.) allerede et mislykket borgerligt ægteskab bag sig. Umiddelbart efter sit andet bryllup indledte de europæiske fyrstehuses ”enfant terrible” et forhold til en rumænsk håndværkerdatter. Da forholdet blev offentligt kendt, var Carol (2.) tvunget til at forlade landet og træde tilbage som rumænsk tronfølger i 1925 til fordel for sin søn med Helene, Michael (1921-2017). Den femårige Michael blev konge af Rumænien ved sin farfars død i juli 1927. Barnemonarken fyldte seks år den 25. oktober samme år. I 1928 skiltes Carol (2.) og Helene.

I 1930 blev Michael 1. udskiftet med et voksent statsoverhoved, da Carol vendte tilbage til landet og besteg tronen under navnet Carol 2. Michael 1. fik som designeret kronprins titlen storvojvod af Alba Iulia i Transsylvanien, der hørte til Habsburgmonarkiet (1711-1918), i perioden 1765-1867 som storfyrstendømme. I 1940 abdicerede kongen til fordel for sin søn, hvorfor Michael 1. for anden gang blev indsat som Rumæniens konge. Den 22. juni 1941 tilsluttede Rumænien under

ledelse af nationens stærke mand, diktatoren Ion Antonescu (1882-1946), Nazitysklands krig mod Sovjetunionen under 2. verdenskrig. I 1944 erobrede Sovjetunionen Rumænien, der tilsluttede sig De Allieredes krigsførelse. Efter 2. verdenskrig var Rumænien inden for Sovjets magtsfære. Ved udgangen af 1947 afskaffedes det rumænske monarki. I 1948 ægtede den detroniserede monark prinsesse Anne af Bourbon-Parma (1923-2016). Parret er som efterkommere af "Europas svigerfar" kvarttante og kvartnevø. Den danske prinsesse Margrethe (1895-1992) var prins Valdemar og prinsesse Maries yngste barn og eneste datter, som foruden at være "Europas svigerforældres" yngste barnebarn tillige var den første katolske danske prinsesse siden Reformationen. Hendes fire ældre brødre var lutheranere. I 1921 giftede hun sig i København med den italienske prins René af Bourbon-Parma (1894-1962). Hertugdømmet Parma i Norditalien havde ført en omskiftelig territoriel tilværelse siden 1700-tallet. I Den Polske Tronfølgekrig var hertugdømmet blevet afgivet af Bourbonerne i 1735 til Habsburgerne i bytte for kongerigerne Napoli og Sicilien. I 1748 efter Den Østrigske Arvefølgekrig vendte Parma tilbage til den spanske gren i det fransk-spanske Bourbon-dynasti. På Wienerkongressen i 1814 tilkendtes Parma den slagne franske kejser Napoleon 1.s anden gemalinde, Marie-Louise (1791-1847), der var født ærkehertuginde af Østrig og fra dynastiet Habsburg-Lothringen. Med hendes død vendte Parma endelig tilbage til Bourbon-slægten (Bourbon-Parma). Den italienske samlingsproces ledte til dannelsen af kongeriget Italien i 1861. Hertugdømmet Parma (Bourbon), der rettelig hed hertugdømmet Parma, Piacenza og Guastalla, opløstes i 1859.

Prins René var nr. 19 ud af en børneflok bestående af ikke færre end 24 børn, der var sat i verden af hertug Robert 1. af Parma (1854-59) i to ægteskaber fordelt med 12 i hvert ægteskab. 21 af de 24 børn var levedygtige. Det ældste barn i den store børneflok var prinsesse Marie-Louise (1870-99), der var datter af prinsesse Maria Pia af Begge Sicilier (1849-82) (Bourbon), og som i 1893 ægtede den bulgarske fyrst Ferdinand 1. Den feudalstatslige opsplitning i midten af Europa efterlod forskellige nationaliteter inden for de gamle fyrstestater. Fyrstehuset i Parma var på trods af sin spanske oprindelse fransk af sindelag og kulturel orientering. Den eksilerede hertug Robert havde i 1883 arvet det franske slot Chateau de Chambord efter sin morbror, Henri (1820-83), greve af Chambord fra 1830. Den store og i princippet statsløse familie boede også i Østrig i Scharzau nær Wien, hvor hertugslægten ejede et slot. Slægten formåede dog at forsone sig med det italienske kongehus, Savoyen-dynastiet fra kongeriget Sardinien-Piemonte, der analogt med Preussen i Tysklands tilfælde havde funktionen som samlingsudgangspunktet for den italienske nationalstat.

Den næstyngste søn i den store flok og bror til prins René, prins Louis (1899-1967), formæledes i 1939 med prinsesse Maria Francesca af Savoyen (1914-2001), datter af kong Victor Emmanuel 3.

Under 1. verdenskrig splittedes familien med dens forskellige udgangspunkter og tilhørsforhold. Prins René deltog ligesom sin bror prins Felix (1893-1970) og sin halvbror prins Elias (1880-1959) på det habsburgske østrig-ungarske dobbeltmonarkis side i den europæiske storkonflikt. Prinserne René og Felix' storesøster prinsesse Zita (1892-1989) giftede sig i 1911 med ærkehertug Karl af Østrig, fra 1916-18 under navnet Karl 1. den sidste habsburgske kejser i dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn. Karl 1. var søn af kejser Franz Joseph 1.s brorsøn, og den førnævnte ærkehertug Ferdinand Karl var nevø til Karl 1. René, Felix og Zita var børn af den portugisiske prinsesse Maria Antonia (1862-1959). Prins Elias blev i 1903 gift med ærkehertuginde Maria Anna af Østrig (1882-1940), der på fædrene side tilhørte Teschen-linjen og på mødrene Croÿ-slægten. To af prins Renés brødre, prinserne Sixtus (1886-1934) og Xavier (1889-1977), deltog ikke på Centralmagternes, men Ententemagternes side. De norditalienske prinser kunne ikke blive indrulleret i den franske hær, hvorfor de valgte at lade sig indskrive i den belgiske hær. Fredstraktaten i Saint-Germain i 1919, der vedrørte Østrig, gav Frankrig ret til at konfiskere ejendomme fra dem, der havde gjort tjeneste i den østrigske hær. På det grundlag beslaglagde den franske stat Chambord Slot fra Elias, der på grund af sine to ældre mentalt retarderede brødre reelt var overhoved for Bourbon-Parma-slægten og formelt som titulær hertug fra 1950-59.

Prins Felix giftede sig i 1919 med sin kusine storhertuginde Charlotte af Luxembourg og blev dermed luxembourgsk prinsgemal. Fra 1964 har Luxembourgs fyrstehus således i mandlig linje været af Bourbon-Parma-dynastiet, uden derved at dynastiets navn officielt har ændret sig fra Nassau-Weilburg til Bourbon-Parma. På samme måde har det forholdt sig i Nederlandene, som i perioden 1890-2013 har haft tre regerende dronninger. I agnatisk linje har dynastiet Oranje-Nassau været af forskellige tyske dynastier, i perioden 1948-80 Mecklenburg-Schwerin-slægten, 1980-2013 Lippe (Biesterfeld) og fra 2013 Amsberg. Med giftermålet i 1919 blev prins Felix svoger til prinsesse Antonia af Luxembourg (1899-1954). Hun offentliggjorde sin forlovelse i 1918 med kronprins Rupprecht af Bayern (1869-1955), der var generalfeltmarskal i den tysk-kejserlige hær under 1. verdenskrig, hvor storhertugdømmet var besat af Tyskland fra 1914-18. Den kontroversielle forbindelse kompromitterede yderligere den ældre søster storhertuginde Marie-Adelheid (1912-19), der bl.a. for sin mistænkte protyske indstilling blev tvunget til at abdicere i 1919. Parret lod sig dog alligevel vie i 1921. Prins Felix var med sin fortid i den habsburgske hær under 1. verdenskrig ligeledes en belastet offentlig person i Luxembourg.

Kronprins Rupprechts første gemalinde, Marie Gabrielle (1878-1912), født hertuginde i Bayern og datter af en portugisisk prinsesse, var halvsøster til førnævnte hertuginde Amalie i Bayern (datter af en sachsisk prinsesse) og søster til hertuginde Sophie Adelheid i Bayern og hertuginde Elisabeth (1876-1965), der fra 1909-34 var dronning af Belgien som gemalinde til kong Albert 1. Antonia og Rupprechts ældste datter, prinsesse Irmingard af Bayern (1923-2010), ægtede i 1950 sin fætter prins Ludwig af Bayern (1913-2008), som på fædrene side tilhørte Wittelsbach-dynastiet i Bayern og på mødrene Croÿ-slægten. Prins Ludwig tjente de første år af 2. verdenskrig i den tyske hær indtil 1941, hvor han ligesom en lang række andre tyske prinser afskedigedes fra værnemagten. Wittelsbach-dynastiet var kendt for sin oppositionelle holdning til Hitler-Tyskland, og dele af familien var fra 1939 i eksil i Italien og siden i Ungarn. Prins Felix var i kraft af ægteskabet med storhertuginde Charlotte tillige svoger til medlemmer af de tyske katolske fyrstehuse Thurn und Taxis, Sachsen og Schwarzenberg. Huset Schwarzenberg var en frankisk-bøhmisk adelsslægt, der i 1670 blev rigsfyrster funderet på et landgrevskab fra 1671, der i 1806 mediatiseredes.

Prins René af Bourbon-Parma blev efter 1. verdenskrig fransk statsborger. Under 2. verdenskrig søgte han forgæves optagelse i den franske hær, hvorfor han tilsluttede sig den finske hær i Vinterkrigen (1939-40) mod Sovjetunionen. Prins René og prinsesse Margrethes tre ældste børn deltog på allieret side i krigen. Eksempelvis var den næstældste søn, prins Michel (1926-2018), fransk faldskærmssoldat i den amerikanske hær. René og Margrethes eneste datter, den katolske Anne, ægtede som nævnt i 1948 den ortodokse eks-kong Michael 1. af Rumænien. Hans far, Carol 2., var det første ortodokse medlem af det oprindeligt katolske, rumænske kongehus (Hohenzollern-Sigmaringen). På samme måde blev en anden Balkan-fyrste, kong Boris 3. af Bulgarien, som toårig i 1896 konverteret fra den romersk-katolske til den ortodokse tro. På trods af dette ægtede han i 1930 den katolske prinsesse Giovanna af Italien (1907-2000), datter af kong Victor Emmanuel 3. Det eksilerede rumænske kongepar boede først i England, siden i Schweiz. Parret har fået fem døtre og er foreløbig blevet bedsteforældre til fem børnebørn og oldeforældre til tre oldebørn. Forudsat at Michael 1. var konge frem til sin død, ville han med sine to perioder have regeret i 80 år, hvilket ville have gjort ham til Europas længst regerende monark. Michael 1. ville dermed overgå Ludvig 14., Liechtensteins fyrst Johann 2. (1858-1929) og Franz Joseph 1. (1848-1916).

Prins René og prinsesse Margrethes ældste søn, Jacques af Bourbon-Parma (1922-64), giftede sig i 1947 med den danske, katolske komtesse Birgitte Alexandra Maria Holstein-Ledreborg (1922-2009). Parret fik tre børn. Slægten Holstein var en mecklenburgsk uradelsslægt, der kom til Danmark i 1600- og 1700-tallet. I 1740 erhvervede slægten herregården Ledreborg ved Roskilde,

hvilket gav navn til linjen Holstein-Ledreborg (lensgrevskab fra 1750). Gennem generationer indtog slægtens mandlige medlemmer fremtrædende positioner inden for det danske samfundsliv og statsstyre. Eksempelvis var lensgreve Ludvig Holstein-Ledreborg (1849-1912) kortvarigt i 1909 konseilspræsident (statsminister) i en venstreregering. Han var katolik, ligesom en række af familiens medlemmer blev det i løbet af 1800- og 1900-tallet under indtryk af bl.a. det forhold, at familien var indviklet i et tæt familiemønster med især franske adelsslægter. Den danske adelsslægt var ligesom de øvrige adelsfamilier i Europa kosmopolitiske og havde en europæisk, åndelig horisont. Prins Jacques omkom i en bilulykke i 1964. Felix og Charlottes næstyngste datter, prinsesse Marie Gabrielle af Luxembourg, Nassau og Bourbon-Parma (efter faderen) (1925-), ægtede i 1951 den katolske lensgreve Knud Johan Ludvig Holstein-Ledreborg (1919-2001), komtesse Birgittes bror. Den danske lensgreve, den syvende i slægten, blev således svoger til storhertug Jean af Luxembourg. Parret fik syv døtre, hvoraf den fjerde, komtesse Silvia (1958-), i 1990 arvede Ledreborg. Den næstældste datter, komtesse Lydia (1955-), var fra 1980 til 1999 gift med sin halvfætter prins Eric af Bourbon-Parma (1953-), søn af prins Michel og Yolande. Parret fik i deres ægteskab fem børn, tre døtre og to sønner.

Prins Michel, oldebarn til "Europas svigerfar", formæledes i 1951 med prinsesse Yolande af Broglie-Revel (1928-2014). Huset Broglie var oprindelig en adelsslægt fra Piemonte, som i 1643 indvandrede til Frankrig, hvor familien udmærkede sig i krige for de franske konger i 1600- og 1700-tallet. Som tak for denne indsats blev slægten optaget i den franske adelsstand med titlen hertug af Broglie i 1742, og i 1759 udnævntes den anden hertug, slægtens overhoved, til titulær tysk-romersk rigsfyrste af den tysk-romerske kejser. Alle mandlige efterkommere bærer titlen fyrste af Broglie(-Revel). Parret, der blev skilt i 1999, fik fem børn, tre døtre og to sønner.

Italien og Kroatien

Christian 9.s græske oldebarn prinsesse Irene af Grækenland og Danmark (1904-74), mellemste datter af kong Konstantin 1., giftede sig i 1939 med den italienske prins Aimone, hertug af Aosta og Spoleto (1900-48). På sin fædrene side tilhørte han Aosta-linjen i det italienske kongehus Savoyen. Hans farfar, Amadeo (1845-90), var den første hertug af Aosta (1845-90), grundlægger af Aosta-linjen og Spaniens konge fra 1870-73 under navnet Amadeo 1. Amadeo var søn af Italiens første konge, Victor Emmanuel 2. (1861-78). Med den italienske samlings fuldførelse i kongeriget Italien fra 1861 anlagde de italienske konger efter forbillede fra folkesuverænitetstanken i Frankrig og

Belgien titulaturen ”af Guds nåde og folkets vilje Konge af Italien”. Amadeos ældre bror, kronprins Umberto (1.) (1844-1900, konge 1878-1900), forsøgte at indgå et ægteskabeligt parti med den danske prinsesse Dagmar i 1864. Det nye italienske dynasti var særdeles upopulært blandt de øvrige italienske dynastier grundet den italienske samlingsproces (bl.a. erobringen af Lombardiet i 1859) og derigennem tillige Habsburgerne og Bourbonerne i Frankrig og Spanien. Der var ikke mange katolske dynastier, der ville indgå relationer med Italien, og derfor kom det nye, glücksborgske dynasti i Danmark i søgelyset. Kronprinsen endte dog med at gifte sig inden for Savoyen-dynastiet.

Med Tysklands besættelse af Jugoslavien i 1941 opdeltes landet af Tyskland, Ungarn, Bulgarien og Italien, og Montenegro (1941-43) og Kroatien etableredes som lydstater under Tyskland og Italien. Kroatien proklameredes i 1941 som en italiensk og tysk satellitstat, der ud over Kroatien også omfattede Bosnien-Hercegovina. Landet blev ledet af den kroatiske, fascistiske Ustasja-bevægelse, der udøvede et rædselsherredømme mod især serberne i Bosnien-Hercegovina. Kong Victor Emmanuel 3. henstillede til sin halvnevø prins Aimone om at påtage sig hvervet som den nye statsdannelses konge. Den 18. maj 1941 blev han kroatisk monark under navnet Tomislav 2., opnævnt efter den kroatiske middelalderkonge Tomislav (1.) (ca. 925-28). Som kroatisk regent omfattede hans titel tillige fyrste af Bosnien og Hercegovina, vojvod (hertug/fyrste) af Dalmatien, Tuzla og Knin. Kong Tomislav 2. var en ren marionetkonge, totalt underlagt Aksemagternes nåde. Kongen modsatte sig fx ganske virkningsløst Italiens besættelse af Dalmatien. Den græske glücksborgske prinsesse Irene opnåede dermed at blive dronning af Kroatien, et udslag af opløsningen af Jugoslavien som land, hvis retmæssige konge hendes niece ægtede i 1944. Den 31. juli 1943 abdicerede Tomislav 2. på den italienske konges bud som konge, efterfulgt af en formel tronfrasigelse den 12. oktober samme år, en måned efter Italiens kapitulation. Kroatien ophørte derefter som italiensk protektorat, og var frem til 1945 udelukkende en tysk klientstat.

I 1942 blev kongen den fjerde hertug af Aosta. Tomislav 2. skulle legitimere den nye stat, som han i øvrigt aldrig satte sine ben i. I september 1943 fik han med hertuginde Irene en søn, prins Amedeo (1943-2021), der blandt sine mange navne fik det kroatiske kongenavn Zvonimir, som regerede 1075-89. Den lille familie blev skilt for altid med Italiens kapitulation og det efterfølgende kaos. Prins Aimone døde i eksil i Sydamerika i 1948. Amedeo, Christina 9.s tipoldebarn, efterfulgte sin far som den femte hertug af Aosta. I 2006 anlagde hertug Amedeo titlen hertug af Savoyen som en symbolsk markering af sit krav på stillingen som Savoyen-dynastiets overhoved og dermed italiensk tronprætendent til den i 1946 nedlagte italienske kongetrone. Denne handling var yderst kontroversielt for den ældre linje i slægten, hvor Amedeos kvartfætter Victor Emmanuel, prins af

Napoli (1937-), søn af Umberto 2., konge i 1946, åbenlyst protesterede. Begge de stridende tronprætendenter er i lige mandslinje tipoldebørn af Victor Emmanuel 2. Amedeo brugte som argument for sit krav på stillingen som overhoved for det forhenværende italienske kongehus prins Victor Emmanuels borgerlige ægteskab i 1971.

Prins Amedeo ægtede i 1964 sin halvkusine prinsesse Claude af Orléans (1943-). Parret, der blev endeligt skilt i 1987, fik tre børn sammen. Parrets eneste søn, prins Aimone, hertug af Apulia og siden 2006 hertug af Aosta (1967-), giftede sig i 2008 med sin kvarttante prinsesse Olga af Grækenland (1971-), datter af førnævnte prins Michael af Grækenland og Danmark. Som efterkommere af kong Georg 1. er parret kvartnevø og kvarttante og som oldebørn af prins Jean af Orléans, hertug af Guise (1874-1940), halvfætter og halvkusine. Brylluppet i 2008 er det seneste eksempel på en dynastisk forbindelse mellem efterkommere af "Europas svigerfar", kong Christian 9. Modsat sin far må prinsesse Olga ikke benytte tilføjelsen "og Danmark" i sin titulatur, da hun er et resultat af et morganatisk ægteskab. Parret har fået tre børn, to sønner og en datter. Prins Aimone har siden sin fars død i 2021 officielt været den sjette hertug af Aosta.

Jugoslavien

Republikken Venedig var ligesom republikken Genova en bystat i Middelhavsregionen med rødder tilbage til middelalderen. I året 1797 opløstes begge byrepublikker samtidig med kongeriget Italien i Norditalien, der var en del af det tysk-romerske kejserrige og bl.a. omfattede Toscana. Venedig udgjorde indtil sit ophør som selvstændig stat et udstrakt rige, der bl.a. omfattede store dele af Balkans adriatiske kyst, kaldet Dalmatien. Efterfølgeren til Venedigs styre i den østlige Adriaterhavsregion var De Illyriske Provinser (1809-14), som var en autonom provins i Det Franske Kejserrige. På baggrund af Napoleon 1.s fald og Wienerkongressen (1814-15) oprettedes kongeriget Dalmatien (1815-1918), som også omfattede den forhenværende middelalderlige bystat Ragusa (Dubrovnik), der nedlagdes i 1807, og kongeriget Illyrien (1816-49) (nuv. Kroatien, Slovenien, Italien og Østrig), hvis territorium fraregnet størsteparten af Istrien-halvøen, der før regeredes af Venedig, hørte til de østrigske provinser, fx det fhv. Auersperg-hertugdømme Gottschee. Begge kongeriger var en del af Habsburgmonarkiet. Med nedlæggelsen af kongeriget Illyrien i 1849 deltes rigets område op i bl.a. tre administrative enheder: den rigsumiddelbare fristad Trieste (1849-1922), markgrevskabet Istrien (1849-1918) og de fyrstelige grevskaber Görz og Gradisca.

Panslavismen var en national bevægelse i det 19. århundrede, der med Rusland som hovedaktør ville samle alle de slaviske folkeslag i en fælles statsdannelse. En afart heraf var sydslavismen. I første halvdel af 1800-tallet opstod den såkaldte illyriske bevægelse, som var en sydslavisk national bevægelse med tyngdepunkt blandt kroatiske nationalt bevidste intellektuelle. Sydslavisternes håb om en national samling på tværs af de eksisterende statsgrænser knyttedes til Serbien, der alt i 1817 opnåede autonomi inden for Det Osmanniske Rige. Det serbiske fyrstehus udmærkede sig sammen med det montenegrinske fyrstehus i en Balkan-sammenhæng ved, at dets medlemmer hentedes inden for landets egne grænser. To serbisk-nationale dynastier, Obrenovic (1817-42 og 1858-1903) og Karadjordjevic (1842-58 og 1903-18), stredes gennem generationer om magten. De fleste nye Balkan-stater hentede deres monarker i tyske fyrstehuse: Grækenland (Wittelsbach, fra 1863 det dansk-tyske Glücksborg-dynasti), Wied-Neuwied-dynastiet i Albanien, Rumænien (Hohenzollern-Sigmaringen) og Bulgarien (Battenberg, fra 1887 Sachsen-Coburg-Gotha (Koháry-linjen)). I 1878 opnåede Serbien, Montenegro og Rumænien uafhængighed af Det Osmanniske Rige, der i samme forbindelse overlod sine provinser Bosnien og Hercegovina til østrig-ungarsk forvaltning. I 1882 ophøjedes fyrstendømmet Serbien til et kongerige.

Bosnien og Hercegovina, der formelt hørte til Det Osmanniske Rige, annekteredes af Habsburgmonarkiet i 1908, hvilket var med til at antænde den berygtede Balkan-krudttønde. Med de nationale konflikter på Balkan som baggrundstæppe udbrød 1. verdenskrig i 1914. Den 20. juli 1917 blev de officielle repræsentanter for serberne, kroaterne og slovenerne enige om at danne en fælles stat, hvilket realiseredes i december 1918 i proklamationen af Kongeriget af Serbere, Kroatere og Slovenere. Den nye multinationale statsdannelse med det serbiske kongehus (Karadjordjevic) som nyt jugoslavisk kongehus blev muliggjort ved Østrig-Ungarns sammenbrud, og landet bestod af Ententemagterne Serbien og Montenegro, makedonske områder afstået af Bulgarien samt fhv. østrig-ungarske områder, primært i det nuværende Slovenien, Kroatien og Bosnien-Herzegovina. Bl.a. Istrien-halvøen, Trieste og Zara i Dalmatien afståedes til Italien, Ententemagt fra 1915, efter 1. verdenskrig, mens den gamle, semi-selvstændige bystat Fiume i Kroatien, fristat 1920-24, i 1924 deltes mellem Italien og den nye statsdannelse. Det var sydslavismen, som lå til grund for dannelsen af kongeriget, hvis officielle betegnelse først fra 1929 var Jugoslavien. Jugo betyder syd. Et enestående nationalt projekt var lykkedes.

I 1922 ægtede kong Alexander 1. af Jugoslavien (1921-34), søn af Peter 1., prinsesse Marie af Rumænien (1900-61), der på mødrene side var dronning Victorias oldebarn. I 1934 myrdedes kongen sammen med den franske udenrigsminister i Marseille, og parrets ældste søn, den 11-årige

kronprins Peter (2.), overtog den jugoslaviske trone. Den afdøde konges fætter prins Paul af Jugoslavien (1893-1976) overtog regentskabet for den umyndige monark. Prinsregent Paul underskrev i marts 1941 Tremagtspagten med forbehold, hvorved Jugoslavien allierede sig med Aksemagterne Tyskland, Italien og Japan og deres kamp imod kommunismen og Sovjetunionen. To dage efter underskrivelsen gennemførte jugoslaviske officerer et probritisk kup mod prinsregenten, der blev afsat til fordel for sin halvnevø Peter 2., der erklæredes for myndig. I 1923 havde prinsregent Paul ægtet den græsk-danske prinsesse Olga, der året før havde været forlovet med den danske kronprins Frederik (9.). Parret havde tre børn, to sønner og en datter. Efter statskuppet flygtede familien ud af landet, og resten af livet var prinsregent Paul forment adgang til Jugoslavien.

Situationen i 1941 påviste et jugoslavisk kongehus, der var splittet i forhold til, hvordan man skulle forholde sig til truslen fra Nazityskland. Jugoslavien hørte til de ti europæiske monarkier, der var besat af Tyskland under 2. verdenskrig. De ni øvrige var Danmark, Norge, Nederlandene, Belgien, Luxembourg, Monaco, Grækenland, Albanien og Ungarn; Grækenland og Jugoslavien af flere Aksemagter samtidigt. Nære slægtninge til det græske, danske og nederlandske kongehus og Luxembourgs fyrstehus var i aktiv, tysk militærtjeneste under krigen. Brødrene Ernst August, Georg Wilhelm og Christian Oscar af Hannover (1919-81) var i tysk militærtjeneste under krigen. Deres søster, Frederika, befandt sig i en national familiær konflikt som dronning i Grækenland, som var besat af Tyskland fra 1941-45. Dronning Alexandrines to nevøer i det mecklenburgske fyrstehus, arvestorhertug Friedrich Franz (1910-2001) og hertug Christian Ludwig af Mecklenburg-Schwerin (1912-96), der var gift med den preussiske prinsesse Barbara (1920-94), gjorde tjeneste i den tyske hær under 2. verdenskrig, ligesom tre af de fire nevøer i det preussiske kongehus, hvoraf den ældste faldt. Niecen Anastasia, opkaldt efter sin farmor storfyrstinde Anastasia af Rusland (1860-1922), kusine til Alexander 3., var gift med prins Friedrich Ferdinand af Glücksborg, der også var aktiv, tysk officer under krigen. Under den tyske besættelse af Danmark 1940-45 var disse familieforbindelser en hård belastning for den danske dronning. Svogeren til Nederlandenes tronfølger Juliana (1909-2004, regerende dronning fra 1948 til sin abdikation i 1980, datter af dronning Wilhelmina og dronning Alexandrines kusine), prins Aschwin af Lippe-Biesterfeld (1914-88), forrettede ligeledes tjeneste på tysk side i verdenskrigen.

Storhertuginde Charlottes svoger prins Ernst Heinrich af Sachsen (1896-1971) gjorde under krigen, hvor storhertugdømmet var besat af Tyskland 1940-44, tjeneste i den tyske militære efterretningstjeneste. En anden svoger, den førnævnte bayerske kronprins Rupprecht, levede under

krigen i eksil i Italien, mens hans gemalinde og børn i Ungarn blev taget til fange af tyskerne i oktober 1944. En tredje svoger, fyrst Adolph (1890-1950), den tiende fyrste af Schwarzenberg fra 1938, var en fremtrædende opponent til Hitler-styret i Det Tredje Rige, hvorfor hans tyske og bøhmiske besiddelser i Tyskland og Tjekkoslovakiet beslaglagdes af nazisterne og fyrsten også sendt i koncentrationslejr. Schwarzenberg-dynastiet, der havde udgjort en suveræn territorialstat siden 1429, bar bl.a. også titlerne hertug af Krumlov i Bøhmen siden 1719 (1723) og landgreve af Klettgau i Baden siden 1687. De tyske dynastier reagerede således yderst forskelligt i forhold til nazismen og Hitler. Den græsk-danske prinsesse Cecilie og hendes gemal, arvestorhertugen af Hessen, der var prinsessens halvonkel på mødrene side, tilsluttede sig nazistpartiet. Gemalen til Cecilies ældste søster, prins Gottfried af Hohenlohe-Langenburg, fra 1950 titulær fyrste, var nazist ligesom sin far, Ernst 2. (1863-1950, fyrste fra 1913), og svoger til hertug Friedrich af Glücksborg (1891-1965, hertug fra 1934), sønnesøn af hertug Friedrich af Glücksborg, Christian 9.s bror. Cecilies søster Sophie var først gift med sin to gange kvartonkel (efterkommere af dronning Victoria og landgreve Wilhelm af Hessen-Kassel, dronning Louises far) prins Christoph af Hessen-Kassel, der faldt på tysk side i 2. verdenskrig. Hendes anden gemal, ovenfornævnte prins Georg Wilhelm af Hannover, kvartfætter via dronning Victoria og halvfætter via Christian 9., var ligeledes i tysk krigstjeneste. Prins Friedrich Christian af Schaumburg-Lippe (1906-83), førnævnte Marie Alix' farbror, var en fremtrædende nazist, fra 1962-69 gift med en sønnedatter til hertug Friedrich, Marie Louise af Glücksborg (1908-69). Historien om de tyskbesatte monarkier under 2. verdenskrig omhandler i vidt omfang forholdet mellem de europæiske konge- og fyrstehuse og deres placering i relationen mellem deres nationale tilhørsforhold og dynastiske forbindelser. Gamle dynastiske særregler udøvede også en indvirkning på forholdet mellem nationerne. Det vakte således stor opstandelse i Storbritannien i 1947, da dronning Alexandrines yngste preussiske nevø, prins Friedrich af Preussen (1911-66), opnåede britisk naturalisation som efterkommer af kurfyrstinde Sophie af Hannover mod afgivelse af sin titel.

Daværende arvestorhertug Jean af Luxembourg gjorde tjeneste i den britiske hær under 2. verdenskrig, mens hans yngste søster, prinsesse Alix (1929-2019), i 1950 ægtede Antoine (1925-2005), den 13. fyrste af Ligne fra 1985 og spansk højadelsmand (spansk adelstitel siden 1621), som var pilot i det britiske luftvåben, RAF. Den traditionsrige og omfangsrige Ligne-slægt med rødder tilbage til 1000-tallet og med flere sidelinjer blev i 1601 titulære rigsfyrster, en fyrstetitel, som de bærer videre den dag i dag som officielt anerkendt i den belgiske adel. Fyrstens søster Yolande var gift med ærkehertug Carl Ludwig af Østrig, som var søn af Karl 1. og den sidste østrigske

kejserinde Zita. Zita var med sit ægteskab med ærkehertug Karl (1.) ikke udset til at blive kejserinde, men det skæbnesvangre mord på ærkehertug Franz Ferdinand (1863-1914) i 1914 skubbede parret frem i tronfølgen. Kejserinde Zita døde i 1989 efter 67 års enkestand. Yolande og Carl Ludwig fik fire børn, to døtre og to sønner, hvoraf den yngste, ærkehertug Carl Christian, var gift med førnævnte Marie Astrid af Luxembourg, datter af storhertug Jean og storhertuginde Joséphine-Charlotte. De mandlige efterkommere til Carl Christians storebror, ærkehertug Rudolf (1950-), blev i 1978 tildelt den arvelige titel prins af Habsburg-Lothringen i den belgiske adel.

Kun 10 dage efter Jugoslaviens kong Peter 2.s tronbestigelse som myndig monark invaderedes landet den 6. april 1941 af Hitler-Tyskland, Italien, Ungarn og Bulgarien. Den kun 17-årige Peter 2. flygtede ud af landet, som sønderbombedes af de tyske styrker. Allerede den 18. april overgav Jugoslavien sig til de tyske besættelsesstyrker. Peter 2. måtte gå i eksil i England. Den danske og belgiske konge forblev modsat de fleste monarker i de tyskbesatte monarkier i Europa i deres respektive lande under krigen. Den 20. marts 1944 ægtede han under eksilet i London prinsesse Alexandra af Grækenland og Danmark (1921-93), datter af kong Alexander 1. Parret var som efterkommere af dronning Victoria kvartfætter og kvartkusine. Den glücksborgske prinsesse, Christian 9.s tipoldebarn, blev i kraft af sit giftermål den sidste dronning af Jugoslavien. Året før, i 1943, var hendes faster dronning Irene fratrådt som dronning af Kroatien, en statsdannelse som opstod ved opløsningen af Jugoslavien under besættelsen. Dronning Alexandra var datter af kong Alexander 1., konge 1917-20 som næstældste søn af Konstantin 1., som sammen med sin ældste søn, Georg 2., blev anset for tyskvenlig af Ententemagterne. Det hidtil neutrale Grækenland gik i 1917 ind i 1. verdenskrig på Ententemagternes side. Alexander 1. døde på tragikomisk vis af et abebid i 1920, og hans gravide borgerlige gemalinde nedkom året efter med en datter, Alexandra.

Kong Peter 2. var ligesom fyrst Antoine af Ligne pilot i det britiske luftvåben, RAF, under 2. verdenskrig. Som tilhørende dronning Victorias efterslægt stod Peter 2. den britiske kongefamilie nær. I juli 1945 fik parret en søn, kronprins Alexander af Jugoslavien, der fik kong Georg 6. som gudfar og prinsesse Elizabeth (dronning Elizabeth 2.) som gudmor. For at kunne indtræde i arvefølgen skulle han være født på jugoslavisk territorium, hvorfor den britiske regering ved en særlov gjorde suite 212 på Hotel Claridge's i London til jugoslavisk territorium for en dag.

Konflikten internt i det jugoslaviske kongehus havde sit sidestykke i den nationale splittelse mellem en pro- og antitysk indstilling. Det tyske besættelsesstyre og det katolske Ustasja-Kroatien blev bekæmpet af to indbyrdes rivaliserende modstandsbevægelser, de kongetro serbiske tjetnikker og de kommunistiske partisaner. De ortodokse, serbiske tjetnikker udgjorde i begyndelsen en

modstandsbevægelse mod tyskerne, men endte med at samarbejde med dem. De kommunistiske partisaner under Josip Broz Titos (1892-1980) ledelse vandt de allieredes støtte, og de kontrollerede allerede i sommeren 1944 det meste af landet. Efter krigsafslutningen afskaffede kommunisterne monarkiet og proklamerede forbundsrepublikken Jugoslavien den 29. november 1945. Samme skæbne overgik to år senere hans fætter Michael 1. i Rumænien. Kongefamilien fik indrejseforbud og mistede statsborgerskabet i 1947.

Kong Peter 2.s to yngre brødre ægtede begge i deres eksil efterkommere af "Europas svigerfar". prins Tomislav af Jugoslavien (1928-2000) giftede sig i 1957 med prinsesse Margarita af Baden (1932-2013), datter af markgreve Berthold af Baden og Theodora af Grækenland og Danmark. Parret fik to børn, en søn og en datter, inden parret blev skilt i 1981. Tomislav var opkaldt efter den kroatiske middelalderkonge Tomislav 1. (ca. 925-28). Den yngste bror, prins Andreas (1929-90), formæledes i 1956 med prinsesse Christina Margarethe af Hessen-Kassel (1933-2011), datter af prins Christoph af Hessen-Kassel og Theodoras søster Sophie. Parret fik to børn, en søn og en datter, inden parret blev skilt i 1962. Kong Peter 2. døde blot 47 år gammel under en levertransplantation i USA i 1970.

Kronprins Alexander, den titulære konge fra 1970, ægtede i 1972 prinsesse Maria da Gloria af Orléans-Braganza (1946-). Prinsessen tilhører den brasilianske linje inden for Orléans-dynastiet, som blev etableret i 1864 med giftermålet mellem prins Gaston af Orléans, greve af Eu (1842-1922), og kejser Pedro 2.s ældste datter, Isabel (1846-1921). Prinsessen er på fædrene side tipoldebarn af kejser Pedro 2. af Brasilien (1831-89) og i lige mandslinje to gange tipoldebarn af "Borgerkongen" Louis Philippe 1. Den brasilianskfødte prinsesse er via sin mødrene side (Begge Sicilier, Bourbon) kusine til Spaniens kong Juan Carlos 1. (1975-2014) og tilhører Petrópolis-linjen inden for Orléans-Braganza-dynastiet. Medlemmer af dynastiet gør i dag krav på den nedlagte brasilianske kejsertrone. Parret fik tre sønner, hvoraf den ældste er arveprins Peter af Jugoslavien (1980-) med den prætentiøse regenttitel Peter 3. Ved at gifte sig med en romersk-katolik mistede den ortodokse kronprins Alexander sin plads i den britiske arvefølge, en position, han kunne genindtage den 26. marts 2015, ligesom hans tre ortodokse sønner hele deres liv har været en del af den britiske tronfølge. Det samme gjaldt Alexanders halvonkel på både fædrene og mødrene side, Michael 1., i 1948, da han ægtede en prinsesse fra Bourbon-Parma. Ægteskabet mellem kronprins Alexander og Maria da Gloria opløstes i 1985. Allerede samme år, i 1985, giftede "Europas svigerfars" tiptipoldebarn sig igen, denne gang borgerligt.

I 1992 gik folkerepublikken i opløsning efter det kommunistiske styres fald. Fra 1992-2003 var Serbien en delstat i Rest-Jugoslavien sammen med Montenegro, der ligesom Serbien havde været en delstat i Jugoslavien fra 1943. I 2003 skiftede den jugoslaviske føderation navn til Statsunionen af Serbien og Montenegro, der opløstes i 2006, hvorefter Serbien og Montenegro erklærede sig for uafhængige nationalstater. Samme år antog kronprins (titulær konge) Alexander af Jugoslavien den serbiske kongetitel som prætentionstitel, da Alexander er overhoved for Karadjordjevic-dynastiet, der herskede i Serbien, før statsdannelsen Jugoslavien opstod. Kronprins Alexander besøgte for første gang sit fødeland i 1991. I 2001 fik familien deres statsborgerskab og sine konfiskerede ejendomme, bl.a. det gamle kongepalads i Beograd, tilbage af Serbien og Montenegro.

Spanien

Grækenlands kong Paul 1. og dronning Frederika fik tre børn, en søn, Konstantin 2., og to døtre, hvoraf den ældste var prinsesse Sofia (1938-). I begyndelsen af 1950'erne var Grækenlands økonomi i en ringe forfatning, og dronning Frederika ønskede derfor at promovere Grækenland i udlandet ved at arrangere et luksuscruise for Europas kongelige, der skulle fremme turismen i middelhavslandet. I 1954 inviterede det græske kongepar 103 repræsentanter for europæiske konge- og fyrstehuse fra Nederlandene, Luxembourg, Frankrig, Spanien, Tyskland, Bulgarien, Rumænien, Norge, Danmark og Rusland (eksil-russere fra det gamle Rusland fra før 1917) på en ti dages sejltur i Det Ægæiske Hav med det græske luksusskib Agamemnon. Begivenheden blev i folkemunde døbt "den flydende Gotha-kalender". Man håbede også, at denne store sammenkomst af Europas kongelige og fyrstelige ville afføde nogle standsmæssige forlovelser og giftermål. Der kom dog kun én forlovelse og et medfølgende bryllup ud af dette store sommerarrangement, da den britiskfødte prins Alexander af Jugoslavien (1924-2016), ældste søn af prinsregent Paul og prinsesse Olga, året efter, i 1955, ægtede den eksilerede prinsesse Maria Pia af Savoyen (1934-), datter af Umberto 2. og Marie José (1906-2001), den belgiske kong Albert 1.s eneste datter. Parret fik to gange tvillinger, i 1958 to sønner og i 1963 en søn og en datter, inden skilsmissen fulgte i 1967. I 2003 ægtede Maria Pia prins Michel af Bourbon-Parma, der som nævnt selv havde været fraskilt siden 1999. Også prins Alexander giftede sig igen, da han i 1973 formæledes med prinsesse Barbara af Liechtenstein (1942-), der er halvniece til Liechtensteins fyrst Franz Joseph 2. (1938-89), som var opkaldt efter sin morfars bror, den navnkundige østrigske kejser Franz Joseph 1. Fyrst Franz Joseph 2. er far til

den ovenfornævnte prins Nikolaus og den nuværende regerende fyrste, Hans-Adam 2. Parret har fået en søn.

I forhold til dynastiske forbindelser var krydstogtet således ikke nogen overvældende succes, men mødet mellem det græske kongepars ældste datter og den spanske prins Juan Carlos (1938-) skulle dog nogle år senere resultere i bryllup. I 1962 i Athen ægtede den græsk-danske prinsesse Sofia sin kvartfætter. Både bruden og brudgommen var efterkommere af dronning Victoria (tipoldebørn). Da prinsesse Sofia på mødrene side var tiptipoldebarn af den britiske dronning, var parret tillige ottendedelsonkel og ottendedelsniece. Ved giftermålet med den katolske prins udelukkedes hun af den britiske arvefølge, konverterede fra sin ortodokse tro til katolicismen, ligesom prinsessen også fraskrev sig sin græske arveret. Juan Carlos var født i eksil som søn af prins Juan, greve af Barcelona (1913-93), og María Mercedes (1910-2000), født prinsesse af Begge Sicilier. Prins Juan var søn af kong Alfons 13. (1886-1931), der med indførelsen af Den Anden Spanske Republik i 1931 afsattes som spansk monark. Alfons 13. var konge fra sin fødsel i 1886, da hans far, Alfons 12. (1874-85), var død året forinden i 1885. Den spanske konge ægtede i 1906 dronning Victorias barnebarn prinsesse Victoria Eugenie af Battenberg (1887-1969), datter af dronning Victorias yngste barn, prinsesse Beatrice, og prins Heinrich af Battenberg. Den protestantiskfødte dronning Victoria Eugenie var gudmor til to spanske adelige, komtesse Fabiola, dronning af Belgien, og Cayetana FitzJames Stuart (1926-2014), den 18. hertuginde af Alba, der i lige mandslinje var efterkommer af James FitzJames, førnævnte uægte søn af Jacob 2. Slægten besidder mere end 40 britiske og spanske adelstitler, heriblandt siden 1802 den spanske adelstitel hertug af Alba, der siden 1742 også omfattede det sicilianske grevskab Modica.

Kong Alfons 13. tilhørte Bourbon-dynastiet, som siden år 1700 havde siddet på den spanske trone. Den første Bourbon-monark i Spanien var Philip 5., hertug af Anjou fra 1683-1700, der var barnebarn af Frankrigs Solkonge, Ludvig 14. Spanien havde fra gammel tid kvindelig tronfølge, hvilket var blevet accepteret i perioden, hvor Habsburgerne havde regeret landet fra 1516-1700. Men med Bourbonerne indførtes mandlig arvefølge, hvilket skulle blive årsag til massive dynastiske, politiske og nationale problemer for Den Iberiske Halvøs største nation. I overensstemmelse med ældre spansk tradition besteg Ferdinand 7.s (1808, 1813-33) datter Isabella (1830-1904) den spanske trone som dronning Isabella 2. (1833-68). I protest mod denne udnævnelse påberåbte Ferdinand 7.s yngre bror prins Carlos (1788-1855) sig retten til den spanske trone som den første såkaldte carlistiske spanske tronprætendent. Carlisterne havde en relativ stor opbakning i den spanske befolkning. Middelhavslandets regionale og politiske splittelse afspejledes

i Carlistkrigene i Spanien (1833-40, 1846-49 og 1872-76), borgerkrige anført af carlisterne, som med støtte i prins Carlos' mandlige efterslægt søgte at reetablere den saliske lov i Bourbon-dynastiet. Carlistkrigene er ligesom fx konflikten i Storbritannien om Stuart-slægtens arvekrav fra 1689-1746 og Treårskrigen i den dansk-tyske helstat eksempler på europæiske konflikter i multinationale konglomeratstatsdannelser, der både havde en politisk, dynastisk og national eller regional dimension.

Dronning Isabella 2. afsattes i 1868 og efter et kort interregnum, hvor Hohenzollern-Sigmaringen-dynastiets kandidatur til den spanske trone blev anledning til udbruddet af Den Fransk-Tyske Krig i 1870, abdicerede hun formelt i 1870, hvorefter den førnævnte italienske Amadeo 1. valgtes til spansk konge. Med hans afsættelse i 1873 proklameredes Den Første Spanske Republik. I 1874 genindførtes monarkiet, da Isabella 2.s søn, Alfons 12., besteg den spanske trone. I 1883 uddøde mandssiden i det franske Bourbon-dynasti med den førnævnte Henri, greve af Chambord, sønnesøn til Karl 10. Bourbon-slægtens stilling som franske tronprætendenter overgik derfor til den nærmest arveberettigede mandslinje, den spanske linje, uagtet at det ved fredsslutningen i Utrecht i 1713 fastsloges, at det spanske kongehus aldrig kunne besætte den franske trone og omvendt. Positionen som de legitimistiske franske tronprætendenter til den ikke-eksisterende franske trone overførtes til den spanske carlistlinje, til Henris svoger prins Juan, greve af Montizón (1822-87). Deres respektive gemalinder var søstre og fra Habsburg-Este-dynastiet. I opposition til denne afgørelse stod Orléans-linjen, der nedstammede fra Frankrigs Ludvig 13. af Bourbon-slægten via kongens yngre søn, Philippe 1. (1640-1701), hertug af Orléans fra 1661, Ludvig 14.s yngre bror. De fremførte rettelig i deres argumentation, at en personalunion mellem Frankrig og Spanien med afslutningen på Den Spanske Arvefølgekrig var udelukket af stormagtspolitiske grunde. Orléans-linjen leverede i 1830 Frankrigs sidste konge, Louis Philippe 1., seks generationsefterkommer af Ludvig 13., og med den sidste kejser, Napoleon 3. af Bonaparte-slægten, var det franske monarki for bestandig fortid i 1870.

Carlistlinjen førte derefter prætentionstitlen konge af Frankrig og Navarra. Den sydlige del af det baskiske kongerige fra 824 indlemmedes i 1512 i Den Castilianske Krone (Spanien), mens den nordlige del, nord for Pyrenæerne, var i personalunion med Frankrig fra 1589 med den første Bourbon-monark, Henrik 4. (1589-1610), der som Henrik 3. var konge af Navarra (1572-1610). Bourbon-dynastiet førte titlen "konge af Frankrig og Navarra" frem til 1791 og igen fra 1814/15-30, skønt Navarra i 1620 indlemmedes i Frankrig, hvorefter rigets kvindelige tronfølge suspenderedes. I 1936 uddøde prins Carlos' mandlige efterslægt med sønnesønnen prins Alfonso Carlos (1849-1936), søn af greven af Montizón. Ferdinand 7. og prins Carlos var sønner af den spanske kong Karl

4. (1788-1808). Som tilhørende den ældste mandlige linje af Karl 4.s efterslægt overførtes stillingen som den franske og spanske tronprætendent fra carlisterne til den detroniserede spanske kong Alfons 13. Alfons 13. var søn af Alfons 12., som via sin far, dronning Isabellas kongegemal, Frans (1822-1902, spansk kongegemal 1846-68), var sønnesøn af Karl 4.s yngste søn, prins Francisco (1794-1865). Carlismen var imidlertid ikke blot et spørgsmål om den rette dynastiske arvefølge. Det var en politisk, social og kulturel bevægelse baseret på traditionelle, autoritære og katolske værdier i det spanske samfund. Mange carlister fandt, at Alfons 13. ikke levede op til dette værdisæt. Ved sin død overførte Alfonso Carlos derfor sine arverettigheder som carlisternes tronprætendent til den nu nedlagte spanske trone til prins Xavier af Bourbon-Parma. Xaviers moster var den portugisiske prinsesse Maria das Neves (1852-1941), som var gift med Alfonso Carlos. Bourbon-Parma-slægten tilhørte den ældste sidelinje inden for det spanske Bourbon-dynasti som efterkommere af kong Philip 5.

Xaviers ældre halvbror prins Elias af Bourbon-Parma anerkendte imidlertid den spanske kong Alfons 13. som den retmæssige spanske tronprætendent, og dette på trods af, at faren, Robert 1., i sin tid havde støttet carlisternes tronkrav. Der var et stærkt bånd mellem prins Elias og det spanske kongehus, da den norditalienske prins siden 1903 som nævnt havde været gift med ærkehertuginde Maria Anna af Østrig, Alfons 13.s kusine. Xavier og Elias var endvidere bannerførere for hver sin fløj i familien i striden om det franske Chambord Slot, ligesom prins Elias som fungerende overhoved for Huset Bourbon-Parma havde nægtet at anerkende Xaviers ægteskab som dynastisk korrekt. Den demokratisk valgte spanske regerings demokratiske legitimitet anfægtedes af oprørsstyrker ledet af general Francisco Franco (1892-1975), der i den efterfølgende spanske borgerkrig (1936-39) ledte de nationalistiske og konservative tropper imod de regeringsloyale socialister, kommunister og anarkister. Xavier ledte carlisternes styrker på kirken, militæret og de højreradikale nationalkonservatives side. I 1939 sluttede borgerkrigen med nationalisternes sejr, og Franco etablerede et højreorienteret diktatorisk regime i Spanien med sig selv som fører. Under 2. verdenskrig indskrev Xavier ligesom under 1. verdenskrig sig i den belgiske hær og efter Belgiens overgivelse i maj 1940 kortvarigt i den franske hær, indtil prinsen efter Frankrigs overgivelse tilsluttede sig den franske modstandsbevægelse. I 1952 udråbte Xaviers carlistiske støtter ham til spansk konge med den prætentiøse regenttitel Javier 1. Fra 1974-77 var han overhoved for Bourbon-Parma-dynastiet.

I 1975 abdicerede han som carlisternes konge til fordel for sin ældste søn, Carlos Hugo (1930-2010), der ved sin fars død også overtog hans arverettigheder til hertugdømmet Parma som Huset

Bourbon-Parmas overhoved. Under anførsel af Carlos Hugo førtes carlismen over i en socialistisk retning, hvilket var en meget kontroversiel udvikling i den nærmeste familie. Carlos Hugo var fransk statsborger og fra 1979 en naturaliseret spansk statsborger. Hans ægteskab i 1964 med prinsesse Irene af Nederlandene (1939-), datter af dronning Juliana (1948-80) og prins Bernhard (1911-2004) og søster til Beatrix (1938-), regerende dronning af Nederlandene fra 1980-2013, derefter med titlen prinsesse af Nederlandene, resulterede i en konstitutionel krise i Nederlandene. Regeringen i det protestantiske land kunne ikke godkende giftermålet med den katolske Carlos Hugo, der tilmed var arving til et tronkrav på en udenlandsk trone, hvilket komplicerede situationen yderligere. Prinsesse Irene, der i hemmelighed før brylluppet havde konverteret til katolicismen, måtte afskrive sig arveretten til den nederlandske trone. Parret fik fire børn, to sønner og to døtre, inden deres skilsmisse i 1981. Via Xaviers yngre bror prins Felix er storhertugdømmet Luxembourgs fyrstehus arveberettiget til den nedlagte franske trone. Storhertug Jean var eksempelvis ved sin død i 2019 nr. 42 i den legitimistiske franske tronfølge og med sine 98 år den ældste i arvefølgen, der består af mere end 120 personer, inklusive Orléans-linjen. I dag er der med den spanske forfatning af 1978 usikkerhed om, hvor bred den spanske arvefølge er. Er den begrænset til Juan Carlos 1.s efterkommere? Eller omfatter den også bl.a. Begge Sicilier-dynastiet, Bourbon-Parma, Luxembourg og Orléans-slægten?

Bourbon-linjen i kongeriget Begge Sicilier nedstammede fra Spaniens kong Karl 3. (Philip 5.s søn) via monarkens yngre søn, der var bror til den spanske regent Karl 4. Kong Juan Carlos 1.s mor, María Mercedes, var fra denne slægtslinje. Hendes ældre bror, prins Carlos (1908-36), faldt i kamp for carlisternes sag i Den Spanske Borgerkrig i 1936. Hendes ældre søster, Maria de los Dolores (1909-96), ægtede i 1937 fyrst Augustyn Józef (1907-46), overhoved for Czartoryski-slægten fra 1937. Hans farmor var prinsesse Marguerite Adelaide af Orléans (1846-93). De tre søskende tilhørte Calabrien-linjen inden for Begge Sicilier-dynastiet (Bourbon). Deres far, prins Carlos af Begge Sicilier (1870-1949), var fra 1901 gift med den spanske tronfølger, prinsesse Mercedes af Asturien (1880-1904), søster til den ugifte Alfons 13. I den forbindelse ophøjedes han til prins af Spanien, en kontroversiel disposition, da hans far støttede carlisterne. I tilknytning til dette giftermål underskrev prins Carlos Cannes-forordningen i år 1900, hvorved han afskrev sine arverettigheder til den nedlagte krone i Begge Sicilier for sig selv og sine efterkommere. Gennem generationer var det spanske kongehus og kongerigerne Napoli og Sicilien (Begge Sicilier) stærkt indgiftede i hinanden. Ferdinand 7. giftede sig for fjerde gang, i 1829, med en niece fra Begge Sicilier (Isabella 2.s mor), og Isabella 2.s kongegemal var dronningens dobbelte fætter via det spanske kongehus og

kongehuset i Napoli og Sicilien (Begge Sicilier). Med ægteskabet i 1901 kom prins Carlos så tæt på den spanske trone, at han i overensstemmelse med bestemmelsen fra 1759 om, at Spanien og Napoli og Sicilien aldrig måtte forenes under én konge, måtte give afkald på sin arveret.

Siden 1960, hvor prins Ferdinand Pius (1869-1960), hertug af Calabrien fra 1894-1934, overhoved for Huset Begge Sicilier (Bourbon) 1934-60, døde sønneløs i sit ægteskab med prinsesse Maria Ludwiga Theresia af Bayern (1872-1954), har der været strid mellem efterkommerne til prins Ranieri (1883-1973), hertug af Castro fra 1960, Castro-linjen, yngre bror til Ferdinand Pius, og nevøen prins Alfons af Spanien, Begge Sicilier og hertug af Calabrien (1901-64) og hans mandlige efterkommere (Calabrien-linjen). De fleste europæiske kongehuse anerkender Castro-linjen, det spanske kongehus anerkender Calabrien-linjen. En nevø til Ferdinand Pius og Ranieri, prins Gabriel af Begge Sicilier (1938-), ægtede i 1967 Maria Christina af Savoyen (Aosta-linjen) (1933-), moster til førnævnte ærkehertug Lorenz af Østrig-Este, der var sønnesøn af kejser Karl 1. Ved sin død i 1875 testamenterede den barnløse hertug af Modena titlen ærkehertug af Østrig-Este til den nærmeste mandslinje, Habsburg-Lothringen-dynastiet.

Prins Alfons, dattersøn af kong Alfons 12. og ældre halvbror til María Mercedes og prins Carlos, ægtede i 1936 sin halvkusine prinsesse Alicia af Bourbon-Parma (1917-2017), datter af prins Elias. Prinsesse Alicia var førstearving til Navarra som efterkommer af kong Karl 10. via Bourbon-Parma, og på grundlag af kongerigets gamle kognatiske arvefølge kunne hun gøre et arvekrav gældende ligesom Orléanisternes og legitimisternes franske tronprætendent. Alfons og Alicias søn, prins Carlos af Begge Sicilier (1938-2015), hertug af Calabrien fra 1964, udnævntes af Juan Carlos 1. til spansk prins i 1994. I 1965 ægtede han prinsesse Anne af Orléans (1938-), datter af grev Henri af Paris (1908-99) og Isabelle (1911-2003), født af Orléans-Braganza. Parret fik fem børn, en søn og fire døtre, hvoraf den næstældste, prinsesse Maria af Begge Sicilier (1967-), i 1996 ægtede ærkehertug Simeon af Østrig, prins af Østrig, Ungarn, Kroatien og Bøhmen (1958-), sønnesøn af kejser Karl 1. Parret har fået fem børn, tre sønner og to døtre.

Orléans-Galliera var en sidelinje inden for Orléans-dynastiet, som også tog del i Den Spanske Borgerkrig. Siden 1888 var den italienske adelstitel hertug af Galliera tilknyttet den spanske Orléans-linje, som stammede fra Louis Philippe 1.s yngste søn. I 1920 blev besiddelserne i hertugdømmet solgt fra. Den tredje hertug af denne linje, prins Alfons (1886-1975, hertug fra 1930), deltog i borgerkrigen i luftstyrkerne på general Francos side. Den spanske prins, der var fætter til Alfons 13., giftede sig i 1909 med prinsesse Beatrice af Sachsen-Coburg-Gotha (1884-1966), datter af hertug Alfred, dronning Victorias næstældste søn. Orléans-Galliera-linjen var stærkt

knyttet til det spanske kongehus. Prins Alfons var dattersøn af Isabella 2., hans faster Mercedes af Orléans (1860-78) var i 1878 Alfons 12.s første dronning (anden dronning var ærkehertuginde Maria Christina af Østrig (1858-1929)), og hans farfar, prins Antoine af Orléans, hertug af Montpensier (1824-90), ægtede Ferdinand 7.s yngste datter. Hertug Antoine blev morfar til prinsesse Louise af Orléans (1882-1958), der giftede sig med enkemanden prins Carlos af Begge Sicilier i 1907 og blev mor til María Mercedes, kong Juan Carlos 1.s mor.

Prins Juan, kong Juan Carlos 1.s far, var den tredjeældste levedygtige søn til kong Alfons 13. Den ældste søn fraskrev sig sin arveret til den nedlagte spanske trone i 1933 i forbindelse med et borgerligt giftermål, der stred imod bestemmelserne i Den Pragmatiske Sanktion (1776), ligesom den næstældste prins Jaime af Spanien (1908-75), som var døv. Med sin fars død i eksil i Rom i 1941 antog prins Jaime titlen som den legitimistiske franske tronprætendent. Siden 1989 har hans sønnesøn, Louis Alphonse (1974-), været Huset Bourbons overhoved som den legitimistiske franske tronprætendent med den dertilhørende traditionelle titel hertug af Anjou og den prætentiøse regenttitel som Ludvig 20. I 1949 genoptog prins Jaime titlen som spansk tronprætendent i øvrigt i konkurrence med sin yngre bror, prins Juan. De legitimistiske carlister støttede prins Jaimes arvekrav i tilfælde af en genindførelse af monarkiet i Spanien, mens andre carlister stod bag prins Xavier af Bourbon-Parma og ærkehertug Karl Pius af Østrig, prins af Ungarn, Bøhmen og Toscana (1909-53), der var dattersøn af prins Carlos (1848-1909), hertug af Madrid fra 1868, som var ældre bror til prins Alfonso Carlos. Prins Xavier anså general Franco som en illegitim usurpator i Spanien, hvorimod ærkehertug Karl Pius og prins Juan indtog en mere forsonende holdning til Franco-styret. Franco ønskede at genindføre monarkiet i Spanien for derved også at kunne legitimere sit autokratiske styre. I 1947 erklærede Franco officielt Spanien for et kongerige. I begyndelsen af 1960'erne indtog prins Xavier en mere udsonende tilgang til Franco-regimet i håb om at fremme sit tronkandidatur, men uden held. Diktatoren ville i forbindelse med en restaurering af det spanske monarki forbigå den politisk liberale prins Juan som kommende spansk monark. Han satsede i stedet på prins Juans ældste søn, Alfons 13.s sønnesøn, Juan Carlos (1.), som han fandt mere egnet til at fastholde de autoritære og nationalkonservative elementer i det spanske samfund efter sin død. I 1969 udnævntes prins Juan Carlos derfor til prins af Spanien, der symbolsk signalerede hans nye status som spansk tronfølger.

I 1964 antog prins Jaime titlen som hertug af Madrid, den traditionelle titel for carlisternes overhoved. I forbindelse med udnævnelsen af Juan Carlos til spansk tronfølger i 1969 gav han endeligt afkald på sin spanske arveret til fordel for sin nevø. Først i 1977 gav kong Juan Carlos 1.s

egen far afkald på sin arveret til den spanske trone. To dage efter Francos død i november 1975 besteg Juan Carlos den spanske trone under kongenavnet Juan Carlos 1. Hans gemalinde, Sofia, der var født som glücksborgsk prinsesse og tipoldebarn af "Europas svigerfar", blev dermed ad historiens kringlede veje dronning af Spanien. Francos profeti blev dog med den nye konge gjort effektivt til skamme. Takket være den nye konge forløb overgangen fra et diktatur til et demokrati, fra Francos centralistiske, autoritære højrestyre til et decentralt, parlamentarisk folkestyre, relativt smidigt. Da en gruppe oprørske, spanske officerer stormede parlamentet i 1981 og forsøgte at få kongen til at støtte dem, sagde den spanske regent klart fra. Kupforsøget blev som følge heraf nedkæmpet på under et døgn. Kong Juan Carlos 1. blev dermed garanten for den nye, demokratiske styreform, og det spanske statsoverhoved som konstitutionel monark med blot repræsentative og ceremonielle funktioner tillagdes rollen som inkarnationen af den nationale, symbolske enhed i det i øvrigt stærkt splittede land.

Juan Carlos (1.) og Sofia har tre børn, to døtre og en søn, Filip, født i 1968, der kom til verden endnu før parret var blevet det spanske kongepar. I 2004 ægtede den spanske tronfølger, prins Filip af Asturien, den spanske, borgerlige og fraskilte Letizia Ortiz Rocasolano, dronning Letizia (1972-). Efter en række offentlige skandaler valgte kong Juan Carlos 1. at abdicere den 19. juni 2014. Filip, tiptipoldebarn af "Europas svigerfar", besteg samme dag den spanske trone som kong Filip 6. Juan Carlos 1. beholdt efter sin tronfrasigelse sin kongetitel ligesom Leopold 3. (1901-83), søn af Albert 1., og hans søn Albert 2. (de belgiske eks-monarkers titulatur ændret fra "Belgiernes" til "Belgiens konge"), og i Luxembourg bl.a. storhertug Jean, foruden disses respektive gemalinder, der også beholdt deres gamle titler. Det spanske kongepar har to døtre, hvoraf den ældste, Leonor (2005-), siden sin fars tronbestigelse i 2014 har haft titlen prinsesse af Asturien, den traditionelle titel for den spanske tronfølger. Spanien har siden 1830 haft kvindelig (kognatisk) arvefølge, dvs. delvis kvindelig tronfølge. Absolut primogenitur, dvs. hvor det ældste barn uanset køn indtræder først i arvefølgen, er i de senere årtier blevet almindeligt udbredt i de europæiske monarkier: Sverige (1980), Nederlandene (1983), Norge (1990), Belgien (1991), Danmark (2009), Luxembourg (2011) og Storbritannien (2015). I Spanien har der været politisk diskussion om en ændring af den spanske arvefølge til absolut primogenitur, men endnu er dette ikke blevet realiseret.

Epilog: Viften

På Amalienborgmuseet kan man i dag se en vifte af bemalet hønseskind og perlemor. Viften er en guldbryllupsgave til dronning Louise fra børnebørnene i 1892. Viften er dekoreret med det britiske, russiske, danske og græske rigsvåben repræsenterende de europæiske monarkier, som fire af Christian 9. og dronning Louises børn kom til at sidde på tronerne i. Christian 9. og dronning Louise havde seks børn. Den ældste søn, Frederik (8.), ægtede den svensk-norske prinsesse Lovisa (Louise), der var ni gange tipoldebarn af den danske kong Frederik 2. via tyske fyrstehuse som hertugdømmet Sachsen-Coburg-Gotha-Altenburg, landgrevskabet Hessen-Darmstadt og kurfyrstendømmet Bayern. Den ældste datter, Alexandra, formæledes med den britiske tronfølger Edward (7.), som via sin fædrene linje (prins Albert af Sachsen-Coburg-Gotha) var otte gange tipoldebarn af Frederik 2. Den næstældste søn, Vilhelm, giftede sig som den græske kong Georg 1. med den russiske storfyrstinde Olga, der var fem gange tipoldebarn af kong Frederik 3. via den danske monarks datter Frederikke Amalie og på fædrene side kusine til zar Alexander 3. Olgas far, den russiske storfyrst Konstantin (1827-92), var fra 1862-63 vicekonge af Polen i den russiske del, Kongres-Polen (1815-67), der som kongedømme var i personalunion med Rusland og fra 1832 realunion. Den næstældste datter, Dagmar, ægtede den russiske tronfølger, storfyrst Alexander (3.), der ligeledes var fem gange tipoldebarn af Frederik 3. via Frederikke Amalie. Den yngste datter, Thyra, giftede sig med Ernst August, hertugen af Cumberland, der var syv gange tipoldebarn af Frederik 2. via Stuart-dynastiet, kurfyrstendømmet Pfalz (Bøhmen 1619-20) og den hannoveranske linje. På mødrene side var Ernst August og Olga fætter og kusine. Den yngste søn, Valdemar, formæledes med den franske prinsesse Marie af Orléans, der var ni gange tipoldebarn af Frederik 2. via Stuart-dynastiet, kurfyrstendømmet Pfalz (Bøhmen 1619-20) og Orléans-linjen. Med placeringen af Christian 9. og dronning Louises børn i Europas konge- og fyrstehuse kom de til at spille en væsentlig rolle i Europas historie. Fra en tid med dynastipolitik og dynastisk afgrænsede stater i 1800-tallet til et moderne nationalstaternes Europa har efterkommerne efter ”Europas svigerfar” formået at bevare de nære familiebånd på tværs af landegrænser.

Litteraturliste

Litteratur

Adriansen, Inge et al.: *Hertugerne af Slesvig og Holsten* – udstillingskatalog. Museum Sønderjylland, Sønderborg Slot og Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek, Kiel 2008.

Arblaster, Paul: *A history of the low countries*, New York: Palgrave MacMillan 2006.

Aronson, Theo: *A family of kings: the descendants of Christian IX of Denmark*, London: Cassell 1976.

Grandmama of Europe: the crowned descendants of Queen Victoria, London: Murray 1984.

Becker-Christensen, Henrik: *Skandinaviske drømme og politiske realiteter: Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*, Aarhus: Arusia – historiske skrifter 1981.

Bekker-Nielsen, Tønnes et al. (red.): *Gads Historieleksikon*, København: Gads Forlag 2007.

Bjøl, Erling (red.): *Politikens verdenshistorie*, Knut Mykland, bd. 14: *Frihedsrevolutionerne*, Matti Klinge, bd. 15: *Borgerskabets brydningstid*, Erling Bjøl et al., bd. 16: *Imperialismens tidsalder*, København: Politikens Forlag A/S 1985-86.

Bjørn, Claus: *Blot til pynt? Monarkiet i Danmark – i går, i dag og i morgen*, København: Fremad 2001.

Bramsen, Bo: *Huset Glücksborg. Europas svigerfader og hans efterslægt*, (bd. 1-2), København: Forum 2002.

Bregnsbo, Michael og Kurt Villads Jensen: *Det danske imperium: storhed og fald*, København: Aschehoug 2004.

Busck, Steen og Henning Poulsen (red.): *Danmarks historie – i grundtræk,* Aarhus Universitetsforlag 2002.

Carter, Miranda: *The three emperors – three cousins, three empires and the road to World War One,* London og New York: Fig Tree 2009.

Clausen, Julius: *Skandinavismen: historisk fremstillet*, København: Det Nordiske Forlag 1900.

Dehn-Nielsen, Henning (dansk redaktion): *Europas konge- og fyrstehuse* (dansk oversættelse af Jens Ramsing og Martin Hørdum), 2. udg., København: Aschehoug 2007.

der Kiste, John Van: *Northern Crowns – the Kings of modern Scandinavia*, Stroud: Sutton Publishing 1996.

Due-Nielsen, Carsten et al. (red.): *Dansk udenrigspolitiks historie*, Claus Bjørn og Carsten Due-Nielsen, bd. 3: *Fra helstat til nationalstat 1814-1914*, København: Danmarks Nationalleksikon 2003.

Engelstoft, Povl og Svend Dahl (red.): *Dansk Biografisk Leksikon* (bd. I-XXVI og supplementsbind), København: J. H. Schultz Forlag 1933-34.

Frandsen, Steen Bo: *Holsten i helstaten: hertugdømmet inden for og uden for det danske monarki i første halvdel af 1800-tallet,* København: Museum Tusculanum 2008.

Friis, Aage: *Monrads og Lehmanns Forslag om en nordisk Union 1863 – Tale ved Københavns Universitets Aarsfest den 23. November 1933* (kronik i *Politiken*, 24.12.1933, udsendt separat), København: Gyldendal 1933.

Heiberg, Steffen (red.): *Danske dronninger i tusind år*, Gyldendal 2000.

Hein, Jørgen og Gerda Petri: *De Danske Kongers Kronologiske Samling. Amalienborg Christian VIII's Palæ* 1999.

Herre, Franz: *Wilhelm I – Der letzte Preusse*, München & Witsch 1980.

Hobsbawm, Eric J.: *Nations and Nationalism since 1870*, Cambridge 1990.

Holmberg, Åke: *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt (1843-1863)*, Göteborg: Elanders Boktryckeri 1946.

Hvidt, Kristian: *Europa – 1000 års historie*, København: Nordisk Forlag A/S 2007.

Ingesman, Per og Jens William Jensen (red.): *Riget, magten og æren – den danske adel 1350-1660*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2001.

Jørgensen, A. D.: *40 fortællinger af fædrelandets historie*, Forlaget Sesam 1995.

Klausen, Inger-Lise: *Tak for dansen, Louise: det første glücksborgske kongepar og hele deres europæiske slægt*, København: Aschehoug 2003.

Lerche, Anna og Marcus Mandal: *En kongelig familie – historien om Christian 9. og hans europæiske efterslægt*, Egmont Lademann A/S 2003.

Lindgren, Malin: *Europas svigerbørn – Den glücksborgske familiesaga fra Christian IX til Margrethe II*, København: Høst & Søn 1996.

Longford, Elizabeth: *The Royal House of Windsor* (rev. udg.), London: Weidenfeld & Nicolson 1984.

Møller, Erik: *Skandinavisk Stræben og svensk Politik omkring 1860*, København: Gad 1948.

Møller, Jes Fabricius: *Dynastiet Glücksborg – en danmarkshistorie*, København: Gads Forlag 2013.

Olden-Jørgensen, Sebastian: *Prinsessen og det hele kongerige – Christian IX og det glücksborgske kongehus*, København: Gads Forlag 2003.

Olsen, Olaf (red.): *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, Claus Bjørn, bd. 10: *Fra reaktion til grundlov*, Kristian Hvidt, bd. 11: *Det folkelige gennembruds mænd*, Niels Finn Christiansen, bd. 12: *Klassesamfundet organiseres*, Gyldendal 1990.

Paulmann, Johannes: *Pomp und Politik. Monarchenbegegnungen in Europa zwischen Ancien Regime und Ersten Weltkrieg*, Paderborn et al.: Schöningh Verlag 2000.

Rasmussen, Carsten Porskrog et al. (red.): *De slesvigske hertuger*, Aabenraa: Historisk Samfund for Sønderjylland 2005.

Recouly, Raymond: *Louis-Philippe – Roi des Francais – Le chemin vers le trone*, Paris: Les editions de France 1930.

Sanness, John: *Patrioter, intelligens og skandinaver: norske reaktioner på skandinavismen før 1848*, Oslo: Universitetsforlaget 1959.

Schulze, Hagen: *Staat und Nation in der europäischen Geschichte*, München: C. H. Beck 1994.

Scocozza, Benito: *Politikens bog om danske monarker*, København: Politikens Forlag 1997.

Stilling, Niels Peter: *Politikens bog om Danmarks slotte og herregårde – 260 slotte, herregårde og borge*, København: Politikens Forlag A/S 1998.

Sørensen, Lars Hovbakke: *Et kontinent i krig – Europas historie gennem 1000 år*, Aschehoug Dansk Forlag A/S 2006.

Taylor, A. J. P.: *The Habsburg Monarchy 1809-1918: a history of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, London: Hamish Hamilton 1948.

Tisdall, E. E. P.: *Alexandra – prinsesse af Danmark – dronning af England* (dansk oversættelse ved Jørgen Sandal), 4. udg., København: Sesam 2007.

Dagmar – prinsesse af Danmark – kejserinde af Rusland (dansk oversættelse af Dagny Riis), 4. udg., København: Sesam 2007.

Vorres, Ian: *Den sidste storfyrstinde – hendes kejserlige højhed storfyrstinde Olga Alexandrovna 1882-1960* (dansk oversættelse af Karina Windfeld-Hansen), 3. danske udgave, København: Sesam 2002.

Wilkenschildt, Merete: *Kongeligt leksikon* (2. udg.), Lindhardt og Ringhof 2000.

Kongelige bryllupper i Danmark gennem 500 år, Lindhardt og Ringhof Forlag 2003.